

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Filozofická fakulta
Historický ústav

Marie Jíchová

**„Život jen potud má cenu, pokud je službou.“
Leontina Mašínová (1882 – 1975)**

Diplomová práce

České Budějovice 2008

Vedoucí diplomové práce: doc. Dagmar Blümllová, CSc.

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala sama s použitím uvedených pramenů a literatury.

Také prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své diplomové práce, a to v nezkrácené elektronické podobě ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách.

V Českých Budějovicích .....

.....

Na tomto místě bych chtěla poděkovat všem, kteří mně při psaní diplomové práce jakýmkoliv způsobem pomáhali a podporovali. Především děkuji vedoucí této diplomové práce doc. Dagmar Blümlové za její konzultace, odborné vedení a rady. Zvláštní poděkování patří také mým rodičům za jejich trpělivost.

Anotace

Marie Jíchová

„Život jen potud má cenu, pokud je službou.“

Leontina Mašínová (1882 – 1975).

Diplomová práce. Historický ústav Filozofické fakulty Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích, České Budějovice 2008, 95 s., 6 příloh.

Diplomová práce zachycuje životní příběh učitelky a spisovatelky Leontiny Mašínové, která se narodila v Plzni v roce 1882 a zemřela v Lázních Bělohrad v roce 1975.

Práce je sepsána na základě studia odborné literatury a pramenů uložených v LA PNP Praha (detašované pracoviště Staré Hrady), v Městském kulturním středisku Lázně Bělohrad.

Východiskem je teze, že životním povoláním Leontiny Mašínové byla především její učitelská činnost, ze které vycházela a čerpala, když psala pro děti.

Diplomová práce je rozdělena do tří kapitol. První kapitola reflektuje život Leontiny Mašínové od narození až po úmrtí se zvláštním zřetelem k dětství – k období, které se stalo pro ni východiskem k učitelské a později i spisovatelské dráze. Druhá kapitola je věnována dějinám školství. Obsahuje myšlenky významných pedagogů a některé školské reformy, které se nějakým způsobem dotýkaly životního příběhu Leontiny Mašínové. Nezbytnou součástí této kapitoly jsou také její učitelské metody. Třetí a poslední kapitola je zaměřena především na literární tvorbu Leontiny Mašínové určenou dětskému čtenáři.

Součástí diplomové práce jsou i přílohy, které zachycují jak Leontinin vztah k Bělohradskému kraji, tak i fotografie, jež souvisí s životním příběhem učitelky a spisovatelky Leontiny Mašínové.

Annotation

Marie Jíchová

"Life has its worth only when it is a service."

Leontina Mašínová (1882 – 1975).

Diploma Thesis. Institute of History of the Faculty of Philosophy of the University of South Bohemia in České Budějovice 2008, 95 pages, 6 appendices.

The Diploma Thesis shows the life story of the teacher and writer Leontina Mašínová, who was born in Pilsen 1882 and died in Lázně Bělohrad 1975.

The Thesis was written on the basis of the study of sources and special literature housed in LA PNP Praha (the workplace Staré Hrady) in the Town Cultural Centre Lázně Bělohrad.

The starting point is the thesis that the life occupation of Leontina Mašínová was first of all her teaching practice, from which her writing for children stemmed from.

The Diploma Thesis is divided into three chapters. The first chapter reflects the life of Leontina Mašínová from her birth to her death while special attention is given to her childhood - the period which became a starting point for the career of a teacher and later a writer. The second chapter is dedicated to the history of education. It contains the thoughts of distinguished pedagogues and some school reforms by which the life of Leontina Mašínová was somehow influenced. The necessary part of the chapter is also the description of her teaching methods. The third and the last chapter is focused especially on Leontina Mašínková's literary production dedicated to children.

Parts of the Thesis are appendices which show Leontina's relationship to the Bělohradský region and photographs related to the life story of the teacher and writer Leontina Mašínová.

Obsah

Úvod	7
Cesta životem	13
„V dětech jsou složeny všechny možnosti, i nejvyšší“	14
„Jdi za tím, v co pevně věříš, že je správné“	21
Pozvánka do míst, kde Leontina žila a učila nejmenší	22
Jeseník.....	22
Loučeň	23
Pečky.....	25
Lázně Bělohrad	30
„Člověk je takový, jaké jsou jeho skutky.“.....	34
Historický román Leontiny Mašínové zasazený do jejího života.....	34
„Nejvyšší dokonalostí člověka je potřeba Boha“	37
„Čas hrůzy“ – válečné léta 1938-1945	39
Podzim života	41
„Poznej sám sebe“	42
„Odráz lidské duše v srdci toho druhého“	45
Poslání učitele v dobách minulých	47
Dědictví význačných pedagogů a myslitelů.....	48
Cesta k učitelskému povolání.....	55
Vývoj českého školství po roce 1918 do roku 1930	61
Výchovné metody Leontiny Mašínové	63
Výprava za pohádkou	67
Tajemství pohádky	68
Pojetí pohádky v proměnách času	70
Pohádkový svět Leontiny Mašínové	75
Od svítání do šera.....	76
Stříbrné kuličky.....	78
Věneček povídek	81
Leontina Mašínová, spisovatelka dětské knihy, ve světle soudobého tisku	84
Závěr	86
Seznam pramenů a literatury	89
Seznam příloh.....	94

Úvod

Literatura určená dětem pomáhá utvářet a formovat malé čtenáře. Ti nalézají své vzory nejen ve svých nejbližších – v rodičích, v prarodičích, v kamarádech,..., ale i v hrdinech dětských knížek, v jejichž stopách chtějí kráčet, které napodobují a s nimiž se ztotožňují. Literární dílo malého čtenáře vychovává. Neskrývá před ním důsledky, jež ho čekají, vydá-li se špatnou cestou. Leontina Mašínová děti nevedla jen jako spisovatelka, ale rovněž jako učitelka. Učila je rozhodovat se v životě pro dobro a bojovat se vším, co je zlé a špatné. Když jsem hledala téma své diplomové práce, bylo pro mě rozhodující, že jsem objevila v Literárním archivu Památníku národního písemnictví pozůstalost ženy, která vychovávala nejmenší jako učitelka a jako spisovatelka.

Ve své práci, kterou jsem nazvala „*Život jen potud má cenu, pokud je službou.*“ *Leontina Mašínová (1882 - 1975)*, jsem se snažila přiblížit osobnost Leontiny Mašínové. Pokusila jsem se poodkrýt její životní hodnoty a nastínit, zda ji ovlivnila doba či prostředí, v němž žila. Rovněž jsem se zajímala o to, jestli je její památka stále živá – zapsala-li se do srdcí těch, s nimiž se setkávala a ke kterým promlouvala skrze svoji literární tvorbu.

Leontina Mašínová se narodila v roce 1882 a zemřela v roce 1975. Při procházení jednotlivých pramenů jsem se zaměřila zvláště na období konce 19. století a první poloviny 20. století, kdy Leontina vyučovala a psala pro děti.

Leontině Mašínové, osobnosti bělohradského kraje, dosud nebyla věnována žádná rozsáhlejší práce, jež by na vědecké úrovni zachycovala její životní příběh. Stručné a pouze informativní zprávy o této ženě, učitelce a spisovatelce, jsem objevila v odborných slovnících obsahující seznamy českých spisovatelů.¹ Další informace vztahující se k její osobnosti jsem našla v příručkách mapující historii

---

¹ Jaroslav KUNC, *Slovník soudobých českých spisovatelů*. Krásné písemnictví v letech 1918-45, Praha 1945; Jan V. NOVÁK - Arne NOVÁK, *Přehledné dějiny české literatury*, Brno 1995; Radko ŠTASTNÝ, *Čeští spisovatelé deseti století*, Praha 2001; *Slovník českých spisovatelů od roku 1945 II*. M-Ž, Praha 1998.

města Lázně Bělohrad² a na oficiálních internetových stránkách³ tohoto místa.

Za účelem podrobného studia této osobnosti jsem se setkala s paní Marií Klůzovou – průvodkyní Památníku Karla Václava Raise města Lázně Bělohrad. Paní Klůzová je nejen průvodkyní, ale i pamětnicí. Během našeho setkání, které proběhlo v říjnu roku 2006 v Lázních Bělohrad, mi vyprávěla své vzpomínky na Leontinu Mašínovou, s níž se osobně znala a s níž se vídala při společenských událostech lázeňského města. O Leontině Mašínové jsem si mohla popovídat i s archivářem Karolem Bílkem, který uspořádával spisovatelčinu pozůstalost uloženou na detašovaném pracovišti Literárního archivu Památníku národního písemnictví ve Starých Hradech. Karol Bílek mi také prozradil, že ho k Leontině váže i vzpomínka na osobní setkání, jež proběhlo v rámci zájezdu do Lázní Bělohrad, kde Leontina Mašínová, tehdy již devadesátiletá dáma, vyprávěla o svém životě a o svých životních zkušenostech.

K základnímu porozumění období, v němž Leontina Mašínová vyrůstala, žila a tvořila, mi pomohly práce - Otty Urbana *Česká společnost 1848-1918*⁴, Pavly Vošahlíkové *Jak se žilo za časů Františka Josefa I.*⁵, Pavla Tigrida *Kapesní průvodce inteligentní ženy po vlastním osudu*⁶ a *Přehledné dějiny literatury české* od Arneho a Jana V. Novákových.

Po ukončení základního vzdělání se Leontina rozhodla pro učitelské povolání. Stát se učitelkou na konci 19. století znamenalo pro mladou dívku nutnost vyrovnat se s řadou obětí, neboť postavení učitelky nebylo v této době rovnoprávné s postavením učitele. Při studiu této otázky jsem pracovala s vybranými tituly Mileny Lenderové⁷, která se zabývá problematikou postavení ženy

---

² Milena ČERNÁ, *Lázně Bělohrad*. Vlastivědná čítanka, Lázně Bělohrad 2008; *Lázně Bělohrad 250 let města 1722-1972*, Lázně Bělohrad 1972.

³ www.lazne-belohrad.cz, dne 25. 4. 2008.

⁴ Otto URBAN, *Česká společnost 1848-1918*, Praha 1982.

⁵ Pavla VOŠAHLÍKOVÁ, *Jak se žilo za časů Františka Josefa I.*, Praha 1996.

⁶ Pavel TIGRID, *Kapesní průvodce inteligentní ženy po vlastním osudu*, Praha 1992.

⁷ Milena LENDEROVÁ (ed.), *Eva nejen v ráji. Žena v Čechách od středověku do 19. století*, Praha 2003; Milena LENDEROVÁ, *K hříchu i k modlitbě. Žena v minulém století*, Praha 1999; Milena LENDEROVÁ, *Úsilí o vyšší*

v 19. století. Také jsem nahlédla do diplomových prací Moniky Grünové⁸, Dany Jakšičové⁹ a Naděždy Nové¹⁰. Dalším nezbytným krokem, jenž jsem musela uskutečnit, bylo alespoň rámcově se seznámit s dějinami českého školství, do kterých se Leontina Mašínová jako učitelka také zapsala. Tehdy jsem využila titulů Jana Šafránka¹¹, Zdenky Veselé a nedávno vydaného spisu Miroslava Novotného¹², Miroslava Somra¹³ Otakara Kádnera¹⁴, Karla Rýdla¹⁵ a Vladimíra Krejčího¹⁶. Poslední důležitou částí diplomové práce se stala spisovatelská činnost Leontiny Mašínové, kterou jsem nahlížela jen jako autorku dětské literatury, abych podtrhla její výchovné metody určené dětem a nenarušila tak rámec této práce. Jako v předešlé kapitole jsem i tentokrát podnikla nejprve sondu do minulosti pohádkového žánru, kdy jsem se nechala inspirovat dílem Karla Čapka *Marsyas*¹⁷, knihou Michala Černého *Děti a svět pohádek*¹⁸, zamyšlením Petra Piřhy¹⁹, prací Otakara Chaloupky a Jaroslava Voráčka²⁰, Pro celistvé zachycení historického vývoje pohádky byla důležitá i kniha Jaroslava Freye²¹ pojednávající o postavení pohádky ve 20. a 30. letech 20. století. Pro lepší uchopení

---

dívčí vzdělání v Čechách v 19. století, in: Z Českého ráje a Podkrkonoší, 5. Supplementum, Minulost, současnost a budoucnost gymnaziálního vzdělání, Semily 2000, s. 49-60.

⁸ Monika GRŮNOVÁ, *České vyšší dívčí vzdělání na jihu Čech v letech 1850-1914 (Čtyři příspěvky k jeho poznání)*. Diplomová práce, Pedagogická fakulta Jihočeské univerzity, České Budějovice 2006.

⁹ Dana JAKŠIČOVÁ, „Vezmi dítě a vychovej mi je!“, *Učitelská a výchovná činnost Kongregace Školských sester de Notre Dame v Českých Budějovicích v letech 1871-1950*. Diplomová práce, Historický ústav Jihočeské univerzity, České Budějovice 2005.

¹⁰ Naděžda NOVÁ, *Příběh tří neprovdaných žen v čase tří režimů (Příspěvek k dějinám každodennosti let 1850-1950)*. Diplomová práce, Filozofická fakulta Jihočeské univerzity, České Budějovice 2007.

¹¹ Jan ŠAFRÁNEK, *Školy české. Obraz jejich vývoje II*, Praha 1919; Jan ŠAFRÁNEK, *Za českou osvětou. Obrázky z dějin českého školství středního*, Praha 1898.

¹² Zdenka VESELÁ a kol., *Aktuální problémy výchovy ve světle odkazu J. A. Komenského*, Brno 1991; Vladimír JŮVA - Zdenka VESELÁ, *Dějiny výchovy, školy a pedagogiky*, Praha 1988; Miroslav NOVOTNÝ a kol., *Dějiny vyššího školství a vzdělanosti na jihu Čech od středověkých počátků do současnosti*, České Budějovice 2006.

¹³ Miroslav SOMR, *Dějiny školy a pedagogiky*, České Budějovice 1979. Práce Miroslava Somra měla jak své přednosti, tak i své nedostatky. Byla napsána v době normalizace. To znamená, že měla ideologický rozměr.

¹⁴ Otakar KÁDNER, *Vývoj a dnešní soustava školství IV*, Praha 1938; Otakar KÁDNER, *Pedagogika, školství a jejich dějiny*, Praha 1981.

¹⁵ Karel RÝDL, *Reformní pedagogika v Československu*, in: Jaroslav KOŤA – Karel RÝDL, *Poslání učitele a reformní pedagogika v Československu*, Studia paedagogica 7, Praha 1992, s. 19-23.

¹⁶ Vladimír KREJČÍ, *Tradice vzdělávání a sebevzdělávání učitelstva v Československu*, Ostrava 1993.

¹⁷ Karel ČAPEK, *Marsyas. Jak se co dělá*, Praha 1984.

¹⁸ Michala ČERNOUŠEK, *Děti a svět pohádek*, Praha 1990.

¹⁹ Petr PIŘHA, *Úloha pohádek dříve a nyní*, in: Zlatý máj. O dětské literatuře a umění, Praha 1999.

²⁰ Otakar CHALOUPKA – Jaroslav VORÁČEK, *Kontury české literatury pro děti a mládež*, Praha 1979. Při používání této práce jsem musela mít stále na paměti časové období, v němž byla napsána.

²¹ Jaroslav FREY, *Boj o pohádku*, Praha 1942.

tohoto tématu jsem nahlédla i do diplomové práce Šárky Dvořákové²², která mě inspirovala při sestavování struktury této kapitoly.

Během výzkumu primárních zdrojů své práce jsem se zaměřila zvláště na studium archivních pramenů vztahujících se k osobnosti Leontiny Mašínové. Její pozůstalost je uložena na detašovaném pracovišti Literárního archivu Památníku národního písemnictví ve Starých Hradech a čítá 78 kartónů s inventárním číslem 397. Čtyřicet čtyři kartónů je uspořádaných a zbylé jsou nezpracované. Součástí fondu jsou doklady osobní povahy, rozsáhlá přijatá i odeslaná korespondence - ve které převažují dopisy týkající se Leontininy genealogické záliby, korespondence s rozličnými korporacemi, korespondence Ladislava a Boženy Šimových – Leontininy přátel a korespondence cizí. Ve fondu může badatel objevit i některé spisovatelčiny rukopisy (například rukopisy prací *Hořící sloup*, *Milíč z Kroměříže*, *Nesmrtelný poutník*, *Do labyrintu světa*, *S poutnickou holí*,...) či soubory recenzí vztahující se k Leontininy knihám, ale i vlastní a rodinné fotografie či fotografie přátel a míst.

Při psaní své diplomové práce jsem nejvíce vytěžila z osobních vzpomínek Leontiny Mašínové, které byly jak edičně zpracovány a vydány Radimem Kalfusem²³, tak i jsou součástí tohoto rozsáhlého fondu. Mohla jsem tedy pracovat s dvěma zajímavými prameny, přičemž druhý měl větší výpovědní hodnotu než první. Své vzpomínky psala Leontina až ve stáří. Tehdy byla přáteli oslovena, aby napsala své paměti. V Leontininy záznamech je zřetelný veliký časový odstup od prožitých událostí, neboť se snažila vynechat zvláště ty, které měla spojené se zklamáním z nejbližších. Nemohla jsem tedy pracovat s prameny, jež by měly bezprostřední výpovědní hodnotu. V jejích pamětech se odráží i spisovatelčin věk. Značnou část svého rozpomínání věnovala dětství, v němž také spatřovala nejkrásnější období svého života – považovala je za radostné. Dále se zaměřila na začátky své učitelské činnosti –

---

²² Šárka DVOŘÁKOVÁ, *Dílo Jaroše-Gammy – odraz výchovných snah (tendencí) tvorby pro mládež ve 20. letech 20. století (se zaměřením na autorskou pohádku a dětskou knižní ilustraci)*. Diplomová práce, Historický ústav Jihočeské univerzity, České Budějovice 2000.

²³ Radim KALFUS (ed.), Leontina MAŠÍNOVÁ, *Za oponou paměti*, Hradec Králové 1982.

rozpomínala se především na děti, jež učila. Nevynechala setkání se zajímavými osobnostmi. Záznamy končí obdobím, kdy už působila jen jako spisovatelka. Rukopis Leontininych vzpomínek je psán na volných listech a většinou strojopisem s několika kopiemi. Bohužel se její paměti nacházejí v neuspořádané části pozůstalosti a jsou uloženy v několika kartonech bez chronologické posloupnosti. Jednotlivé zápisy jsou stručné, srozumitelné a jejich jediným nedostatkem jsou drobné překlepy. Vedle tohoto pramene jsem hodně výtěžila i z rozhovorů, které Leontina dávala a jejichž písemnou podobu si archivovala.

Kromě Leontininy rozsáhlé pozůstalosti uložené v Literárním archivu Památníku národního písemnictví ve Starých Hradech jsem prostudovala materiál vztahující se k její osobnosti archivovaný v Památníku Karla Václava Raise v Lázních Bělohrad. Zde jsem objevila prameny vypovídající o jejím význačném postavení v dějinách tohoto města – například pozvánky na besedy s ní, zprávy o jejím úmrtí, kondolence městského úřadu nejbližším pozůstalým, výstřižky z regionálních novin informující o umístění pamětní desky na spisovatelčin dům, články připomínající její výročí narození a úmrtí,...

Také jsem se vypravila do archivu Pedagogického muzea Jana Amose Komenského v Praze, kde jsem bohužel neobjevila žádný materiál, který by se vztahoval k učitelské činnosti Leontiny Mašínové.

Diplomová práce je rozdělena na tři části – na tři rozsáhlé kapitoly. V první kapitole, která se jmenuje *Cesta životem*, přibližuji životní příběh Leontiny Mašínové. Abych podtrhla její láskyplný vztah k dětem, věnuji značnou část této kapitoly jejímu dětství, neboť ve svém životním povolání čerpala a vycházela z výchovných metod jak svých rodičů, tak i učitelů. Tyto vzpomínky jsou proto cenným pramenem, který jsem nemohla opomenout, neboť jsem chtěla důkladně zachytit vše, co ji v jejím učitelském, ale i spisovatelském povolání formovalo a utvářelo. Zde pracuji hned s několika metodami.

Stěžejní se stává metoda individuální biografie, ale také používám metodu komparativní.

V druhé části své práce se zaměřuji na učitelské poslání Leontiny Mašínové. Pro důkladné zpracování daného tématu je zapotřebí také přiblížit pedagogický odkaz význačných myslitelů a zmapovat vývoj vzdělání budoucích pedagogů v rozmezí druhé polovině 19. století až konce druhé světové války. Odpovědi na tyto otázky řadím před nejdůležitější úsek kapitoly, do něhož náležejí učitelské přístupy a metody Leontiny Mašínové.

Poslední část diplomové práce zve čtenáře do pohádkového světa spisovatelky Leontiny Mašínové. Nejprve čtenáři přibližují význam a poslání pohádky, pak nastiňují její dějinný vývoj a až v její poslední části seznamují čtenáře s literárním odkazem spisovatelky. V druhé a ve třetí části své práce jsem pracovala s přímou, nepřímou, deduktivní a komparativní metodou.

Diplomová práce *„Život jen potud má cenu, pokud je službou.“ Leontina Mašínová (1882 – 1975)*, je i drobným příspěvkem k dějinám vzdělanosti a osvěty, což umocňují a podtrhují také myšlenky význačných osobností minulosti, které jsou stále živé – stále k nám promlouvají.

Cesta životem

*„Život je fantastický!
Nepřetržitý řetěz překvapivých zázraků.“*

(Bertrand A. Russell)

*„Když zůstalo po člověku více lásky a dobroty,
trochu více světla a pravdy na světě,
měl jeho život smysl.“*

(A. Delph)

„V dětech jsou složeny všechny možnosti, i nejvyšší“

Píseň dětství

*Dejte mi, chlapci, trochu hlíny,
chtěl bych si s vámi stavět hráze
a nedívat se na hodiny
a neslyšet, jak míjí čas*

*A brouzdati se chladnou strouhou,
vždyť ruce, nohy nezebou.
A život, cestu krásnou, dlouhou,
teprve mítí před sebou.*

(Jaroslav Seifert)

Leontina Mašínová se narodila 16. března 1882 v Plzni. Rok 1882 se zapsal do minulosti českého národa přijetím zákona o rozdělení pražské univerzity na dvě školy s českou a německou vyučovací řečí, přičemž obě školy přejímaly v historickém i v právním smyslu rovnoprávně všechny znaky Karlo-Ferdinandovy univerzity včetně označení.²⁴

Poodhrneme-li oponu minulosti města Plzně, místa narození Leontiny Mašínové, můžeme se dozvědět, že pozvolný rozběh českého školství v Plzni začíná na sklonku sedmdesátých let, kdy zdejší čeští měšťané obnovují a prohlubují své zájmy v oblasti kultury. Svoji pozornost směřují zejména k lidovému a ke školství. O rozvoj plzeňského školství se zasazoval především Václav Peták²⁵, ale i *Spolek přátel vědy a literatury české*²⁶, který usiloval o otevření vyšší dívčí školy. V roce 1882, kdy se jednalo o vyšší dívčí škole, byl na Petákův pokyn předložen *návrh na rozdělení města ve čtyři obvody* (jižní, severní, východní a západní). V každém obvodu mělo dojít ke zřízení pětileté obecné chlapecké školy a pětileté obecné školy dívčí. Tento návrh patří mezi nejvýznamnější organizační zásahy do oblasti

²⁴ *Česká společnost 1848-1918*, s. 358.

²⁵ Dr. Václav Peták – poslanec sněmu království Českého, kde mu byl v letech 1875-1889 svěřen referát národního školství. Od roku 1878 působil v městské plzeňské radě jako referent pro školské záležitosti. Zasazoval se nejen o vytvoření husté sítě národního školství, ale i o vybudování moderních sociálních ústavů. Uvědomoval si, že bude zapotřebí věnovat pozornost i výchově mravně narušené mládeže, péči o sirotky a děti se sníženými tělesnými a duševními schopnostmi. Václav Peták byl považován za jednoho z nejlepších znalců školských otázek své doby. Srov. Václav ČEPÁLEK a kol., *Dějiny Plzně II*. Od roku 1788 do roku 1918, Plzeň 1967, s. 167.

²⁶ *Spolek přátel vědy a literatury české* byl založen v roce 1878, který se stal zejména v osmdesátých letech ohniskem všech literárních, uměleckých, osvětových a školských snah v Plzni. Srov. *Dějiny Plzně II*, s. 167-168.

plzeňského školství, neboť jeho podstatou bylo zabránit zřizování německých škol, ale současně sledovat i zlepšení docházky žáků. Od 7. června 1882, kdy byl *návrh na rozdělení města ve čtyři školní obvody* schválen, se české školství v Plzni jen rozvíjelo.

Rok 1882 nebyl jen rokem narození učitelky a spisovatelky Leontiny Mašínové, ale i význačným datem v dějinách českého národního školství, jež zaujímá nezastupitelnou roli v životním příběhu této učitelky a spisovatelky.²⁷

„Zvlášť tatínek toužil, aby jeho příští děcko bylo děvčátko. To se mu splnilo, a dokonce o týden dřív, než říkal lékař, takže jsem se na svět přihlásila 16. března 1882 o šesté hodině ráno – už v Plzni, kam jsme se přestěhovali. Byla jsem prý velmi malá. Tatínek svůj údiv vyjádřil nahlas. „Zkoumaná bába“, jak se tehdy říkalo porodním asistentkám, prý však řekla tatínkovi: „Jen ji nechaj bejt. Takoví mívaj nejlepší jádro.“ To tatínka zřejmě dojalo, že sehnal vázičku a do ní natrhal pro maminku několik fialek...“²⁸ Leontina obdržela své jméno po dcerce maminčiny sestry, která zemřela ve dvou letech. Po své pražské sestřenici dostala i široký plášť a růžovou stuhu.²⁹

Tatínek, František Mašín narozený 9. října 1849, byl povoláním farmaceut. První samostatnou lékárnickou praxi si otevřel v sedmihradském Zaidenu. Jakkoli však byl schopným lékárníkem, nedostávalo se mu daru obchodování, a tak život v Zaidenu „vzal časem za své“. Ze Sedmihradska se vracel se svojí ženou Veronikou Mašínovou téměř ožebračen.³⁰ Maminka, Veronika Mašínová, byla nejmladší dcerou Františka Svobody a Anny Svobodové. Ještě neuměla mluvit, když ztratila svého otce. Po této smutné události se Anna Svobodová se svými dcerami přestěhovala do Kutné Hory, kde Veronika Mašínová navštěvovala soukromý penzionát pro

²⁷ Ivan MARTINOVSKÝ a kol., *Dějiny Plzně v datech*. Od prvních stop osídlení až po současnost, Praha 2004, s. 147; *Dějiny Plzně II*, s. 166-171.

²⁸ *Za oponou paměti*, s. 22.

²⁹ LA PNP Praha, odloučené pracoviště Staré Hrady (dále jen LA PNP Staré Hrady), fond Leontina Mašínová, Vladimír MIKOLÁŠEK, *Prameny rodné krve*. Hrst vzpomínek na Leontinu Mašínovou, s. 4; *Za oponou paměti*, s. 22.

³⁰ LA PNP Staré Hrady, fond Leontina Mašínová, životopisné údaje Františka Mašína; *Za oponou paměti*, s. 20-22.

dívky. V penzionátu se naučila dobře cizím jazykům – němčině a francouzštině a zároveň získala i lásku ke knihám.

Druhého května 1876 vstoupili rodiče Leontiny Mašínové do manželství. Sňatek uzavřeli v sedmihradském Zaidenu³¹, kde se narodil i bratr Evžen, který byl starší o pět let než Leontina. Vztah mezi sourozenci byl velmi přátelský. Evžen se stal ochráncem své mladší sestřičky a nedovolil, aby jí někdo ubližoval. Když byly Leontině dva roky, narodil se chlapec, jenž dostal jméno po strýci Bohuslavovi. Malý Bohoušek se bohužel nedožil ani jednoho roku.³²

Život v domácnosti rodiny Mašínových byl prosycen láskou, porozuměním a vzájemnou pomocí. Byla-li prý maminka nemocná, zastával tatínek všechny domácí práce. Staral se o úklid, vařil, pečoval o celou rodinu. Když se uzdravila, přenechával starost o domácnost jí. Podle Leontiny si tatínek velmi vážil maminčiny práce a péče o rodinu. Pro Leontinu i jejího bratra byla maminka nejen milovanou osobou, ale i nejlepší kamarádkou. Když nebyl tatínek doma, dovedla dětem odpovědět na všechny jejich zvědavé otázky. Měla mnoho životních zkušeností a byla i velmi sečtělá. Leontina ráda vzpomínala na večery, kdy tatínek odcházel do práce na noční služby a kdy se mohla uvelebit společně se svým bratrem v posteli vedle maminky a přenést se do světa pohádek, kde žijí čarodějnice, víly, vodníci a jiné pohádkové bytosti.³³

Ze sedmihradského Zaidenu se Mašínovi přestěhovali do Plzně. Zdá se, že léta prožitá v Plzni byla nejkrásnějším obdobím celé rodiny. Rodiče se radovali z narození malé Leontiny a i tatínkova lékárnická praxe byla úspěšnější než v Zaidenu. Z Plzně však museli odejít do Prahy, kde vystřídali několik míst. Když bylo Leontině šest let, dostal tatínek koncesi na zřízení lékárny ve Zbraslavicích v městečku vzdáleném od Kutné Hory čtyři hodiny

---

³¹ LA PNP Steré Hradý, fond Leontina Mašínová, životopisné údaje Veroniky Mašínové; *Za oponou paměti*, s. 17-20.

³² Tamtéž, s. 22-23.

³³ *Za oponou paměti*, s. 24, 26-27.

chůze. Přestěhování do Zbraslavic mělo, podle Leontiny, své světlé i stinné stránky. Rodiče museli opustit své přátele i příbuzné a bratr Evžen byl zapsán do kutnohorské reálky, odkud dojížděl domů jen na víkend a na prázdniny. Malé Leontině se po bratrovi, jehož přítomnost pro ni byla samozřejmostí, prý velmi stýskalo.³⁴

Život ve Zbraslavicích si Leontina velmi brzo zamilovala. Mnoho radosti jí přinesla pronajatá zahrádka, k níž patřila i malá vrátka vedoucí na humna.³⁵ Zbraslavické radovánky zachytila Leontina Mašínová ve svých pamětech: *„Ukázalo se, že se tam shromažďují děti k různým hrám. Přijaly mne mezi sebe docela rády. Musela jsem žasnout, co všechno znaly. Uměly rozeznat mraveniště od krtičin, znaly ježky, nebály se ještěrek, pochutnávaly si na šťovíku a na zelených „bocháčích“ slezu. Vyhrabávaly holýma rukama do vysoké meze různé sklípky, hrály si na honěnou i na schovávanou. Chodila jsem domů s růžovými tvářemi, plná nových zkušeností. Zato mými novými jazykovými poznatky rodiče nebyli zřejmě příliš nadšeni a vysvětlovali mi, jak bych měla mluvit.“*³⁶

Ve Zbraslavicích začala Leontina svoji školní docházku. Při zápisu prozradil tatínek na svoji dcerku, že už umí číst, psát a počítat. Když si ji pan řídící učitel trochu přezkoušel, byla Leontina místo do první třídy zapsána do druhé.³⁷ Ve třetí třídě ji učil rodinný přítel, pan učitel Rössler, který jí prý prorokoval spisovatelskou dráhu.³⁸

Jednoho červnového dne zavítal do Zbraslavic „domek na kolečkách“, který patřil loutkáři. Leontina ve svých pamětech vzpomíná, že si za kašnou na náměstí postavil jeviště, na němž se odehrávala nejrůznější loutková představení plná nadpřirozených bytostí, jež byly doprovázeny loutkou malého veselého mužíčka v červeném oblečku s čepičkou a s rolničkami – kašpárkem.

³⁴ LA PNP Staré Hrady, fond Leontina Mašínová, *Prameny rodné krve*, s. 5; *Za oponou paměti*, s. 22-28.

³⁵ LA PNP Staré Hrady, fond Leontina Mašínová, *Prameny rodné krve*, s. 6.

³⁶ *Za oponou paměti*, s. 29.

³⁷ Tamtéž, s. 29-30.

³⁸ LA PNP Staré Hrady, fond Leontina Mašínová, *Za oponou let - autobiografie Leontiny Mašínové*.

Loutkové divadlo tak otevřelo malé Leontině bránu vedoucí do světa fantazie, zajímavých příběhů a nezapomenutelných zážitků. Ve Zbraslavicích bylo odehráno několik představeních a když loutkář opouštěl tamější náměstí, bylo Leontině nejspíše i smutno.³⁹

Do věnce života nejsou vpleteny jen pěkné příběhy, ale i vzpomínky, při nichž se srdce naplní smutkem a hořkostí. Když se krajina okolo Zbraslavic připravovala na žně – 4. července 1890, dozvěděl se malé děvčátko z úst svého bratra velmi smutnou zprávu. Sdělil jí, že jejich tatínek, který dlouhou dobu velmi stonal, zemřel. Bezstarostné dětství naplněné radostí se začalo pomalu vytrácet. Leontina od této chvíle poznávala život i z té těžší stránky.⁴⁰ Ze života, do něhož patří bolest i smutek, utíkala do světa fantazie a pohádek. Vytvořila si vlastní svět, který jí pomáhal zapomenout. Jejími věrnými a nejděčnějšími společníci se od této doby stály knihy. Přečetla si *Robinsona*, *Pohádky veršem* od Růženy Jesenské, *Píseň otroka* od Svatopluka Čecha a mnoho dalších. Tehdy si začala vytvářet knihovničku, do níž patřily tituly z Ottova nakladatelství, z vydavatelství Komenský i díla světové literatury. Aby si mohla zakoupit vytoužený titul, musela si prý odepřít většinu věcí, které patřily k životu malého děvčátka.⁴¹

V prosinci roku 1890, téhož roku co ztratila svého tatínka, se přestěhovala s maminkou do Kutné Hory, kde žili příbuzní z tatínkovy strany.⁴²

V Kutné Hoře začala Leontina docházet do dívčí klášterní školy, kde se jí nelíbilo. Podle Leontiny bylo ve třídě tolik žákyň, že musely sedět i v uličkách. Okna byla zamřížovaná, zdi silné a studené. Leontina prý využívala každé malé příležitosti, aby mohla zůstat doma a do školy nemusela. Nakonec se maminka rozhodla

---

³⁹ LA PNP Staré Hrady, fond Leontina Mašínová, *Prameny rodné krve*, s. 6.

⁴⁰ *Za oponou paměti*, s. 49.

⁴¹ LA PNP Staré Hrady, fond Leontina Mašínová, *Prameny rodné krve*, s. 6-7.

⁴² *Za oponou paměti*, s. 49.

zapsat Leontinku na *Perkant*, bývalý *Bergamt*⁴³, kam už nechodila s takovým odporem jako do klášterní školy. Podle Leontiny byly učitelky vyučující „na perkantě“ na rozdíl od jeptišek příliš povolné; nedávaly úkoly, mnoho nevyžadovaly, nenechávaly po škole. Z páté třídy si nejspíš Leontina příliš neodnesla. O to těžší se pro ni stala třída šestá, kdy dostaly novou třídní učitelku, která je vyučovala matematice, přírodopisu, fyzice, ale také i němčině. Nová slečna učitelka si s sebou přinesla i svoji výzbroj – nové učebnice, což znamenalo pro děti pravidelně se připravovat na hodiny a plnit zadané domácí úkoly. I ostatní slečny učitelky, vyučující zbývající předměty, kladly na děti mnohem větší požadavky než tomu bylo předešlý rok. Dětem nezbývalo nic jiného než se přizpůsobit. Zpočátku to pro ně bylo možná těžké, ale později se v dětských tvářích snad zrcadlila i radost a nadšení pro objevování nových poznatků.⁴⁴

Hluboký vztah k literatuře a k dějinám české země získala Leontina Mašínová už během své školní docházky. Žáci dostávali dobrovolné úkoly, aby si z každé přečtené knihy udělali výpisky, a tak si uchovali důležité a zajímavé myšlenky, jež je při četbě oslovily. Tyto myšlenky si zapisovali do sešitků nazvaných *Včelky*. Často prý chodívala slečna učitelka třídní se svými svěřenci také na procházky, kdy s sebou nosívala knihy, o nichž soudila, že jsou dětem nedostupné. Leontina ve svých *Pamětech* vzpomíná, že během procházky jim z nich četla a seznamovala je s předními autory české literatury, jako byl Jaroslav Vrchlický, Božena Němcová, Svatopluk Čech, Jan Neruda a Karolina Světlá.⁴⁵

Když bylo Leontině třináct let, prožila další smutný okamžik svého života. Ztratila svého jediného bratra. Evžen, jenž si v té době odbýval jako dobrovolník vojenskou službu ve Vídni, si těsně před vánočními svátky vzal život. Příčinou jeho smrti se

---

⁴³ Leontina Mašínová vysvětluje ve svých pamětech tento termín jako tzv. Vlašský dvůr, kde se z rud získávalo stříbro a kde se razily za vlády Václava II. pražské groše. Srov. *Za oponou paměti*, s. 51.

⁴⁴ LA PNP Staré Hradky, fond Lenotina Mašínová, *Za oponou let - autobiografie Leontiny Mašínové*.

⁴⁵ Tamtéž, *Prameny rodné krve*, s. 8; *Za oponou paměti*, s. 54.

podle Leontiny stal „strach“. Evžen během své služby u vojska vypomáhal ve vojenské kanceláři. Toho osudného dne měl odnést erární peníze na poštu, avšak cestou došlo nějakou nešťastnou náhodou ke ztrátě svěřeného obnosu. Nejdříve ho prý napadlo vypůjčit si peníze u strýce majora, ale toho bohužel doma nezastihl. Tu se ho zhostila hrůza, že bude obviněn a potrestán za dva přestupky: ztrátu peněz a dezerci z kasáren. Ze strachu z dvojího trestu se rozhodl pro sebevraždu. Na následky postřelení podlehl v nemocnici. Evžen byl pochován ve Vídni, kde prožil poslední část svého života, který měl tak smutný konec.⁴⁶

Po Evženově smrti se Leontině v mysli honilo několik myšlenek: „...Což kdyby se maminka utrápila žalem a umřela?...Co si bez ní sama počnu? A co si počne sama maminka, kdybych já jí umřela?“ Tyto myšlenky v ní probouzely strach z osamocení, ale i soucit a účast na utrpení, jež ji a maminku tolik spojovalo. Leontina si v té době možná uvědomila, že bolesti a trápení, vzniklé ze ztráty milovaného člověka, se mohou stát posilou pro růst vzájemné potřeby, ale i lásky.

---

⁴⁶ LA PNP Staré Hradky, fond Leontina Mašíňová, vzpomínky.

„Jdi za tím, v co pevně věříš, že je správné“

„Jdi za svými sny.“

(Wil Wheaton)

Rozhodnout se pro budoucí povolání nebylo pro Leontinu Mašínovou těžké. Již během školní docházky si nesmírně vážila činnosti svých učitelek, které vnímala jako skromné pilné ženy vštěpující dětem lásku k mateřštině i k dějinám. Leontina zatoužila stát se jednou z nich. Jejím snem bylo předávat dětem lásku a vše, čemu se od svých učitelek naučila. Rozhodnutí pro dráhu učitelky přinášelo i několik obětí: chudobu, celibát a neustálé stěhování po venkovských školách. Leontinino studium také znamenalo určité finanční oběti pro její maminku, která nedisponovala velikými penězi.

Leontina zkusila štěstí nejprve v *Ústavu pro vzdělání učitelek u sv. Anny v Praze*, kde bohužel nepochodila. Vrátila se proto domů a poslední třídu měšťanské školy navštěvovala dvakrát, aby se důkladněji připravila na zkoušku, ale tentokrát do *Ústavu voršilek*⁴⁷ v *Kutné Hoře* připravující dívky na profesi učitelky. Tehdy byla přijata. Zkouška skončila dobře a její jméno se ozvalo při čtení seznamu přijatých.

Studium na učitelském *Ústavu u voršilek v Kutné Hoře* připravilo Leontinu na její životní povolání – poslání učitelky. Maturitu složila v roce 1902 a téhož roku zasedla poprvé za učitelský stůl.⁴⁸

---

⁴⁷ Voršilky přišly do Kutné Hory v roce 1712 a jejím posláním byla výchova a vzdělávání dívek. Od roku 1891 existovalo v Kutné Hoře pedagogium vedené voršilkama. In: *K hříchu i k modlitbě*, s. 42, 67.

⁴⁸ *Za oponou paměti*, s. 55; LA PNP Staré Hrady, fond Leontina Mašínová, vzpomínky.

Pozvánka do míst, kde Leontina žila a učila nejmenší

*„Bez ustavičného spojování myšlení a činnosti, teorie a praxe,
nelze dosahovat životní moudrosti.“
(J. A. Komenský)*

Jeseník

Po ukončení studia byla Leontina Mašínová vyslána na Poděbradsko, na vesnici obklopenou pohořím Hrubý Jeseník. Do Jeseníku se přestěhovala i se svojí maminkou, která ji nikdy neopustila. Po příjezdu ji uvítal nastávající představený a ubytoval je v nově postaveném domku, kde se říkalo „Na průhoně“. Bydlení „Na průhoně“ bylo podle Leontiny pěkné. K domku patřila i zahrádka, kterou nejspíš obě uvítaly. Brzy do jejich domácnosti přibyl i čtyřnohý voříšek.

Na své první učitelské působiště se Leontina těšila, ale i se ho obávala. Do Jeseníku přicházela bez zkušeností, ale přinášela si s sebou poznání, že láskou k dětem a naprostou odevzdaností své službě může předat svým žákům mnoho nových poznatků a zkušeností důležitých pro život.

V prvním pracovišti jí nejvíce k srdci přirostla její třída. Děti pocházely z malých hospodářství anebo z rodin, kde tatínkové odjížděli z domova na řepnou kampaň a vraceli se ke svým rodinám až před vánočními svátky. Děti byly podle Leontiny přítulné a dobře se s nimi pracovalo. Nejraději vzpomínala na žáčka Vilímka. Malý Vilímek musel sedávat v první lavici, ne proto, že by patřil mezi nejmenší, ale protože dle slečny učitelky s ním šili všichni raráškové. I když byl velikým neposedou, dokázal svých prohřešků litovat. Jednou prý Leontině poslal písemně závazek, že už bude hodný. Tehdy dostala lístek, kde bylo nejúhlednějším písmem sedmiletého hošíka napsáno: „...od nynějška už budu Váš hodný žák“. Nejen s Vilímkem, ale i s ostatními svými žáčky prožila Leontina mnoho krásných a nezapomenutelných okamžiků, jež si odnášela do svého

nového působiště – do Loučeně. Do místa obklopeného rozsáhlými lesy, na jejichž blízkost se Leontina prý těšila.⁴⁹

Loučeň

Po dvou letech prožitých v jesenické škole se Leontina Mašínová přestěhovala do Loučeně. Leontina popisuje ve svých vzpomínkách Loučeň jako městečko, kolem kterého se rozprostírají rozsáhlé jehličnaté lesy. Rovněž i domek se svým okolím, v němž se usadila, působil prý na Leontinu malebně, ba přímo pohádkově. Celé jeho průčelí bylo porostlé hustým kožichem starého břechťanu. V domečku se nacházely celkem tři světnice a naproti vchodovým dveřím byla kuchyňka. Leontinu a její maminku však nejvíce okouzila zahrada s jabloňovým sadem.

Školní budova v Loučeni byla podle Leontiny menší a starší. Její zdi se prý trhaly a pan řídící nemohl udělat více než praskliny přelepit lepenkou. Za slunných dnů svítilo trhlinami prudké světlo a v zimních dnech jimi foukal studený vítr. Špatný stav budovy se podepsal i na zdraví slečny učitelky. Leontina onemocněla očním katarem, který musela léčit tak, že bílá skla u brýlí vyměnila za tmavá. Snad nový vzhled slečny učitelky probudil u neposedných žáčků naději na „lumpárny a neplechy“. Avšak při prvním pokusu, kdy se snažili vyzkoušet si sílu nově nabyté svobody, zjistili, že opak je pravdou. Leontina tehdy využila svých pedagogických schopností. V okamžiku, kdy zpozorovala nepozornost a roztěkanost svých žáčků, vysvětlila jim, jaké přednosti mají tmavé brýle před světlými. Ujistila je, že přes tmavé brýle vidí lépe a také, že zlobiví žáčci si nikdy nemohou být jistí, na kterého z nich, se právě dívá. Zdálo se, že Leontino vysvětlení všem odvážlivcům a nadšencům pro kdejaké lumpárny postačilo. Nikdy více se už prý nepokusili „slečnu učitelku s tmavými brýlemi“ obelstít.

---

⁴⁹ *Za oponou paměti*, s. 56-57; LA PNP Staré Hrady, fond Leontina Mašínová, vzpomínky.

Loučeňská škola byla na rozdíl od jesenické čtyřtřídní, a tak vyučovala Leontina jak děti sedmileté, tak i osmileté. Počet jejích žáčků byl tedy dvojnásobný. Ale málokdy, i přes tak veliký počet svěřenců, musela zakročit s opravdovou přísností. Když už nebylo zbytí, byla prý ráda, že našla velikou oporu v panu řídícím, jenž ji vždy v jakémkoliv jejím rozhodnutí podpořil. Porozumění a pochopení našla i u jiných členů učitelského sboru.⁵⁰

V Loučeni dostala Leontina Mašínová odvalu rozšířit si svoji aprobaci a udělat si zkoušky i pro měšťanskou školu. Se svým úmyslem se svěřila kolegovi z učitelského sboru, který ji na oplátku prozradil, že také kdysi začal s přípravou na zkoušky, ale bohužel brzy toho zanechal, protože neměl nikoho, kdo by ho inspiroval. Slovo dalo slovo a kolega se připojil k Leontině. S obavou z nepatřičných pomluv se svěřila panu řídícímu, který ji ubezpečil, že se nemusí ničeho obávat a že jejich rozhodnutí společně se připravovat na zkoušky plně respektuje. Z toho je zřejmé, jak byla Leontina opatrná, možná i upjatá. Obávala se, aby její pověst učitelky, jež má být žáčkům vzorem a příkladem, nebyla nějakým způsobem poznamenána. Kolega byl ženatý s bývalou mladou učitelkou, za niž Leontina nastoupila, a oba manželé se těšili z narození prvního dítěte - malé holčičky. Kolegova manželka snad plně podporovala jeho rozhodnutí, neboť věděla, že odborné zkoušky pro něho znamenají dosažení lepšího a tedy i lépe placeného místa. Během studia však Leontina a její kolega zjistili něco překvapujícího: kolik věcí mají společných, jak se shodují, jak si rozumí. Našli v sobě zalíbení. Milostný vztah, který by mezi nimi mohl vzniknout, by ale přinesl jejich blízkým zklamání a mnoho bolesti. Leontina si nejspíš uvědomila, že své štěstí nemůže vystavět na úkor neštěstí druhého. O vzájemné náklonnosti oba věděli, ale ani jeden nedokázal své city vyjádřit nahlas, a tak láska, která v jejich srdcích rostla, nemohla být zatím naplněna. V té době chtěla Leontina své tajemství někomu svěřit, ale nevěděla komu. Mamince

---

⁵⁰ *Za oponou paměti*, s. 58-60; LA PNP Staré Hrady, fond Leontina Mašínová, vzpomínky.

by možná přivodila jen trápení a nikoho jiného, komu by důvěřovala, prý neměla. Bolest způsobená z nešťastné lásky, pro níž by byla ochotná snad se vzdát i svého životního povolání, ji donutila k rozhodnutí odejít – opustit a zanechat za sebou vše, co měla ráda a co jí bylo drahé. Na jaře 1909 se s maminkou odstěhovala do Peček, kde dostala místo jako odborná učitelka na měšťanské škole.⁵¹

Pečky

V Pečkách prožila Leontina Mašínová První světovou válku. V této době plné bídy a hladu přicházely z bojišť lístky, z nichž se děti nejčastěji dozvídaly o úmrtí těch nejbližších – tatínků, strýčků, bratrů. Do dětských srdcí se prý vryly někdy tak hluboké šrámy, že se nikdy již nezacelily. Leontina nejspíš přemýšlela, jak by mohla utrpení svých žáčků zmírnit, čím by je mohla potěšit. Protože si v té době společně s maminkou přivydělávala výrobou loutek, napadlo ji zahrát jim loutkové divadlo. Nápad byl v učitelském sboru mile přijat. Hned se mohlo začít s nacvičováním první loutkové hry. První loutky byly podomácku vyrobené, ale postupem času, kdy přibývalo dětských diváků, bylo zapotřebí zajet i do Prahy a zakoupit opravdovou loutkovou scénu.

Práce spojená s loutkovým divadlem Leontinu nejspíš velmi těšila. Byla totiž ráda, že loutky a zejména postava Kašpárka vrací alespoň na chvíli do dětských tváří úsměv.

Někdy do loutkových her prý zapojili loutkoherci i výchovné prostředky. Kolegyň na obecné škole se vyptali na dítky, jež se nechtějí učit nebo provádějí darebnosti, zapsali si jejich jména a přestupky, a pak jejich darebnosti přednesli před veškerým obecenstvem Kašpárkovými ústy. Děti byly nejspíš překvapené, co všechno Kašpárek ví, a nebylo tedy divu, že jeho autorita a oblíbenost rostla.

---

⁵¹ LA PNP Staré Hradky, fond Leontina Mašínová, vzpomínky.

V době, kdy se Leontina aktivně zapojovala do nacvičování loutkových her, dostala odvahu přispět také vlastní tvorbou, a tak byla prvně zveřejněna její literární práce určená dětskému posluchači. Loutkovou hru pojmenovala *Kašpárkova chalupa* a stala se jejím prvním tištěným dílem.⁵²

V únoru roku 1917, uprostřed první světové války, se Leontina Mašíňová setkala s význačnou osobností českých dějin, o níž si do svých pamětí zapsala větu: „*Kdyby někdo mohl vymazat z mé paměti jméno Aloise Jiráska*⁵³, *byly by mé vzpomínky ošizeny o veliký díl kouzla.*“

Již od dětství měla Leontina vřelý vztah ke všem knihám. Ráda si prohlížela výkladní skříně knihkupectví a sledovala knižní novinky. Když vyšla kniha *Staré pověsti české* s ilustracemi Věnceslava Černého⁵⁴, netoužila prý po jiné. Maminka, sama veliká čtenářka, by ji byla knihu snad ráda koupila, ale cena přesahovala její možnosti. Nakonec se přece Jiráskův titul k Leontině dostal a probudil v ní neobyčejně veliký zájem o poznávání české minulosti. V době, kdy vyšel poslední díl *F. L. Věka*⁵⁵, rozhodla se Aloisi Jiráskovi napsat a vyjádřit mu poděkování za všechny jeho myšlenky, zvláště za lásku k národu, již probudil v čtenáři prostřednictvím svého díla. Pro Leontinu, a nejen pro ni, byl tento spisovatel symbolem národního vzepětí, buditelem probouzejícím z letargie a podněcujícím k posilování národního života.

K osobnímu setkání se spisovatelem došlo naprostou náhodou. Leontina byla pověřena svojí tetičkou předat vzkaz sestřenici Olze, která pracovala u Jiráskových jako panská. Ve dveřích domu se však

---

⁵² Divadelní hra pro děti *Kašpárkova chalupa* vyšla v roce 1916 v Pacově u Přemysla Plačka v obálce nakreslené Hugem Vratislavem Brunnerem. Srov. LA PNP Staré Hradky, fond Leontina Mašíňová, seznam díla Leontiny Mašíňové; *Za oponou paměti*, s. 63-64.

⁵³ Alois Jirásek (23. 8. 1851 – 12. 3. 1930) – prozaik (autor novel a románů), dramatik. Věcný realista, který se opíral o spolehlivé dokumenty bojující však s romantismem. Ve své tvorbě se obracel do minulosti národa, kdy probouzel k životu významná období českých dějin (například období husitské revoluce, dobu protireformace). In: *Přehledné dějiny literatury české*, s. 750-758.

⁵⁴ Věnceslav Černý (27. 1. 1865 - 15. 4. 1936) – během svého života se věnoval především ilustrátorské činnosti jak knižní, tak i časopisecké (Světozor, Zlatá Praha). Patřil mezi přední ilustrátory knih Aloise Jiráska, Karla Maye, Henryka Sienkiewicze a Julesa Verna

<http://karel-may.majerco.net/ilustrace/venceslav-cerny/>, dne 2. 7. 2008.

⁵⁵ Pátý, poslední díl knihy *F. L. Věk* od Aloise Jiráska vyšel v roce 1907.

místo Olgy objevila paní Jirásková. Leontina prý neváhala a využila této jedinečné příležitosti. Poprosila paní Jiráskovou, aby svému muži vyřídila, jak je vděčná za jeho záslužnou činnost pro národ a že mu přeje všechno dobré. Tehdy se paní Jirásková snad i usmála a prý pozvala Leontinu dál, protože spisovatel byl doma. Při setkání se Alois Jirásek zmínil, že je překvapující, jaké porozumění pro národ mají i mladí. Z návštěvy u spisovatele si tehdy Leontina odnesla, že prohlubovat vztah dětí nejen k českým dějinám, ale i k samotnému národu je velmi důležité a to se stalo také jejím životním posláním.⁵⁶

Na začátku října roku 1918 onemocněla Leontina Mašínová španělskou chřipkou. Čtrnáctého října, několik dní před vyhlášením samostatné Československé republiky, přiběhla prý k Leontině kolegyně Klárová. Všecka rudá a udýchaná hned ve dveřích volala: „*Už je to tady - už máme republiku. Lidičky, já se zblázním! A ty dělej, ať se honem vystůněš. Už se řadí průvod, celé Pečky jsou na nohou.*“ Stejně tak radostně a nadšeně prožívali nové změny i ostatní. Byla to doba plná euforie a radosti. V Pečkách byly podle Leontiny ještě toho dne strženy všechny rakouské orlice, městem prošly průvody s hudbou i s prapory a na balkoně radnice zazněly proslovy oslavující konec monarchie. Na večer se představitelé tohoto města však dozvěděli, že oslavy samostatnosti byly ještě předčasné. Ke vzniku Československé republiky došlo až 28. října 1918.

Ku příležitosti vyhlášení samostatnosti Československé republiky napsala Leontina Mašínová svoji první báseň *V paprscích svobody*, která byla přečtena z balkonu radnice. Básní vyjádřila Leontina radost z nabyté svobody, která je člověku tak drahá.⁵⁷

Na začátku první republiky se odehrál spor mezi českou a polskou vládou o Těšínsko⁵⁸. O osudu této oblasti měli rozhodnout

---

⁵⁶ LA PNP Staré hrady, fond Leontina Mašínová, vzpomínky; *Za oponou paměti*, s. 66-69.

⁵⁷ LA PNP Staré Hradky, fond Leontina Mašínová, vzpomínky.

⁵⁸ Spor o *Těšínsko* - 23. ledna bylo polským zástupcům v Těšíně předáno ultimátum, kdy během dvou hodin měli vyklidit Těšínsko až za řeku *Bialou*. Po vypršení ultimáta začalo československé vojsko útok na toto

samotní Slezané při veřejném plebiscitu. Většina obyvatel Těšínska ale postrádala národní uvědomění. Na mnoha místech se děti mezi sebou dorozumívaly jazykem, který byl smíšeninou češtiny a polštiny. Bylo zapotřebí, aby si malí i velcí uvědomili, že jejich mateřským jazykem je čeština a že patří k českému národu. Za tímto účelem byla ustanovena plebiscitní komise. Členkou komise se stala i Leontina Mašínová díky svému loutkoherectví, které mělo posloužit jako výchovný prostředek u nejmenších. Posláním loutkoherců nebylo jen poodhalit dětem svět pohádek a příběhů, ale především probudit v nich zájem poznávat českou zemi a učit se české řeči.

Leontina se dozvěděla o své cestě na Těšínsko koncem roku 1919. Její vyslání bylo tajné. O skutečném účelu cesty byl informován pouze ředitel školy a okresní inspektor, kteří ji měli uvolnit. Pobyt v místech, kde žili jak Češi, tak i Poláci, byl mnohdy nebezpečný z důvodu nacionalistických výpadů jednoho národa proti druhému. Ti, jež přijížděli na Těšínsko jako pracovníci plebiscitní komise, dostávali z bezpečnostních důvodů osobní ochránce, kteří je provázeli na jejich cestách. Sama Leontina prý pochopila, jak důležitá je přítomnost dobrovolných strážců, až když byla pronásledována a ohrožována malou skupinou mužů.

V období po První světové válce, po letech těžkých bojů a celkového vyčerpání, přetrvával hlad a bída - zvláště v místech nejchudších, tedy i na Těšínsku. Potřebné potraviny byly přidělovány za potravinové lístky. Bez lístků prý bylo možné zakoupit jen buřty a cukroví, ale za kvalitu tohoto zboží nikdo nezodpovídal. Mnohdy se stalo, že Leontina trpěla nejen hladem, ale i zimou, neboť v té době

území. Vypukla tzv. *Sedmidenní válka*, při níž byl 27. 1. dobyt Těšín. O den později stanula československá vojska na Visle. Cílem okupace bylo znemožnit volby do té části *Těšínska*, kterou spravovala *Rada narodowa*. Do konfliktu zasáhly mocnosti a stanovily 2. února demarkační čáru, jež byla výhodnější pro Čechy. Sporné území stálo pod mezinárodní kontrolou a konečné slovo měl učinit plebiscit, k němuž však nedošlo. Desátého června byla v belgických lázních *Spa* podepsána úmluva, která předávala plnou moc spojenecké *Nejvyšší radě* k určení hranice na *Těšínsku*, tedy bez plebiscitu. *Nejvyšší rada* přenesla svou moc na *Radu velvyslanců*, která rozhodla 28. července o rozdělení *Těšínska* (zhruba na řece Olši – Olze). Československo získalo *bohumínsko – košickou trať* s uhelným revírem. Polsku připadla východní část *Těšínska* a část *Ostravy a Spiše*. Rozdělení zůstalo i bývalé *knížectví Těšín*. Šestého listopadu byla podepsána československo – polská smlouva o respektování územní celistvosti a vzájemné neutrality z principu arbitráže. In: František ČAPKA, *Dějiny zemí koruny české v datech*, Praha 1999, s. 638-639, 643.

udeřily i obrovské mrazy. V těchto náročných životních podmínkách prožila více než polovinu roku. Činnost plebiscitní komise skončila oddělením východní poloviny Těšínska. Leontina byla s výsledkem spokojená. Po svém působení v těchto končinách nabyla totiž přesvědčení, že by se východní Těšínsko stalo republice víc přítěží než radostí. Podle Leontiny bylo obydleno lidmi, kteří se cítili být více Poláky než Čechy. Do Peček se vrátila před zahájením nového školního roku, ale do školy už nenastoupila.⁵⁹

Po návratu ze Slezska se Leontina rozhodla, že odejde na Slovensko. Důvodem jejího rozhodnutí byla touha poznat tuto část nově vzniklé republiky zblízka. O Slovensku slyšela mnoho. Mluvílo se o něm vlídně i nevlídně. Bylo místem s krásnou přírodou, ale i místem s těžkými životními podmínkami, kde žili lidé velmi chudí, nevzdělaní, živící se především zemědělstvím. Na nové působiště, do Liptovského Mikuláše, vycestovala společně s maminkou, s níž prožila na Slovensku nastávající školní rok.

V krajině pod Tatrami Leontina prožila chvíle, které by nejspíš během své učitelské činnosti v Čechách nikdy nepoznala. V Liptovském Mikuláši působila jako třídní učitelka prvního ročníku na tamější měšťanské škole. Do její třídy patřily žáčky, jejichž věk byl velice rozmanitý. Nejstarší bylo 24 let a do vedlejší chlapecké třídy docházel dokonce třicetiletý žák.

Vztah žákyň k Leontině byl laskavý, plný vzájemného porozumění. Žákyně prý ke své slečně učitelce přímo přilnuly. Přispěla k tomu jedna událost, která potvrdila, že Leontina byla dobrou učitelkou a vychovatelkou se srdcem na správném místě, ale také ženou reflektující změny spojené se vznikem samostatné Československé republiky. Mezi samými Slovenkami byla jediná Maďarka, jež se jednoho dne začala se svými spolužačkami bavit maďarsky. Před vznikem československé republiky bylo používání slovenštiny místo maďarštiny ve školách na Slovensku krutě trestáno. V důsledku těchto smutných vzpomínek se děti obávaly

---

⁵⁹ LA PNP Staré Hradky, fond Leontina Mašínová, vzpomínky; *Za oponou paměti*, s. 70-75.

potrestání od okamžiku, kdy se dozvěděly, že slečna učitelka byla o jejich přestupku informována. Leontina však své žáčky ubezpečila, že žádné tělesné tresty nikdy neudělí, ale že je také nezbytné zachovávat stanovená pravidla a ponaučení.

K Liptovskému Mikuláši, kde působila Leontina jako učitelka jen jeden školní rok, se váže také její vzpomínka, která se odehrála po mnoha letech v Karlových Varech, kam se přijela léčit. Zde se Leontina potkala se svojí slovenskou žákyní, již učila a která se stala později také učitelkou. Ta ji obdarovala slovy mající mnohem větší cenu než jakákoliv vyznamenání: „*Tu lásku, kterou vy jste dávala nám, dávala jsem já svým dětem ve škole.*“

Po roce prožitém na Slovensku se Leontina vrátila do Peček, kde svůj čas věnovala především veřejné práci. Organizovala hudební besedy, pořádala loutkové představení a psala další literární práce. V té době také začala zakládat slovník souznačných slov, který měl vyjít později jako *Slovník synonym*.⁶⁰

Lázně Bělohrad

V roce 1923 přišla Leontina Mašínová na své poslední učitelské působiště - do místa, které se stalo jejím opravdovým domovem – do Lázní Bělohrad. V tomto lázeňském městečku prožila více než padesát let svého života. Nejen pro Leontinu Mašínovou, čestnou občanku Lázní Bělohrad, byl a je tento kraj místem, jež si zamiluje snad každý, kdo jej alespoň jednou navštíví.⁶¹

Lázně Bělohrad jsou městem rozprostírající se v mírné pahorkatině podkrkonošské krajiny poseté sopkami s hrady Kumburk, Bradlec na severozápadě, Zvičinou na severovýchodě a Hůrou na východě.⁶² Leontina o této krajině hovořila ve svých pamětech jako o místě, kde se zrcadlí zázraky krajinné krásy.

---

⁶⁰ LA PNP Staré Hradky, fond Leontina Mašínová, vzpomínky; *Za oponou paměti*, s. 76-77.

⁶¹ LA PNP Staré Hradky, fond Leontina Mašínová, vzpomínky.

⁶² *Lázně Bělohrad*. Vlastivědná čítanka, s. 10.

Podnikneme-li výlet do dávné minulosti tohoto města, ocitneme se nejprve v době vlády Karla VI. – v roce 1722, kdy byl Bělohrad povýšen na město. Od tohoto roku užívali bělohradští řemeslníci práva sdružovat se v cechy (mlynářský a pekařský, krejčovský, obuvnický a tkalcovský). Úloha řemesel a obchodu v této době silně rostla, neboť se Bělohrad stal i jakýmsi hospodářským centrem svého okolí.⁶³

Dalším důležitým datem v dějinách města je rok 1885, kdy byly založeny *Anenské slatinné lázně* továrníkem Maxem Dormitzerem, majitelem bělohradského panství. První dřevěné lázničky se nacházely na pozemku pod kostelem vedle hostince *U Císařů*. V roce 1901 byl objeven *Annamariánský pramen* – železitá kyselka s obsahem arzenu. Tím Bělohrad splnil důležitý požadavek na statut lázní, a tak od roku 1905 používá městečko titul Lázně Bělohrad. Statut lázeňského města obdržel však až v roce 1963.⁶⁴

Lázně Bělohrad jsou výjimečným místem české země nejen pro své přírodní bohatství, ale i pro svůj kulturní přínos, neboť zde žili a tvořili významní výtvarníci, hudebníci a spisovatelé. S bělohradským krajem byli srostlí malíři Václav Březina⁶⁵ a Karel Dlabola⁶⁶. Do hudebního života zdejšího místa se nejvíce zapsala osobnost Karla Moora⁶⁷. Tento český skladatel a dirigent Bělohradsko velmi miloval. Je autorem mnoha vlasteneckých a lidových písní, jež jsou do dneška součástí repertoáru řady českých pěveckých sborů. V literární tvorbě byly zvěčněny krásy zdejšího kraje jak Leontinou Mašínovou, tak i Karlem Jaromírem Erbenem⁶⁸ a Karlem Václavem Raisem⁶⁹.

---

⁶³ *Lázně Bělohrad. 250 let města 1722 - 1972*, s. 12-13.

⁶⁴ *Lázně Bělohrad. Vlastivědná čítanka*, s. 93-95; *Lázně Bělohrad. 250 let města 1722 - 1972*, s. 14.

⁶⁵ Václav Březina (1862 - 1906) – český malíř, narozen v Lázních Bělohrad.

⁶⁶ Karel Dlabola (1902 -) – akademický malíř, narozen v Brtnici, navštěvoval školu v Bělohradě, a pak i zde žil. Zvěčnil Bělohradsko ve svých pastelech a grafikách.

⁶⁷ Karel Moor (1873 - 1945) – český skladatel a dirigent, narozen v Bělohradě a pohřben na Byšičkách (bělohradský hřbitov). Z jeho rozsáhlé skladatelské tvorby jsou dosud hrány *Polské tance*, *České tance*, *Bělohradská suita*, *Mláčovská mše*, *České posvícení*, *Česká suita* a další. Srov. např. *Lázně Bělohrad. Vlastivědná čítanka*, s. 85-86.

⁶⁸ Karel Jaromír Erben (1811 - 1870) – narozen v Miletíně. Bělohradským krajem se nechal inspirovat při psaní sbírky balad Kytice. Blíže in: *Lázně Bělohrad, Vlastivědná čítanka*, s. 80-81.

Leontina Mašínová věnovala bělohradskému kraji ve své literární tvorbě značnou pozornost. Z pestré škály bych chtěla upozornit na rýmované dílko *Veselá topografie, aneb Veršovaný průvodce po Bělohradě a okolí*, v němž s použitím verše Leontina seznamuje čtenáře s význačnými místy, zákoutími i stavebními skvosty nejen samotného města, ale i celého kraje. K Lázním Bělohrad přiléhá místo, jež tamější obyvatelé nazývají – bělohradským „Slavínem“, *Byšičky*. Nachází se na návrší, odkud je vidět do dalekého okolí a k němuž patří *kostel sv. Petra a Pavla*⁷⁰. Tento malebný hřbitůvek inspiroval Leontinu k zamyšlení nad hřbitovními nápisy, ve kterých se odráží fantazie našich předků vycházející z očarování zdejší krajinou.⁷¹

Bělohradská krajina s pohádkovým pozadím nebyla pro Leontinu nepostradatelná jen ve chvílích, kdy psala svá díla, ale i ve dnech, kdy potřebovala nabrat síly pro své učitelské povolání. Bělohradské děti, které učila od roku 1923 do roku 1930, si prý velmi rychle zamilovala. Podle ní byly mnohem klidnější a vážnější než děti v Jeseníku, Loučeni, v Pečkách nebo na Slovensku. Byla přesvědčená, že rodiče a učitelé vedli děti ke zdvořilosti a slušnosti. Příčinou správné výchovy dětí byla snad i skutečnost, že žily v lázeňském městě, kam přijíždělo mnoho hostů za léčbou. Svým dobrým vychováním nereprezentovaly tedy jen své rodiče, ale rovněž i kulturní úroveň města, která musela být na výši, chtěly-li Lázně Bělohrad být místem, kam se jeho lázeňští hosté budou rádi vracet. Další předností zdejších dětí, dle Leontiny, bylo i to, že

---

⁶⁹ Karel Václav Rais (1859 - 1926) – učitel a spisovatel, narozen v Lázních Bělohrad. V druhé polovině 19. století se stal oblíbeným spisovatelem jak u mladých čtenářů, tak i u dospělých. Mezi jeho tvorbu patří romány *Západ, Zapadlí vlastenci, O ztraceném ševci* a povídky jako například *Pantáta Bezoušek*, nebo *Skleník*. Rodný Bělohrad si připomíná odkaz svého význačného spisovatele bustou umístěnou v parčíku před Fričovým muzeem, jejímž autorem je Bohumil Kafka. V 60. letech 19. století byl v oranžerii zámeckého parku zřízen *Památník K. V. Raise*, kde se nacházejí památky připomínající život, ale i literární tvorba tohoto spisovatele. Srov. např. *Lázně Bělohrad. Vlastivědná čítanka*, s. 81-83.

⁷⁰ Kostel sv. Petra a Pavla – původně vystavěn v románském slohu, v době baroka přestavěn. Za vlády Josefa II. ustanoven filiálním kostelem. Srov. *Lázně Bělohrad. Vlastivědná čítanka*, s. 69-70.

⁷¹ Viz příloha č. 1.

dokázaly udržet přátelství a kamarádství se svými vrstevníky, již přijížděli do Bělohradu pouze na prázdniny.

Se svým životním povoláním učitelky se Leontina rozloučila v roce 1930, kdy byla ze zdravotních důvodů předčasně pensiovaná.⁷²

---

⁷² LA PNP Staré Hrady, fond Leontina Mašínová, vzpomínky.

„Člověk je takový, jaké jsou jeho skutky.“

Historický román Leontiny Mašínové zasazený do jejího života

*Život se podobá knize.
Blázen v ní letmo listuje,
moudrý při čtení přemýšlí,
poněvadž ví,
že ji může číst jen jednou.*

(J. Paul)

Ve chvílích těžké nemoci a velikých bolestí si prý Leontina začala uvědomovat, že postrádá víru – víru v uzdravení, víru ve spravedlnost, víru v Boha, jemuž se nejspíš bude jednou ze svých činů zodpovídat a víru v sebe sama – ve své schopnosti. Zdá se, že tehdy Leontina ujistila sebe sama, že byla obdarována mnoha dary; tedy nejen povoláním k učitelské činnosti, ale i literárním talentem, prostřednictvím kterého může posloužit druhým lidem. Od té chvíle se prý začal její zdravotní stav zlepšovat natolik, že se mohla vrátit domů a pustit se do práce, kterou si předsevzala. Se svým novým posláním nezačínala „od píky“, neboť už v té době byla autorkou několika básniček a pohádkových příběhů⁷³.

V roce 1936 spatřilo světlo světa dílo *Hořící sloup*, které přibližovalo život Václava Budovce z Budova. K napsání tohoto románu ji přivedla četba knihy *Mistr Kampanus*. Tehdy si řekla: „*Mistr Kampanus nesmí mít v naší beletrii z bělohorské doby poslední slovo. Napíšeš práci, jejímž hrdinou bude Václav Budovec z Budova, jenž může zevně podlehnout svým odpůrcům, ale duchovně neztroskotá a za žádných okolností nemůže skončit tak uboze jako hrdina Wintrův*“⁷⁴.⁷⁵ Autorka hrdinské epeje nenahlíží na bělohorské události, i přes Budovcovu násilnou smrt, jako na období beznadějně, ale vidí ve stavovském povstání pozitivní

---

⁷³ *Kašpárkova chalupa* (1916), *Velešovský poklad* (1919), *Prsten* (1919), *Mlynářova Zuzka* (1920), *Liptovské zábavky a rozprávky* (1912), *Uletělo jaro* (1925), *Kouzelná čapka* (1926), *Na trávníčku* (1927), *Obrázky a veršičky pro nejmenší dětičky* (1927). Viz LA PNP Staré Hradky, fond Leontina Mašínová, seznam díla.

⁷⁴ Zikmund Winter (1846 - 1912) – spisovatel, historik.

⁷⁵ *Za oponou paměti*, s. 92.

dějinnou událost pro další vývoj národa.⁷⁶ Román *Hořící sloup* byl druhým objemnějším dílem spisovatelky Leontiny Mašínové, kdy čerpala námět z minulosti a kdy si za hlavního hrdinu zvolila osobnost patřící do tábora reformace. Prvním dílem se stal dvoudílný román *Milíč z Kroměříže*, který původně psala pro děti.⁷⁷ K dějinám Jednoty bratrské napsala Leontina román *Tiší v zemi*, jenž vyšel v roce 1940. Dílo zachycuje počátky Jednoty v poděbradské době s hlavní postavou Jana Palečka, králova šaška. V roce 1967 jí vyšel román *Moravané*⁷⁸, za který obdržela na univerzitě *Moravian College*⁷⁹ čestný doktorát.

Největší pozornost ve své románové tvorbě však věnovala poslednímu biskupovi Jednoty bratrské Janu Amosi Komenskému. Mladým čtenářům nejprve věnovala prózu *S poutnickou holí* a později pokračovala trilogií - *Mladá léta Jana Amose*, *Do labyrintu světa* a *Planoucí pochodeň*⁸⁰. Tuto práci napsala pro čtenáře bez rozdílu věku. V roce 1969 vyšla již zmíněná trilogie pod názvem *Nesmrtelný poutník*.⁸¹ Při psaní děl věnovaných Janu Amosi Komenskému si Leontina vytyčila jediný cíl: „*Nepřeji si víc, než získat Komenskému lásku národa, a postavit jej před oči čtenáře ne na podstavci jako obdivovanou sochu, ale jako člověka teplého srdce, který chtěl všechny národy bez rozdílu vést k prvnímu štěstí, v první řadě ovšem svůj vlastní tehdy tak těžce zkoušený český lid. Toužil po všeobecné harmonii a měl k tomu předpoklady, protože jeho vlastní nitro bylo naplněno pokojem: došel z labyrintu světa do ráje srdce.*“⁸²

---

⁷⁶ *Čeští spisovatelé deseti století*, s. 252.

⁷⁷ *Za oponou Paměti*, s. 101.

⁷⁸ *Moravané – Moravští bratři* – roku 1727 vzniklo církevní společenství, které vycházelo z pietismu a duchovního dědictví staré Jednoty bratrské. Ke staré Jednotě se přihlásilo s názvem *Unitas fratrum* (Jednota bratří). V anglicky mluvících zemích získala tato církev označení *moravští bratři*. Nové misijní společenství vyvíjelo velkou misijní aktivitu s typickým zaměřením na národy, které nebyly dosud plně zasaženy křesťanstvím. In: Zdeněk VOJTÍŠEK, *Encyklopedie náboženských směrů a hnutí v České republice*. Náboženství, církve, sekty, duchovní společenství, Praha 2004, s. 60.

⁷⁹ *Moravian College* – univerzita „moravských bratří“ nacházející se v Bethlehemu, ve státě Pensylvánie.

⁸⁰ *Mladá léta Jana Amose* (1957), *Do labyrintu světa* (1958), *Planoucí pochodeň* (1961).

⁸¹ *Čeští spisovatelé deseti století*, s. 252; *Lexikon české literatury*. Osobnosti, díla, instituce 3/1 M-Ř, Praha 2005.

⁸² LA PNP Staré Hrady, fond Leontina Mašínová, vzpomínky.

Od začátku 30. let byla Leontina aktivní členkou církve Jednoty bratrské. Svoji příslušnost k Jednotě veřejně stvrdila i tematickým vymezením své románové tvorby, kdy se zaměřila na dějiny a významné osobnosti protestantského hnutí.

Při psaní historických románů čerpala Leontina jak z pramenných materiálů, tak i navštěvovala místa, kde hrdinové její tvorby žili a působili - dokonce podnikla i několik studijních cest do zahraničí. Ve 20. letech navštívila Jugoslávii a Itálii. V rámci studií o Janu Amosi Komenském podnikla v roce 1957 cestu do Polska a v roce 1963 do Německé demokratické republiky. Po českých zemích cestovala zejména pěšky. Během svých výprav za studiem pramenů poznala mnoho nových lidí a při rozhovorech s nimi se těšila z bohatství českého jazyka. A tak začal vznikat slovník synonym, který bohužel nikdy nevyšel v tištěné podobě.⁸³

---

⁸³ LA PNP Staré Hrady, fond Leontina Mašínová, vzpomínky.

„Nejvyšší dokonalostí člověka je potřeba Boha“

*„Jestliže od hořící svíce zapálím jiné svíce,
ohně neubude, ale naopak světlo bude jasnější.
Jestliže svědčím druhému o své víře,
moje víra nezeslábne, ale zesílí.“*

(Gananabaranam)

Rodina Mašínova byla katolického vyznání. Děti (Evžen a Leontina) byly pokřtěny v této víře a společně s rodiči chodily na nedělní bohoslužby, ale o obsahu slyšeného prý nikdy doma s maminkou nebo s tatínkem nemluvily. První svaté přijímání měla Leontina v jedenácti letech. V té době se, jak později vzpomínala, modlila za zázrak. Nechtěla nejspíš jen věřit v Boha, ale chtěla ho i poznat. Toužila se setkat s Pánem, jak se s ním setkávali jeho učedníci. Po určité době si Leontina vysvětlila tuto touhu jako znamení narušené víry, jejíž příčinou mohl být i přístup katechetů. Byla totiž zklamaná, že učitelé náboženství mají jednostranný pohled na osobnosti jako byl Mistr Jan Hus či Jan Amos Komenský. Dalším důvodem jejího pochybování o katolické církvi jako „té pravé“ bylo i to, že nekráčela ve šlépějích první křesťanské církve založené samotnými apoštoly. Nebyla, podle Leontiny, chudá, pokorná a tolerantní. Její zklamání natolik sílilo, že z katolické církve vystoupila a o následujícím období hovořila ve svých vzpomínkách jako o době bez víry.

V roce 1930, kdy prožívala nejtěžší a nejsmutnější dny své pozemské pouti, prý poznala, že život bez Boha není možný. V té době snad nejen získala nazpátek víru, ale také zatoužila ji prožívat s ostatními věřícími. Rozhodla se tedy vyhledat církevní společenství, které by jí vyhovovalo, neboť do katolické církve se již vrátit nechtěla. Během své rekonvalescence, již prožila v Potštejně, se dozvěděla, že stále trvá církev, která je pokračovatelkou staré Jednoty bratrské. Už po první účasti na modlitebním shromáždění se rozhodla stát se její členkou.

V Jednotě bratrské Leontina objevila hodnoty, které by podle ní mohly náš národ zachránit.⁸⁴

Stát se členem Jednoty bratrské znamenalo pro její členy pravidelně se účastnit modlitebních shromáždění, číst Písmo svaté, zachovávat Boží přikázání, věřit v milost odpuštění hříchů, ale především naplňovat přikázání lásky.⁸⁵ Toto vše byla Leontina připravená zachovávat.

V té době také nabyla přesvědčení, že jí nově nalezená víra přinesla do života jak optimismus (mnohem lépe se vyrovnávala s nemocemi, radovala se z každého nového dne), tak i touhu být nablízku a pomáhat lidem, rozdávat lásku, učit se odpouštět a mít naději v Boží milosrdenství. Svoji víru prohlubovala četbou duchovní literatury. Velmi ji oslovila kniha *O modlitbě*⁸⁶ od Guardiniho. Dále si přečetla román *Quo vadis*⁸⁷ a *Listy Nikodemovy*⁸⁸. Překládala kázání Alberta Schweitzera⁸⁹.

Po dlouhých letech hledání sebe sama se Leontina Mašínová stala hluboce věřící ženou. Onehdy si uvědomila, že její život bude šťastný jen tehdy, bude-li v něm přítomná víra, láska a naděje.⁹⁰

---

⁸⁴ LA PNP Staré Hrady, fond Leontina Mašínová, vzpomínky.

⁸⁵ Miroslav PLECHÁČ, *Sestra Dr. L. Mašínová hledání a nalezení*, Jednota bratrská. Měsíčník úzké rady jednoty bratrské 49, 1972, č. 3, s. 32-36.

⁸⁶ Kniha *O modlitbě* je uvedením do školy křesťanské modlitby – dílo Romana Guardiniho (1885 – 1968) – myslitele katolické církve.

⁸⁷ *Quo vadis* – historický román, jehož autorem je spisovatel polského původu Henryk Sienkiewicz (1814 – 1916).

⁸⁸ Autorem knihy *Listy Nikodemovy* je Jan Dobraczyński. Román je zasazen do doby Ježíšovy a vypráví o konverzi farizeje Nikodéma, jenž přijme Ježíšovo učení. Nikodém změní celý dosavadní život a vydá se do světa hlásat evangelium. Autor se důsledně drží evangelního textu a současně zachycuje charaktery mnoha postav z Nového zákona. V listech, jež Nikodém píše svému příteli, jsou věrohodně zobrazeny i události v Palestině od Ježíšova křtu až po jeho nanebevstoupení.

⁸⁹ Albert Schweitzer (14. 1. 1875 - 4. 9. 1965) – lékař působící v Africe, jehož životním cílem bylo zasazovat se o upevnění činné humanity ve světě. Lásku k míru a k bližnímu formuloval jako svůj odkaz. Srov. Albert SCHWEITZER, *Z mého života a díla*, Praha 1974.

⁹⁰ LA PNP Staré Hrady, fond Leontina Mašínová, vzpomínky; Tamtéž, odeslaná korespondence, dopis Jindřichu Karpíškovi.

„Čas hrůzy“ – válečné léta 1938-1945

*Když stíny k sobě v touze lnou
tma prohlásí se kouzelnou
a někde znějí bicí
Když měsíc tepe do mřížky
dva Popelčiny oříšky
s šedivou holubicí
Když zvony půlnoc dozvoní
a vratiče se rozvoní
zlý sen se vrací znovu
Jsou dosud v oknech střepy skla
a krev jež znovu vytryskla
skapává do proslovů*

(Karel Kryl)

V dopise, který byl napsán žačkou Leontiny Mašínové Terezií Zelinkovou, jsou zachycena učitelčina slova: „V ty dny, kdy padly Sudety do chřtánu Hitlera a nacismu se u mně v bytě vůbec neuklízelo. Desítky lidí ke mně si přicházeli pro útěchu, cítili bezděky, že mám více síly než oni a více naděje. A měla jsem, díky Bohu. Způsobuje to má neochvějná víra, že nad lidskými osudy vládne Ten, který má své plány s lidstvem a který umí i těch svých nejhorších stvoření užít nepřímo přece jen k provedení svého, i kdyby to byli ti nejpustější rouhači a vrahové. Tušila jsem, že (národ?) bude procházet těžkými zkouškami, než zase pravda zvítězí, ale neváhala jsem tvrdit, že je to dočasné.“⁹¹ Úryvek z dopisu vypověděl o neochvějném přesvědčení Leontiny nevzdát se, bojovat a vytrvat. Tuto sílu se snažila během války předávat lidem, kteří věděli, že u ní mohou nalézt slova povzbuzení a naděje. Nejenže byly dveře jejího domu každému otevřené, ale vylepovala i plakáty, na nichž byla vytištěna povzbuzující slova.

Během Druhé světové války musela hodně cestovat. Byla upozorněna, že je sledována gestapem. A tak jezdila do Prahy, do Pekelníček na Čáslavsku a do Benešova. Výslechu gestapa však nešla. Byla mu podrobena na začátku května 1942. Po výslechu, cestou do Luhačovic, utrpěla otřes mozku. Tuto nešťastnou událost vnímala jako počátek natrvalo podlomeného zdraví. Její zdravotní

⁹¹ LA PNP Staré Hrady, fond Leontina Mašínová, Úryvek dopisu Terezie Zelinkové prof. Boženě Heritesové z 28. října 1946, Meadowlands, Min v USA.

stav se začal velmi rychle zhoršovat. Během krátké doby prošla nemocemi jako zápallem plic, záněty žlučníku, lehkou žloutenkou, hnisavou angínou a jinými zdravotními potížemi. V únoru roku 1943 prodělala v důsledku celkového oslabení organismu srdeční záchvat a až v roce 1946 se její zdravotní stav stabilizoval.

Rok 1942 zanechal v jak v životě Leontiny Mašínové, tak i všech obyvatel české země hluboké šrámy. Český národ prožíval tehdy velmi těžké chvíle. Po atentátu na Heydricha následovala vlna teroru, zatýkání a poprav, které vyvrcholily vypálením Lidic a Ležáků. K památce občanů Lidic sepsala Leontina báseň *Lidice*, v níž se ptala po smyslu oběti popravených, již byli nevinní. Zachytila hořkost a smutek celé české vlasti.

Během druhé světové války psala také pro děti – vydala *Staré pověsti a legendy*, *Moje zvířátka*, *Jeníkův přírodopis*, *Jdou muzikanti pohádkou*, *Z teplých pelíšků*.⁹²

---

⁹² *Za oponou paměti*, s. 105; LA PNP Staré Hrady, fond Leontina Mašínová, vzpomínky.

Podzim života

„Co rozkvétá, to odkvétá, co vzešlo, zase chřadne,
na zem i s lidstvem rozkvetlým,
jak bílá růže zvadne.“

(Jan Neruda)

Prvního prosince 1946 bylo Leontině uděleno čestné občanství města Lázně Bělohrad za její spisovatelskou činnost spjatou se zdejší krajem, za dlouholetou spolupráci s městským muzeem a za práci pro místní národní výbor. Patnáctého března 1992 byla odkryta její pamětní deska, která byla umístěna na domě, v němž v Bělohradě žila a tvořila.⁹³

Leontina Mašínová se věnovala spisovatelské činnosti až do posledních okamžiků svého života. Tvořila pro děti, psala historické romány, v roce 1954 redigovala *Bratrský slovník* a na sklonku své pozemské pouti se rozhodla sepsat paměti. Ty vyšly pod názvem *Za oponou let* nejprve na přelomu 70. a 80. let v *Českém zápasu*⁹⁴ a poté v roce 1982 knižně k stému výročí spisovatelčiných narozenin. Ve stáří se věnovala také rodopisnému bádání, kdy objížděla české archívy, aby objevila předky rodu Mašíků a Svobodů.

Až do své smrti udržovala aktivní kontakt se svými přáteli, žáky a spoluobčany.⁹⁵

Učitelka a spisovatelka Leontina Mašínová zemřela v pondělí dne 10. února roku 1975. Po smutečním rozloučení, které se uskutečnilo v sobotu dne 15. února ve 13 hodin v Památníku K. V. Raise v Lázních Bělohrad, byla pochována do rodinného hrobu na Byšičkách.⁹⁶

---

⁹³ Památník K. V. Raise Lázně Bělohrad, fond Leontina Mašínová, pozvánka k předání čestného občanství Leontiny Mašínové; Tamtéž, fotografický materiál.

⁹⁴ Český zápas – týdeník církve československé husitské vydávaný Ústřední radou církve československé husitské v Praze, první ročník vyšel v roce 1918.

⁹⁵ Dokládá obsáhlá korespondence, která je součástí její pozůstalosti. In: LA PNP Staré Hrady, fond Leontina Mašínová.

⁹⁶ Památník K. V. Raise Lázně Bělohrad, fond Leontina Mašínová, parte Leontiny Mašínové.

„Poznej sám sebe“

*„Když už člověk jednou je,
tak má koukat, aby byl.
A když kouká, aby byl a je,
tak má být to, co je,
a nemá být to, co není,
jak tomu v mnoha případech je.“*

(Jan Werich)

Dětství prožívala Leontina v blízkosti lidí, kteří ji opravdu milovali. Zvláště rodiče pro ni byli nade vše. Když jako malé děvčátko ztratila tatínka, upnula se ke své mamince natolik, že si život bez ní ani nedovedla představit. O mamince Leontina mluvila jako o ženě, která své děti vedla k šetrnosti, k pravdomluvnosti, k pracovitosti, ale především jako o ženě, jež si přála vychovat své děti v silné osobnosti připravené poprat se se všemi těžkostmi života. Leontinino dětství nebylo jen naplněné láskou rodičů, jejich dobrou a příkladnou výchovou, ale byla to pro ni i doba, kdy v ní rostla touha objevovat svět fantazie a minulosti. Viděla v sobě dítě zvědavé, dychtící po poznání. Na cestu do světa pohádek, příběhů a pověstí se Leontina nejčastěji vydávala sama. Svět, který k ní promlouval skrze knížky, v ní prý probudil přání stát se učitelkou, ale zvláště spisovatelkou.

Leontina byla dítě jako každé jiné. Ráda podnikala s kamarády různá dobrodružství, z nichž si přinášela domů rozbitá kolena, bála se strašidel a bouřky. Pro Leontinu bylo největším trestem, když musela mamince pomáhat s domácími pracemi. Nikdy v životě jí nepřišlo k srdci šití, vyšívání, pletení a současně jí to ani nikdy nešlo.

V období dospívání nepoznala Leontina žádného chlapce, který by ji odradil od jejího učitelského poslání. Až v Loučeni, kde působila jako učitelka, se setkala s mužem, vedle něhož by snad mohla prožít zbytek života. Ale tehdy zvítězil rozum nad citem. Po smrti své maminky, která ji doprovázela na všechna její učitelská místa, žila až dokonce svého života s přítelkyní Fanynkou

Pilařovou – ženou, jež trpěla skoliózou. Fanyinka pro ni byla pravou rukou. Pomáhala jí s vedením domácnosti, pečovala o ni v nemoci a byla jí společnicí na cestách. I přes to vše se mnohdy Leontina cítila osamocená, opuštěná a prázdná. Velmi ji také mrzelo, že nikdy neměla vlastní děti, a tak veškerou lásku a něhu dávala dětem, které vyučovala. Ve svých pamětech o nich hovoří jako o „robátkách“.

Leontina vnímala sebe jako hluboce věřící ženu. Víra jí pomáhala v dobách, kdy se cítila osamocená a nemocná. Díky své důvěře v Boží pomoc se mohla stát oporou druhým. Mezi členy Jednoty bratrské našla mnoho přátel. Některé z nich nazývala i adoptovanými dětmi a chtěla jim být nablízku jako je matka svým dětem.

Leontina byla zásadová žena. Nekouřila a nepila. Neměla ráda lidi, kteří vedou zahálčivý život. Naopak si vážila těch, kteří jsou pilní, pracovití a ve své práci vytrvalí.

Z českých literátů na ni zapůsobili nejvíce Josef Svatopluk Machar⁹⁷, Alois Jirásek a Karel Václav Rais. Nejméně ji oslovila německá filosofie Fridricha Nietscheho⁹⁸, kterého nedokázala přijmout pro jeho učení o „nadčlověku“. Tato filozofie podle Leontiny přivedla lid spíše do „podčlověčenství“ a probudila v něm touhu po moci a nadvládě nad jinými.

V roce 1925 vstoupila Leontina Mašíňová do komunistické strany. Tehdy ji zaujala myšlenka sociální rovnosti hlášaná představiteli této strany. Byla přesvědčená, že posláním komunistů je pomoci chudým a nastolit sociální rovnost všech. Jediné, co jí vadilo, že komunistická ideologie byla založená pouze na materialismu a neuznávala existenci Boha. Po roce 1948 se

---

⁹⁷ Josef Svatopluk Machar (26. 2. 1864 – 17. 3. 1942) – spisovatel, básník, novinář. Od roku 1903 tvoří politickou lyriku hořkých meditací a zoufalých projevů. Později vnáší do poezie mnoho otázek a problémů etických a politických, zvláště emancipaci dělnictva a ženy, ale i nesmiřitelný odpor proti katolické církvi. In: *Přehledné dějiny literatury české*, s. 881-888.

⁹⁸ Fridrich Nietzsche (15. 10. 1844 – 25. 8. 1900) – německý spisovatel a filosof. Ovlivněn dramatickou hudbou Richarda Wagnera, polaritou apolonského a dionýského obrazu řecké antiky. In: Christoph WETZEL, *Lexikon der Autoren und Werke. Geschichte der deutschen Literatur*, Stuttgart 1986, s. 154.

Leontina čím dál více ujišťovala, že členství v komunistické straně není slučitelné s její vírou. Nakonec ze strany vystoupila.

Leontina o sobě hovořila jako o venkovské učitelce, jejíž poslání není lehké. Častokrát během své učitelské činnosti mívala i pocity marnosti a zbytečnosti. Ptala se sama sebe, zda její práce má smysl. Ale po letech, kdy se setkala náhodně s některými ze svých bývalých žáků, zjistila, že její práce smysl měla.

Čím léta Leontině přibývala, tím více si vážila každého nového dne, každého setkání s přáteli a se všemi, kteří si přáli jako ona, aby se jejich život stal službou.⁹⁹

---

⁹⁹ LA PNP Staré Hrady, fond Leontina Mašínová, vzpomínky; Tamtéž, rozhovory s Leontinou Mašínovou; Památník K. V. Raise Lázně Bělohrad, fond Leontina Mašínová, článek *Věřím v dobro*.

„Odraz lidské duše v srdci toho druhého“

*„Bereme-li lidi jen takové, jací jsou,
činíme je horšími.
Jednáme-li s nimi jako s těmi,
jimiž by měli být, přivádíme je tam,
kam mají být přivedeni.“*

(Johann Wolfgang Goethe)

Pro maminku byla Leontina milované dítě, kterému byla nablízku až do konce svého života. Plně respektovala její rozhodnutí stát se učitelkou, i když měla strach, aby se z její jediné dcery a jediného dítěte (po Evženově smrti), nestala „jeptiška“. Když se Leontina rozhodla vydat se učit na Slovensko, nesouhlasila, ale šla s ní. Nemohla ji nechat odejít samotnou. Poté co Leontina začala psát, pomáhala jí se sběrem a opisováním materiálů. Snažila se být pro ni nejen maminkou, ale i kamarádkou a důvěrníci. Ne vždy se jí to podařilo. Mnohdy prý nechtěla Leontina mamince sdělit, co ji trápí a co jí působí bolesti. Možná viděla maminka svoji dcerku jako zvědavé, pracovité, chytré, ale i tvrdohlavé a uzavřené děvčátko. Jisté je, že se obě navzájem potřebovaly a že měly láskyplný vztah.

Jako slečna učitelka Leontina jistě uspěla. Ve svých pamětech zanechala několik vzpomínek na své žáčky, kteří ji měli velmi rádi. Vážili si její trpělivosti a shovívavosti. Poznali, že jejich slečna učitelka neplní jen své pracovní povinnosti, ale že je má opravdu ráda. Některé z nich natolik motivovala, že se nakonec stali také učitelkami a učiteli. Leontina Mašínová byla pro své žáky vzorem.

K dílu Leontiny Mašínové našli vztah malíři Karel Svolinský¹⁰⁰, Cyril Bouda¹⁰¹, Antonín Pospíšil¹⁰², Marie Fischerová-Kvěchová¹⁰³.

¹⁰⁰ Karel Svolinský (14. 1. 1896 – 16. 9. 1986) – grafik, malíř, knižní výtvarník, tvůrce známek, spoluzakladatel novodobé tradice krásné knihy. Ilustrace pro Leontinu Mašínovou lze považovat za počátek jeho tvorby pro děti. In: František HOLEŠOVSKÝ, *Čeští ilustrátoři v současné knize pro děti a mládež*, Praha 1989, s. 354.

¹⁰¹ Cyril Bouda (14. 1. 1901 – 29. 8. 1984) – grafik, ilustrátor a malíř. Jeden z nejvýznamnějších představitelů české moderní ilustrace. In: Josef TOMEŠ a kol., *Český biografický slovník XX. století A-J*, Praha a Litomyšl 1999, s.125.

¹⁰² Antonín Pospíšil (2. 6. 1909 -) – malíř a ilustrátor dětských knih, zaměřoval se na ilustrace knih o přírodě. In: *Čeští ilustrátoři*, s. 288.

Některé její verše byly zhudebněny například Jaroslavem Křičkou¹⁰⁴, Karlem Moorem a jinými.

Bělohradští občané hovořili o Leontině Mašínové jako o milované učitelce a spisovatelce. Podle některých nebylo v Bělohradě člověka, který by ji neznal. Leontina se také aktivně zapojovala do veřejné činnosti. Projednávalo-li se v Lázní Bělohrad něco důležitého, přispívala Leontina často svým názorem, který byl prý vždy respektován a brán v potaz. Bělohradští dodnes vzpomínají na Leontinu Mašínovou jako na čestnou občanku města, po které pojmenovali i ulici, v níž žila a bydlela. Na její dům byla také umístěna pamětní deska.

Věřící Jednoty bratrské si vážili na Leontině jejího nadchnutí zmapovat a literárně zachytit životní příběhy významných osobností církve. Díla o Janu Amosi Komenském od Leontiny Mašínové jsou podle nich nejlepší práce, které kdy byly napsány; snad pro podrobné zaznamenání života a charakteru učitele národů. Podle Leontiny měly Komenského vlastnosti a jeho rozhodnutí (sloužit, být věrný své víře a konat dobro) pomoci k zamyšlení nad sebou samými. Byla přesvědčená, že Komenský podal nejlepší návod, jak prožít vlastní život. A proto mu věnovala tak velikou pozornost. Členové této církve si vážili Leontiny nejen pro její literární činnost, ale také pro její osobní vlastnosti. Uchovali si na ni vzpomínku jako na ženu usměvavou, rozdávající moudrost a laskavost, která je inspirovala svojí dobrotou.¹⁰⁵

Svojí pracovitostí, nadšením a houževnatostí oslovila Leontina mnohé, s nimiž se kdy setkala. Byla osobností s životním krédem: „*Život jen potud má cenu, pokud je službou.*“¹⁰⁶

---

¹⁰³ Marie Fischerová – Kvěchová (24. 3. 1894 – 1. 6. 1984) – malířka a grafička, věnovala se zejména ilustracím a výpravě knih – zvláště dětských. In: *Český biografický slovník XX. století K-P*, s. 237.

¹⁰⁴ Jaroslav Křička (27. 8. 1882 – 23. 1. 1969) – český hudební skladatel a sbormistr. Ve své tvorbě usiloval o hudební vyjádření humoru a hravosti. Výrazně se inspiroval moravským folklórem. In: *Český biografický slovník XX. století K-P*, s. 195.

¹⁰⁵ *Sestra Dr. L. Mašínová hledání a nalezení*, s. 35-36.

¹⁰⁶ LA PNP Staré Hrady, fond Leontina Mašínová, vzpomínky; *Za oponou paměti*, s. 8, 125-128.

Poslání učitele v dobách minulých

*„Zde sedím a tvořím dle svého obrazu lidi,
pokolení, jež mi je podobné.“*

(Johann Wolfgang Goethe)

*„Žák není nádoba, jež se má naplnit,
ale pochodeň, která se má zapálit.“*

(Starořecká moudrost)

Dědictví význačných pedagogů a myslitelů

„Vzpomínáme na učitele i na pomocníky jejich, na těžkou jejich práci ve škole i na pernou sháňku jejich za chlebem mimo školu. V duchu vidíme je ve třídě za nízkými stolky školními, k nimž vyvolávají si špatné čtenáře i písáře, neb před tabulí, na níž počítali, i před mládeží, jak jí vštěpovali základy mateřštiny a proháněli ji v počítání pamětném; vidíme je s housličkami, jak cvičí ty rozněcující zpěvy buditelů našich: „Kde domov můj?“, „Tážete se, proč jsem Slovan?“, „Kde můj kraj?“, „V Čechách, tam já jsem zrozena“, „Přicházím přímo z Moravy.“ Vidíme je, jak si při těch písních na mládež usmívají a jak dětem očka jiskří.“

(Karel Václav Rais)

Vzpomínka Karla Václava Raise podhaluje poslání učitele v dobách minulých, kdy bylo toto povolání zvláště v malých městech a na vesnicích opravdovou službou. Tehdy učitelé v dětech probouzeli lásku k mateřskému jazyku, k zemi, ale i k druhým lidem. Základ výuky tvořila náboženská a mravní výchova, která v žáčcích upevňovala úctu k člověku a ke všemu živému, co Bůh stvořil a čím lidstvo obdaroval. Děti se ve školách neučily jen čtení, psaní a počítání, ale zejména lidskosti.

Velikým zastáncem humanismu a tolerance nejen ve školství byl Jan Amos Komenský¹⁰⁷, jehož celé dílo je prosycené hlubokou a čínorodou láskou k lidem, která ho vedla k úsilí o smír mezi odlišnými vyznáními, o shodu tam, kde mnozí prosazovali rozdílné a protikladné názory. Byl přesvědčen, že nástrojem dorozumění se může stát věda, jež činí člověka vzdělanějšího a ušlechtilějšího, ale i osvíceného a snášenlivého. Vzdělání podle Komenského otevírá cestu rozumu a pomáhá odstranit příčiny všech sporů a neshod. Domníval se, že vzdělání pomůže odhalit nesmyslnost nedorozumění a poté se uskuteční prostřednictvím představitelů jednotlivých zemí na celém světě věčný mír.

Pokud bylo vzdělání pro Komenského prostředkem k nápravě člověka a společnosti, musel pak upřesnit, co vše by měl člověk poznat, aby se stal vzdělaným a rozumným. Jeho odpověď zněla: *„Poznávat všechno, všestranně.“* Idea všestrannosti prostupuje celým pedagogickým dílem Komenského a je i přítomná

---

¹⁰⁷ Jan Amos Komenský (28. 3. 1632 – 15. 11. 1670) – český pedagog a myslitel, člen Jednoty bratrské.

v jeho základním požadavku výchovné činnosti rozvíjet „*všechny ve všem všestranně*“¹⁰⁸. To znamená, aby „*všichni byli vyučováni všemu*“¹⁰⁹. Všestranný rozvoj osobnosti závisel podle Komenského na učiteli, který byl či nebyl schopen zabezpečit tento náročný cíl. Správný učitel by měl být dle něho: „*... vševědný, který umí všechny lidi vzdělávat ve všem, co přivádí k dokonalosti lidskou přirozenost, aby se lidé stali všestranně dokonalými.*“¹¹⁰ Komenský dále upřesňuje: „*...aby každý byl takový, jakými má učiniti jiné.*“; „*...aby znal způsoby, jaké jiné takovými učinit.*“; „*...aby byl horlivý ve svém díle.*“¹¹¹ Přál si, aby učitelé byli takoví, jací by měli být podle nich jejich žáci. To znamená, že by měli mít osvojené vlastnosti, které vyžadovali u svých svěřenců. Důležitým úkolem každého učitele by mělo být, dle Komenského, dovést své žáky k vytčenému cíli.

Chtěl-li být učitel ve své profesi úspěšný, musel si získat u svěřených dětí důvěru a především v nich probudit zájem o poznání. Měl by usilovat o to, aby se jeho žáci učili s radostí a toužili objevovat nové věci. Podle Komenského mohl dosáhnout učitel těchto předpokladů pouze tehdy, byla-li škola hrou.¹¹² Škola stejně jako hra by měla, dle něho, děti oslovit a pomoci vytvořit společenství lidí ochotných spolupracovat. Zároveň je nutné si uvědomit, že hra působí člověku, zvláště dítěti, potěšení a je odpočinkem. Při hře se rozvíjí intelekt, soutěživost, ale také tolerance a ohleduplnost.

Komenský rovněž kladl důraz na to, aby byly rozvíjeny vlastnosti a schopnosti člověka. Vyzdvihoval tedy vedle myšlení i kategorii činnosti, bez níž nelze, podle něho, dosáhnout lidské moudrosti. Současně vyžadoval, aby byl člověk činný jak v době, kdy nabýval vzdělání, tak i v samotném životě. Kladl důraz na to,

---

¹⁰⁸ *Aktuální problémy výchovy*, s. 8.

¹⁰⁹ Tamtéž.

¹¹⁰ Jan Amos KOMENSKÝ, *Vševýchova*, Praha 1948, s. 102.

¹¹¹ Tamtéž.

¹¹² „Škola hra“ - historické kořeny tohoto pedagogického principu sahají až do antiky, kdy byla škola Řeky chápána jako místo užitečného trávení volného času a Římané ji viděli jako hru. In: *Aktuální problémy výchovy*, s. 12.

aby se z dětí stali lidé činní, příčinní a zruční. Do kategorie činnosti zařadil i dramatickou výchovu, která, dle něj, nerozvíjela jen lidské vlastnosti a tvůrčí schopnosti, ale i schopnost komunikovat v poněkud jiných podmínkách. Divadlo vnímal jako hru na život. Během divadelní hry prožívaly děti – jako herci i jako diváci – různé životní situace, které jim pomáhaly otevřít a možná i pochopit svět dospělých. Současně bylo i školní divadlo zpětnou vazbou pro učitele, neboť děti při něm prokazovaly své vědomosti a dovednosti. Ukazovaly, jak jsou připravené pro život.¹¹³

Jak jsem již na začátku pojednání o Janu Amosi Komenském zmínila, bylo jeho největším úsilím probudit v lidech toleranci a vzkřísit demokracii. Toto přání vystihuje i jeho heslo „*fabricando fabricimur*“, což znamená, „*prací vytváříme předpoklady k dalšímu vlastnímu zdokonalování i k nápravě okolí a světa vůbec*“¹¹⁴.

Další význačnou osobností inspirující svými myšlenkami pedagogů 19. století byl osvícenský myslitel Jean Jacques Rousseau¹¹⁵. Své pedagogické myšlenky shrnul v práci *Emil*. Rousseau požadoval výchovu přirozenou a svobodnou, jež by měla být vždy v souladu s věkem dítěte a která by měla být oproštěna od jakéhokoliv memorování, nepřiměřené přísnosti a potlačování osobnosti. Cílem jeho pedagogiky byla láska ke svobodě i schopnost za svobodu bojovat. Zdůrazňoval, aby učitelé s láskou rozvíjeli přirozený potenciál svých svěřenců. Ve výchově dítěte kladl důraz na osobní zkušenost. Žák by měl, podle Rousseaua, dospívat k poznání a k vědomostem vlastními pozorováními skutečnosti, vlastní úvahou a vlastní empirií. Důraz přikládal také rozvoji smyslového vnímání, na které by se měl pedagog zaměřit v druhém období dítěte, tedy ve věku od dvou do dvanácti let. Ve své pedagogice neopomenul i mravní výchovu, kterou vystavěl

---

¹¹³ Dagmar ČAPKOVÁ, *Některé základní principy pedagogického myšlení Jana Amose Komenského*, Praha 1977, s. 6-61; *Aktuální problémy výchovy*, s. 4-73.

¹¹⁴ *Některé základní principy pedagogického myšlení*, s. 61.

¹¹⁵ Jean Jacques Rousseau (1712 – 1778) – významný francouzský pedagog a myslitel

¹¹⁶ *Dějiny výchovy, školy a pedagogiky*, s. 58-59; *Dějiny školy a pedagogiky*, s. 62-64.

na principu přirozených následků. Chování dítěte bylo tedy usměrňováno následky jeho činů.¹¹⁶ Rousseauova výchova založená na principu svobody a přirozenosti byla v českých zemích praktikována především v urozeném a pokroku otevřeném prostředí. Nadšení pro jeho myšlenky na začátku 19. století dokládaly i některé památky hmotné kultury. Například v parku anglického typu založeného v blízkosti orlického zámku v roce 1802 nechal Karel I. ze Schwarzenbergu spolu s manželkou Marií Annou vystavět Rousseauovu chýšku, jednoduchý kruhový přístřešek vhodný k rozjímání uprostřed přírody.¹¹⁷

Pedagogiku druhé poloviny 19. století ovlivnil tzv. „herbartovský styl“, jenž našel v českých zemích mnoho stoupců. První, kdo se k němu přihlásil, byl František Čupr¹¹⁸. K stoupcům Herbartovy filozofie patřil i František Exner¹¹⁹, bratři Josef a Petr Durdíkovi¹²⁰ a v estetice Otakar Hostinský¹²¹. Po roce 1847 se stal Herbartův realismus vůdčím filozofickým směrem a metodou. Vláda mu byla nakloněna, škola ho hlásala a německé učení pražské ho prosazovalo. Herbartova pedagogika vycházela jak z etiky, jejímž úkolem bylo pomáhat určovat výchovné cíle, tak i z psychologie, jež analyzovala výchovné metody. Výchovné cíle rozlišoval Herbart¹²² na *nezbytné* (utvoření uceleného a pevného charakteru dítěte, rozvoj jeho aktivity a mnohostranného zájmu) a *možné* (spojené s výběrem budoucího

---

¹¹⁷ Zdeněk BEZECNÝ, *Příliš uzavřená společnost*. Orličtí Schwarzenbergové a šlechtická společnost v Čechách v druhé polovině 19. a na počátku 20. století, České Budějovice 2005 (= Monographia historica 5), s. 58; Srov. Jitka KOTALOVÁ, *Reflexe jínakosti? Šlechtičny na cestách v první polovině 19. století*. Diplomová práce, Historický ústav Jihočeské univerzity, České Budějovice 2007, s. 36-39. Jitka Kotalová se v kapitole *Jean Jacques Rousseau a jeho představy o ženě a ženské sféře vlivu v díle Emil* zmiňuje i o výchově dívek a o přípravě na jejich budoucí roli ve společnosti.

¹¹⁸ František Čupr (1821 – 1882) – vychovatel, pedagog, docent filozofie na Karlově univerzitě. Srov. *Přehledné dějiny literatury*, s. 458.

¹¹⁹ František Exner (1802 – 1853) – působil na pražské univerzitě, později autor *Nástinu organizace gymnázií a reálék*. Srov. *Dějiny školy a pedagogiky*, s. 80.

¹²⁰ Petr Durdík (1845 – 1909) – docent středoškolské pedagogiky na pražské univerzitě, autor spisu *Pedagogika pro střední školy*, spoluzakladatel *Encyklopedie pedagogické*. Srov. Tamtéž, s. 92.

¹²¹ Otakar Hostinský (1847 – 1910) - estetik, vysokoškolský profesor, horlivý člen Umělecké besedy, iniciátorsocializace umění, jež je nezbytná pro pokrok samotného umění. Srov. Tamtéž, 90-91; Miloš JŮZL, *Otakar Hostinský*, Praha 1980.

¹²² Johann Friedrich Herbart (1776 – 1841) – profesor filozofie, psychologie a pedagogiky na univerzitách v Göttingen a v Královci (1808 – 1833), autor děl *Obecná pedagogika* a *Nástin pedagogických přednášek*. Srov. *Dějiny výchovy, školy a pedagogiky*, s. 68; Franz HOFMANN, *J. F. Herbart a jeho pedagogika*, Praha 1977.

povolání). Celý výchovný systém rozdělil do tří oblastí: *vedení*, *vyučování* a *mravní výchova*. Podle Herbarta bylo hlavním smyslem *vedení* usměrňovat chování žáka. K tomu používal těchto prostředků – dozoru, příkazů, zákazů, trestů, umění zaujmout žáka a lásky. *Vyučování* mělo být, dle něho, vždy výchovné a mělo při něm docházet k rozvoji mnohostranných zájmů dítěte, přičemž jednotlivým zájmům dítěte odpovídaly i jednotlivé vyučované předměty. Herbart byl přesvědčen, že *mravní výchova* se má uskutečňovat především při vyučování. Jejím hlavním úkolem mělo být vštěpovat žákům etické ctnosti, v nichž Herbart spatřoval myšlenku vnitřní svobody, dokonalosti, náklonnosti práva a spravedlnosti. V rámci mravní výchovy používal i tato opatření – držet žáka v mezích, řídit jej, stanovit pravidla chování, usměrňovat jej pochvalou a pokáráním, mluvit k jeho svědomí. Herbart byl přesvědčen, že výchova je velký celek ustavičné práce, při které by měl každý dobrý pedagog prokázat dostatečné vědomosti a dovednosti.¹²³

Z Herbarta vycházel i významný pedagog druhé poloviny 19. století Gustav Adolf Lindner¹²⁴, zakladatel moderní české pedagogiky. Herbartův přínos spatřoval v jeho psychologii a v praktické filosofii. Stejně jako jeho předchůdce shledával těžiště výchovy především v utváření morálního profilu a nikoliv ve všestranném rozvoji osobnosti. Na rozdíl od Herbarta však odmítl tělesné tresty s odůvodněním, že otupují mravní citlivost. S Herbartovým pojetím psychologie pracoval v intelektuální výchově, kde chtěl rozvíjet smyslnost, chytrost, prospěšnost a moudrost žáka.

---

¹²³ *Dílo Jaroše-Gammy*, s. 39-40; *Dějiny školy a pedagogiky*, s. 75-82; *Dějiny výchovy, školy a pedagogiky*, s. 68-69.

¹²⁴ Gustav Adolf Lindner (1828 – 1887) – nejprve učitel působící na gymnáziu v Jičíně, poté ředitel německého gymnázia v Prachaticích a od roku 1872 ředitel českého učitelského ústavu v Kutné Hoře, od roku 1882 povolán jako první profesor pedagogiky a filozofie na obnovenou českou Karlovu univerzitu. Mezi jeho pedagogické spisy patří *Všeobecné vyučování* a *Všeobecné učitelství*. Jeho nejdůležitějším dílem je *Pedagogika na základě nauky o vývoji přirozeném, kulturním a mravním*. Srov. *Dějiny školy a pedagogiky*, s. 88-89; Josef CACH, *Gustav Adolf Lindner. Život a dílo zakladatele na filozofické fakultě Univerzity Karlovy*, Praha 1990; Týž, Karel DVOŘÁK (edd.), *G. A. Lindner a jeho odkaz dnešku*, Praha 1970.

Lindnerovým cílem bylo vychovat dítě v člověka takového, jaký by měl být podle „jednoho a téhož mravního ideálu pro všechny národy a věky“¹²⁵. Za nejdůležitější smysl života považoval mravnost, která zaujala první místo v jeho výchově. V souladu s Komenským prosazoval, aby základní vzdělání bylo dětem poskytováno jedině v mateřštině a z toho důvodu také požadoval, aby se ženám jako prvním vychovatelkám dostalo hlubšího všeobecného vzdělání. V didaktice kladl důraz na názornost ve výuce. Zaváděl hodiny ručních prací, zřizoval školní dílny. Uvědomoval si také, jak důležité jsou vztahy mezi jednotlivými předměty. Lindner rovněž poukázal, že úspěch učitele není dán pouze jeho osobností, ale vyučovacími metodami, učebnicemi a pomůckami. Na Komenského navázal i ve své představě o osobnosti učitele, v níž zdůraznil, že jedině osvětová činnost učitele může zlepšit společnost. Proto považoval také za důležité, aby učitel stanul v čele celého kulturního života jako „apoštol dokonalejších zítřků“ a „Boží bojovník“ proti zaostalosti a zpátečnictví.¹²⁶ Každý pedagog by podle něho měl být vyzbrojen těmito vlastnostmi a schopnostmi – určitým vzděláním a patřičnou zásobou pozitivních vědomostí. Vyžadoval, aby dobrý pedagog a vychovatel byl tělesně zdravý, měl jasný hlas, zdravé smysly a mravní charakter, kterým by působil na své žáky. Ke zvýšení vzdělanostní úrovně učitelstva měl posloužit rovněž časopis *Pedagogium*, který Lindner začal vydávat. Vytvořil tak solidní základy pro řešení české pedagogické problematiky, na nichž stavěly v dalších období následující generace českých pedagogů.¹²⁷

Význačným pedagogem druhé poloviny 19. století byl i ruský spisovatel Lev Nikolajevič Tolstoj¹²⁸, jenž navázal na odkazy Jeana

---

¹²⁵ *Dějiny školy a pedagogiky*, s. 88.

¹²⁶ *Dějiny výchovy, školy a pedagogiky*, s. 103.

¹²⁷ Tamtéž, s. 101-103; *Dějiny školy a pedagogiky*, s. 88-90.

¹²⁸ Lev Nikolajevič Tolstoj (1828 – 1910) – jako pedagog působil v Jasně Poljaně, kde praktikoval svoji ideu volné výchovy, autor pojednání *O vzdělání lidu, Nového slabikáře*, čtyř *Čítanek*, též sestavil učebnici aritmetiky a především se zabýval otázkami metodiky počátečního vyučování. Srov. *Dějiny výchovy školy a pedagogiky*, s. 84-85; František ŠIMÁČEK (ed.), *Lev Nikolajevič Tolstoj. Život a spisy*, Praha 1982; Pavel NEŠPOR, *L. N. Tolstoj*,

Jacques Rousseaua. Na rozdíl od Rousseaua, který vystavěl svoji pedagogiku na principech svobody a přírody, byla pro Tolstoj určující svoboda a život. Tolstoj rozpracoval ve své pedagogice ideu volné výchovy. Byl přesvědčen, že svoboda je základní pedagogická zásada, díky níž lze odkrývat mravní hodnoty dítěte a obohacovat jeho životní zkušenosti. Při vyučování kladl důraz na aktivitu žáčků – vyžadoval nikoliv mechanické, ale uvědomělé a tvořivé osvojování látky. V Tolstého výchově hrála důležitou roli i emocionalita. Emoce, dle něho, obohacují psychiku dětí, přispívají k vývoji jejich tvořivosti a nutí je hluboce prožívat - což vede k většímu osvojení poznatků. Vysoce si cenil také názornosti zakomponované do vyučování a individuálního přístupu k dětem. Byl odpůrcem trestů i odměn, vystupoval proti zkouškám a individuálnímu vyvolávání žáčků při vyučování. Úděl pedagogiky nacházel Tolstoj tedy v rozvoji dětské iniciativy a tvořivosti. Ve svém myšlenkovém odkazu se obrátil i k osobnosti učitele, který by určitě nikdy neměl postrádat lásku k dětem. Láska totiž podle něj učí porozumění, pochopení a toleranci.¹²⁹

Praha 1971; Libor PECHA, *L. N. Tolstoj a jeho pedagogický odkaz*, Praha 1982; Karel VELEMÍNSKÝ, *L. N. Tolstoj jako pedagog*, Praha 1923.

¹²⁹ *Dějiny školy a pedagogiky*, s. 108-110; *Dějiny, výchovy, školy a pedagogiky*, s. 83-87.

Cesta k učitelskému povolání

„Odbornost má přijíti až po bezpečném a trvalém získání všeobecných poznatků: užitečno má přijíti až po pravdě a krásnu.“

(Fouillée)

Ještě v druhé polovině 18. století nebyla příprava budoucích učitelů na jejich povolání metodologicky propracovaná a ani institucionalizovaná. Ti, kteří absolvovali hlavní školu a měli zalíbení v učitelství, se mohli přihlásit u ředitele hlavní nebo normální školy¹³⁰ do preparandie, tzv. učitelského kursu. Přijetí předcházelo přijímací řízení, po němž následoval tří měsíční kurs. Poté mohl být uchazeč ustanoven pomocníkem na venkovské škole. Absolvoval-li budoucí učitel šesti měsíční kurs při normální škole, měl právo na místo pomocníka ve městě. V preparandiích se uchazeč o učitelství připravoval jak po stránce teoretické (osvojoval si pedagogickou teorii), tak i praktické (docházel do škol a začínal samostatně učit).

S růstem českého národního hnutí a s rozšířením národního přesvědčení se začal klást důraz na „osvícenější“ a důkladnější přípravu budoucích učitelů, na jejich schopnosti i pedagogické dovednosti, jimiž by přispěli k osvětě příští generace. Potřebu zvýšit vzdělání učitelů si uvědomil především Karel Slavoj Amerling¹³¹, který se zasazoval o zřízení učitelského ústavu s názvem Budeč. Tento ústav zahájil svoji činnost v roce 1842 a

---

¹³⁰ Johann Ignaz Felbiger (1724 – 1788) - autor reformy uskutečněné za vlády Marie Terezie, provedl organizaci školství tak, že byla trojstupňovitá. Nejnižší byly postaveny jednotřídní nebo dvoutřídní školy *triviální* – zakládány ve vesnicích (farmích) a v menších městečkách, na nichž se vedle čtení, psaní, základních početních úkonů a náboženství učilo na venkově elementárním hospodářským vědomostem a ve městech průmyslovým znalostem. Do *triviálních* škol docházeli žáci ve věku 6 – 12 let. Druhý stupeň obecného školství tvořily ve větších krajských městech trojtřídní školy *hlavní*, kde se vedle učebné osnovy *triviálních* škol vyučovalo i základům latiny, dějepisu, zeměpisu, přírodopisu, měřictví, kreslení a slohu. Zde se žáci připravovali na živnostenská, vojenská a hospodářská povolání. Vyučování na *hlavních* školách bylo, na rozdíl od *triviálních* škol, česko-německé. Nejvyšší stupeň patřil školám *normálním*, které byly zakládány v hlavních městech. Vyučovacím jazykem zde byla jen němčina. Tyto školy měly i funkci pozdějších učitelských ústavů. Srov. *Československá vlastivěda IV*. Dějiny, Praha 1932, s. 365.

¹³¹ Karel Slavoj Amerling (1807 – 1884) – pedagog, jenž byl v úzkém kontaktu s českou vlasteneckou společností, přispíval do časopisů – *Květy*, *Světobzor*, *Česká včela*, *Přítel mládeže*, dále přednášel chemii matematiku, fyziku a přírodopis v nedělních kurzech pro řemeslníky, také byl iniciátorem povinné předškolní výchovy a povinné osmileté školní docházky. Srov. *Dějiny výchovy, školy a pedagogiky*, s. 91; Eva HOFMANNOVÁ, *Karel Slavoj Amerling*, Praha 1982; Václav Spěváček, *Karel Slavoj Amerling*, Klatovy, 1962.

během své existence se zaměřil především na propagaci vyučování v mateřském jazyce. I přesto, že již v roce 1847 byl ústav uzavřen, pootevřel cestu reformám, jež se uskutečnily v roce 1848.¹³²

Jednoroční vzdělávací kursy pro učitele byly schváleny a uvedeny v život v září roku 1848 a o rok později se staly dvouletými. Budoucí učitelé si osvojovali znalosti dějepavy, vychovatelství, vyučovatelsví, mateřského jazyka, z počtů a z nauky o slohu. Učili se krasopisu, rychlopisu, měřictví, kreslení, zpěvu, hře na varhany a hospodářské nauce. Mezi volitelné předměty patřil tělocvik, vyučování hluchoněmých a slepých či hospitace v opatrovně nebo v mateřské škole. Cílem kursů připravujících studenty na jejich budoucí povolání bylo probudit v nich touhu naplnit poslání učitele – tedy s láskou vyučovat a vést svěřené děti. Dvouletý kurs byl ukončen zkouškou způsobilosti, které předsedal vrchní školní dozorce za přítomnosti ředitele, katechetů a učitelů. Zkouška měla část písemnou a ústní. Při ústní zkoušce musel student prokázat jak znalosti teoretické, tak i praktické, kdy bylo posuzováno umění přednesu, metody a vedení samotného vyučování. Úspěšní studenti se stali učiteli na triviálních školách. Ti, kteří neprošli v některé části závěrečné zkoušky, mohli působit ve školách jen jako podučitelé.

Učitel, který působil nejméně tři roky na obecné škole, se mohl přihlásit ke „zkoušce způsobilosti pro školy měšťanské“. Při této zkoušce musel kandidát prokázat znalosti z pedagogiky a z předmětů patřících buď do skupiny mluvnicko-historické, nebo přírodovědecké či matematicko-technické. Vedle této kategorie se uskutečňovaly i tzv. „doplňovací zkoušky“ pro výuku zpěvu, tělocviku a druhého zemského jazyka (němčiny či češtiny) a tzv. „speciální zkoušky“, po jejichž složení mohli učitelé vyučovat hře na housle či na klavír nebo hospodářství. Často se také specializovali na výuku postižených dětí - slepých, hluchoněmých či slabomyslných. Do kategorie dětí vyžadujících speciální výuky

---

¹³² *Dějiny výchovy, školy a pedagogiky*, s. 88-91.

patřily i mravně narušené děti. Od roku 1883 byla pro učitele s převládajícím katolickým vyznáním, kteří pomýšleli na post ředitele školy, nezbytná i zkouška umožňující výpomocné vyučování náboženství. První zkušební komise zahájily svoji činnost v Praze, Českých Budějovicích a v Litoměřicích v roce 1872. Později byly zřízeny komise v Hradci Králové (1874), v Kutné Hoře (1881), v Jičíně a v Příbrami (1884) i v Soběslavi (1886). Nakonec byly ustanoveny při každém učitelském ústavu.

K prohloubení vzdělání učitelstva sloužily i tzv. „učitelské porady“, při nichž se diskutovalo o vychovatelských a vyučovatelských zkušenostech z praxe. „Učitelské porady“ se uskutečňovaly jednou měsíčně pod vedením ředitele školy v místě, kde učitelé působili a nejméně jednou do roka proběhly „okresní porady“ vedené okresním školním inspektorem.

Od roku 1886 se konaly i „kursy odborné“ pro učitele měšťanských škol. Tyto kursy se uskutečňovaly v průběhu celého roku při učitelských ústavech, při středních a odborných školách, kde si účastníci prohlubovali znalosti a vědomosti hospodářské či zdravotnické, ale především tyto kursy přispěly k většímu sociálnímu cítění učitelstva.¹³³

I přestože v průběhu 19. století byl zaznamenán větší zájem o odborné specializace, pedagogické zkušenosti a znalosti, uvědomovaly si význačné osobnosti pedagogiky, že nedokázaly podchytit změny, které v tomto období nabyly rychlého tempa. Právě v této době probíhal boj o autonomii a později samostatnost českého národa. V souvislosti s politickým a kulturním vývojem společenského života rostlo i úsilí učitelstva o vyšší vzdělání a jeho dynamický charakter, který by pomohl pružně reagovat na společenský vývoj. Pro vysokoškolské vzdělání učitelů se vyjádřil už v roce 1852 Karel Havlíček Borovský, který požadoval stejné vzdělání pro učitele jako pro kněze. Cílem jeho myšlenky bylo odstranit dominantnější postavení církve nad školou a kněze nad

---

¹³³ Školy české, s. 67-68, 299-302.

učitelem, zrovnoprávnit jejich postavení ve výchově dítěte. K nepatrnému posunu v boji o vyšší vzdělání učitelstva došlo v roce 1869, kdy byla dána možnost vybudovat pedagogický seminář při univerzitě. Toto čtyřleté vzdělávání však neposkytovalo budoucím učitelům dostatečné všeobecné a pedagogicko-psychologické znalosti a umožňovalo pouze získání odborné kvalifikace. Pro vysokoškolské vzdělání učitelstva se zasazoval i Gustav Adolf Lindner, který navrhoval samostatnou vysokou školu s názvem *Pedagogium*, kde by bylo cílem studia osvojení si podstaty vyučování, získání pevné teoretické základny a praktických zkušeností. Veliký vliv na tento požadavek pedagogů měly rovněž názory a návrhy Františka Drtiny¹³⁴. Ten v roce 1908 předložil požadavek všeobecného vzdělání učitelstva na úplných středních školách a odborné pedagogické vzdělání na dvouletých akademiích či vysokých školách, které by v univerzitních městech vznikaly jako školské univerzitní fakulty a v některých velkých městech jako samostatné vysoké pedagogické školy. K návrhu Františka Drtiny se připojil i Otakar Kádner¹³⁵. Úsilí učitelstva o uzákonění vysokoškolského vzdělání pokračovalo i po vzniku Československé republiky.

Touhu po vyšším vzdělání učitelů umocňovaly i tzv. univerzitní kursy – přednášky otevřené širší veřejnosti, jež se poprvé uskutečnily v roce 1899 při „c. k. české univerzitě pražské“. Cykly přednášek měly rozšiřovat odborné znalosti pedagogů a především jim pomáhat udržovat aktivní povědomí o politickém a společenském dění. V roce 1906 usilovalo učitelské hnutí o uznání univerzitních kursů jako trvalé a specifické formy univerzitních přednášek, k čemuž došlo až po roce 1918, kdy se přednášky začaly konat i v jiných městech.

---

¹³⁴ František Drtina (1861 – 1924) – filozof a pedagog, patří k filozofickému a kulturněhistorickému proudu české vědy před první světovou válkou, iniciátor reformní pedagogiky a tzv. „nové školy“. Blíže in: Josef CACH, *František Drtina*. Filozof, pedagog a reformátor školství představitel kultury a státník, Pardubice 2003.

¹³⁵ *Pedagogika, školství a jejich dějiny*, s. 89.

Po vzniku republiky se odhodlali mluvčí učitelstva k velikému kroku – vybudovat si sami vysokoškolské vzdělání. Název *Škola vysokých studií pedagogických* (dále jen ŠVSP) se stal symbolem svépomocných vzdělávacích akcí učitelstva. První zimní semestr se uskutečnil v roce 1921/1922, kdy byly přednášeny předměty jako filozofie, psychologie, pedologie, experimentální pedagogika, tělesná výchova a vývoj obecného školství. Studenty se stali nejen už vyučující učitelé, ale i příslušníci ostatních profesí, kteří se zajímali o pedagogiku. To znamenalo přizpůsobit výuku pracovní době studentů. Významným datem v dějinách ŠVSP byl rok 1929, kdy vznikla první pedagogická fakulta umožňující denní studium. Činnost ŠVSP byla ukončena v roce 1939, kdy byly uzavřeny i všechny ostatní vysoké školy.

Až v roce 1945 byl položen základ pro rozvoj vysokoškolského vzdělání všech učitelů. Teprve od tohoto významného zákona v dějinách českého školství se začal odvíjet proces formování státních institucí pro vzdělávání učitelstva na vysokoškolské úrovni.¹³⁶

Cesta k učitelskému povolání žen a dívek byla v 19. století mnohem složitější a komplikovanější, než tomu bylo u mužů. Ženy a dívky, které se rozhodly pro dráhu učitelky, čekal život prožitý v celibátu – bez lásky, bez rodiny – život, jenž byly připravené zasvětit svému budoucímu povolání. Toto omezení trvalo až do vzniku Československé republiky, přesně do roku 1919, kdy byl zákon zrušen Národním shromážděním. Současně byly zpochybňovány i jejich intelektuální schopnosti a dovednosti. Pracující ženy se nemohly ve své profesi nikdy stát rovnocennými partnery mužů. Ty, které toužily být ve svém zaměstnání respektovány, čekala cesta plná obětí, námahy a odříkání.

Dívčí učitelský ústav - pedagogium vznikl až v roce 1870, kdy došlo k postátnění soukromého dívčího pedagogia založeného v listopadu roku 1866 při škole sv. Anny v Praze. Tento dívčí ústav

---

¹³⁶ *Tradice vzdělávání a sebevzdělávání učitelstva*, s. 9-113.

byl řízen kongregací školských sester De Notre Dame a zčásti podporován státem. Studium končilo maturitou a mladým ženám poskytovalo pro jejich budoucí povolání plnou kvalifikaci. Na *pedagogiu* studovaly především dívky z nemajetných rodin toužící po učitelském povolání, v němž spatřovaly částečnou nezávislost a zvláště možnost obživy.

S nadšením byla vítána i novela platových předpisů navazující na *Školní a vyučující řád* z roku 1870, jež zrovnoprávňovala platy učitelek s platy učitelů.¹³⁷

V roce 1891 si otevřely voršilky v Kutné Hoře podobný učitelský ústav. Soukromý ústav učitelek vznikl také v Chrudimi vedený kongregací sv. Františka ze Slatiňan. První městské ústavy vznikly v Českých Budějovicích, v Plzni, v Litomyšli a v Kladně.¹³⁸

---

¹³⁷ Blíže in: *Příběh tří neprovdaných žen v čase tří režimů*, s. 24-31.

¹³⁸ *K hříchu i k modlitbě*, s. 66-67; *Za českou osvětou.*, s. 164-166.

Vývoj českého školství po roce 1918 do roku 1930

Už na konci 19. století se začala v pedagogice obracet větší pozornost k dítěti a k jeho potřebám. Dvacáté století, které získalo označení „století dítěte“, plně otevřelo cestu novým pedagogickým a didaktickým metodám. Brzy po vzniku Československé republiky, ve 20. letech 20. století, se uskutečnilo několik individuálních pokusů usilujících o změnu českého školství.¹³⁹ Například byly zřizovány tzv. pracovní školy, jejichž posláním bylo pozorovat chování a jednání dítěte. Příčinou reformních snah prosazovaných v českém školství byla nespokojenost mnoha pedagogů s dosavadním herbartovským systémem. Tento způsob výuky podle některých opomíjel tělesnou, mravní i rozumovou výchovu dítěte a potlačoval jeho svobodné rozhodování a intuici.

Pro větší přiblížení nastíněné reformy jsem vybrala některé myšlenky Josefa Úlehly¹⁴⁰, jednoho z předních reformátorů, jenž zastával názor, že vzdělávací proces by měl probíhat formou samoučení a vykonaná práce by měla vést k radosti. Ve své pedagogice prosazoval využití přirozené zvědavosti žáků, kterou by učitel mohl podpořit zavedením flexibilního rozvrhu hodin a osnov. Postupně by tak začal převažovat princip individualizace, který by dětem umožnil volnost projevu. V důsledku individualizace by byly podle Úlehly rozvíjeny takové didaktické i výchovné metody a postupy, jež by dítěti nejen pomáhaly pochopit probíranou látku, ale i ukazovaly, jak s novými poznatky pracovat. Při probírání látky a osvojování si získaných poznatků kladl důraz na vlastní práci dítěte a na jeho samostatnost. Z toho lze usuzovat, že cílem jeho reformních snah bylo učinit ze školy instituci poskytující dětem znalosti a zkušenosti takovým způsobem, aby je vyzbrojily do života samostatným přemýšlením i

---

¹³⁹ Alena HRDLIČKOVÁ, *Alternativní pedagogické koncepce*, České Budějovice 1994, s. 27.

¹⁴⁰ Josef Úlehla (1852 – 1933) – představitel „osvětářství“ mezi učiteli - reformní pedagog, Blíže in: Marta Konířová (ed.), *Významné pedagogické osobnosti – Jan E. Kosina, Jan Lepař, Josef Úlehla – a jejich podíl na utváření českého školství*, Písek 2003, s. 3-28.

rozhodováním. Josef Úlehla také nabyl přesvědčení, že získá-li dítě znalosti s vlastním přičiněním, stanou se mu pevným základem, na němž bude moci dále stavět. Ale bude-li výuka jen pouhým výčtem informací odříkaných učiteli a jimi vyzkoušených, pak je jisté, že budou brzy zapomenuty a žáci z nich tak nebudou moci těžit.¹⁴¹

Jak pojali představitelé reformy první stupeň základní školy? Hlavním úkolem prvního stupně by podle nich mělo být připravit děti pro vyšší vzdělání - poskytnout jim základní vědomosti a dovednosti aktivní pracovní metodou a vedením k samostatnosti. Posláním učitelé by tedy mělo být prohlubovat smyslové vnímání dětí, tříbit jejich jazyk, rozšiřovat jejich slovní zásobu, probouzet v nich pozitivní vztah k aktivní činnosti a zájem o kulturu a vše, co je obklopuje. S výukou polo odborných předmětů, mezi něž patřila například tělesná výuka, hudební výchova, ženské odborné práce, se mělo podle plánu reformy začít až ve třetím ročníku. Pátá třída, která byla posledním ročníkem prvního stupně, měla žáky připravovat na pozvolný přechod na druhý stupeň.¹⁴²

Po vzniku samostatného Československého státu, po nabytí vytoužené svobody, byla poválečná atmosféra plná euforie. Tato doba otevřela cestu mnoha reformám, jež chtěly nahradit staré věci novými; podle reformátorů efektivnějšími, pružnějšími i modernějšími – věcmi, které měly být odrazem nové etapy lidských dějin.

I ve školské správě byla atmosféra přející různým novotám a změnám. Do školství tak byly zaváděny rozličné reformy, které však mnohdy přinesly více škody než užitku – zvláště dětem, jež se staly předmětem nezodpovědného a nepromyšleného úsilí o změnu.¹⁴³

---

¹⁴¹ *Reformní pedagogika v Československu*, s. 19-23.

¹⁴² Růžena VÁŇOVÁ, *Československé školství ve 30. letech*. Příhodovská reforma, *Studia paedagogica* 10, Praha 1995, s. 8-9.

¹⁴³ *Dílo Jaroše-Gammy*, s. 41.

Výchovné metody Leontiny Mašíňové

„Čemu se mají učit naše děti?
Hle, jaká to pěkná otázka? Ať se učí tomu, čeho
jim třeba dělat jako lidem, ne tomu, co mají zapomenout.“

(Jean Jacques Rousseau)

V kapitole *Poslání učitele v dobách minulých*, kterou jsem věnovala školství jsem se nejprve zmínila o význačných osobnostech dějin pedagogiky, zejména o osobnosti Jana Amose Komenského. Tento přední pedagog a myslitel inspiroval Leontinu Mašíňovou jak v jejím povolání, tak i v oblasti duchovní. Další vybrané osobnosti měly reprezentovat hlavní proudy pedagogiky 19. století nebo přinejmenším patřily mezi ty, které ovlivnily její vývoj. Od osmdesátých let 19. století až do roku 1903 docházela sama Leontina do školy a připravovala se na své budoucí povolání. A jakou úroveň měly ústavy poskytující budoucím učitelům potřebné vzdělání, jsem se také pokusila nastínit. Učitelská dráha Leontiny Mašíňové trvala jen do roku 1930, kdy ze zdravotních důvodů opustila povolání, jež jí prý tolik přirostlo k srdci. Tedy jen dvanáct let mohla vyučovat děti v zemi těšící se ze samostatnosti, z větší tolerance a z nabyté demokracie. Nadšení začít nové a lepší období českých dějin dosáhlo svého vrcholu u budovatelů reformní pedagogiky právě v této době. Cílem reformy bylo obrátit větší pozornost k dětem, neboť jen jejich kvalitní výchova a vzdělání by mohly zajistit světlou budoucnost podle nich nejen nově vzniklému státu, ale i celému světu.

Leontinino rozhodnutí stát se učitelkou umocnil i příkladný přístup některých učitelů a učitelek jak k předmětu, jenž vyučovali, tak i k žákům, kterým chtěli předat co nejvíce poznatků a zkušeností. Hned na začátku své učitelské dráhy nabyla přesvědčení, že může být úspěšnou jen tehdy, odevzdá-li se naprosto své službě – svému povolání a bude-li učitelkou, pro kterou se stane největší hodnotou láska – láska, jíž by měla obdarovávat především jí svěřené děti. Nejspíš si uvědomovala, že naučí-li děti milovat, osvojí si žáčci i další důležité hodnoty – umět

odpouštět, žít ve skromnosti a prožívat radost ze života. Svoji výchovu vystavěla tedy především na lásce a na radosti z darovaného života a z každé jeho etapy. To znamená, že svým žákům předávala hodnoty, které vycházely z jejího náboženského cítění.

Pro Leontinu bylo také důležité, aby děti vzpomínaly na své dětství jako na nejkrásnější období života. K dětem promlouvala: „*Děti važte si mládí, neboť je krásné, dívejte se vždy dopředu, po bouři přichází úsměv života.*“¹⁴⁴ Zdá se, že vyznávala, že prožije-li člověk první etapu své pozemské pouti v milujícím a v radostném prostředí, vyroste v opravdovou osobnost.

Leontina preferovala výchovu před vědomostmi nabytými ve školních lavicích. Byla toho názoru, že upřednostní-li učitel výchovu před vzděláním, zjistí brzy, že jeho rozhodnutí bylo správné. Podle Leontiny děti, které byly dobře vychované, měly mnohem větší zájem o poznávání a získávání nových vědomostí. Tyto děti také většinou toužily po ukončení povinné školní docházky po dalším vzdělání. Leontina věřila, že učitel může působit výchovně v každém předmětu. Například při hodinách matematiky a chemie by měl vyučující upozornit děti na krásu zákonitostí. Výchovný aspekt měla podle Leontiny především četba. Číst literaturu by neměli žáci jen doma, ale i ve škole při výuce věnované tomuto předmětu. Příběh, v němž se zrcadlí lidské jednání a rozhodování, byl podle Leontiny tím nejlepším výchovným prostředkem. Krátké příběhy využívala i při hodinách mluvnice, kdy diktovala mluvnická cvičení v podobě povídek. Literatura vychovává své čtenáře, ale také rozšiřuje a upravuje jejich slovní zásobu. Leontina si toho také byla vědoma. Svým žákům neustále, ale nenápadně připomínala krásu mateřského jazyka. Zasazovala se o to, aby byl jejich projev vytříbený i srozumitelný a aby se její svěřenci vyvarovali vulgárních či neslušných výrazů. V hodinách slohu

---

¹⁴⁴ LA PNP Staré Hrady, fond Leontina Mašínová, osobní poznámky.

upřednostňovala témata, která byla dětem blízká a kdy mohly vycházet z vlastních zkušeností nebo z různých zážitků. Při psaní krátkých slohových útvarů děti podle Leontiny rozvíjely svoji fantazii a představu. Do hodin slohu a českého jazyka zavedla také koutek, jenž věnovala práci se synonymy. Tvoření a hraní si se synonymy bylo podle ní velmi důležité. Přineslo užitek nejen dětem, ale také jí jako spisovatelce. Leontina byla učitelkou, pro niž bylo důležité, aby její žáci měli rádi český jazyk a českou literaturu, neboť láska k mateřskému jazyku podle ni vždy rozvíjela vztah k národu. Ve svých vzpomínkách si zapsala: „*Hyne-li jazyk, hyne duše národa.*“¹⁴⁵

Vedle českého jazyka měla Leontina veliký vztah k dějepisu. Při hodinách dějepisu mohla dětem odhalovat tajemství českých dějin a probouzet v nich touhu po dalším poznání minulosti. Aby tento předmět žáčky zaujal, musela se zasloužit o jeho zpřístupnění dětské duši. Ve svých hodinách dějepisu tedy používala imaginární záznam babiččina vyprávění či připravovala různé dramatizace důležitých historických událostí. Pro lepší chronologickou orientaci si děti musely zapisovat data na zvláštní lístky. Také vždy ocenila jakékoliv pomůcky, s kterými mohla v hodinách pracovat. Využívala různé obrazy z historie – výjevy, portréty, rytiny, faksimile, mapy či plány.

Při vyučování zeměpisu používala popisy vlastních cest a památek, jež na cestách spatřila. Pro lepší názornost a představivost ukazovala dětem dovezené pohlednice, obrázky i poštovní známky. Při výuce přírodopisu kladla důraz na procházky přírodou, kdy děti mohly samostatně poznávat její krásy a tajemství. V hodinách, kdy své žáčky učila cizímu jazyku, ráda pracovala s obrázky, které její svěřenci v cizí řeči popisovali, a tak si procvičovali svoji slovní zásobu. Též se zasazovala o to, aby žáci navazovali přátelství s dětmi ze zahraničí a s nimi si dopisovali. Součástí těchto hodin by

---

¹⁴⁵ LA PNP Staré Hrady, fond Leontina Mašíňová, vzpomínky.

podle ní měl být i zpěv v cizí řeči, při němž si mimo jiné žáčci mohli odpočinout a uvolnit se.

Leontina v průběhu své učitelské činnosti, zvláště během První světové války, zjistila jak důležité je pro děti divadlo. Byla přesvědčená, že divadlo pomáhá nejmenším zapomenout na těžkosti a bolesti života, s kterými se musela dětská duše dennodenně vyrovnávat. Divadlo zavedlo děti do světa pohádek, kde dobro vítězilo nad zlem a kde se lidé dokázali poučit ze svých chyb či nedostatků. V divadelních představeních Leontiny Mašíňové nesměla také chybět ani postava Kašpárka, která se stala dobrým a věrným kamarádem všech nejmenších. Kašpárek dětem osvětloval různé problémy, uděloval jim cenné rady, ale někdy je musel i pokárat, aby se vyvarovaly svých prohřešků – například neposednosti v hodinách, nedochvilnosti či zapomínání domácích úkolů. Divadlo pomohlo Leontině nejen jako učitelce, ale také jí otevřelo cestu k její spisovatelské dráze.¹⁴⁶

---

¹⁴⁶ LA PNP Staré Hrady, fond Leontina Mašíňová, poznámky a školní písemnosti.

Výprava za pohádkou

*Pohádka je, co dávno kdysi
bývalo a dnes ze sna visí
jak motouzek a zbytek pout
jež lze a nelze rozetnout..*

*A třeba i čas jinak káže
ten, kdo je moudrý, nerozváže
provázek jenž nás s dětstvím spíná,
a stará pouta neroztíná*

(Jan Skácel)

Tajemství pohádky

V této kapitole vás zvu do světa pohádky, do světa fantazie a nadpřirozených postav – vodníků, vil, čarodějnic, draků, ale i králů, královen, princů, princezen a hloupých Honzů. Vydejme se společně na cestu do říše, která začíná tam, kde „bylo-nebylo“. Během našeho putování se pokusím postupně odkrývat tajemství pohádky, jež oslovuje nejen děti, ale také i mnoho dospělých, kteří se rádi zaposlouchají do příběhu, kde dobro vítězí nad zlem.

Pohádkový příběh svému čtenáři odhaluje věci neuvěřitelné a nadpřirozené, mnohdy odporující fyzikálním zákonům. Proniká do míst, kde fantazie vládne nad racionalitou a vede náročný boj s nicotou, tolik lidstvu nebezpečnou. Nicota je opakem fantazie a představivosti. Jejím úkolem je připravit člověka o překonání hranice reálného světa - ochudit jej o možnost proniknout do míst, kde žijí nejen pohádkoví hrdinové a dějí se nadpřirozené jevy, s nimiž se člověk v běžném životě nesebkává, ale kde může poznat zvláště kouzlo jemnosti, krásy, lásky a dobrých lidských hodnot. Fantazie má na této zemi nezastupitelné místo, rodí se z ní umění. Ale na druhé straně se nesmí člověk nechat polapit nadpřirozeným světem. Pohádka, jež v sobě ukrývá sílu představivosti, učí také děti zacházet s fantazií – s různými vizuálními představami, které se ukrývají v pohádkovém příběhu. Ukazuje dětem, že mít fantazii je důležité, ale žít jen ve světě představ může být pro vnitřní svět škodlivé. A tak pohádkové příběhy končí například větou: „.....a byl tam zvonec, na který se zazvonilo a pohádky byl konec.“

Dalším význačným posláním pohádky je, že většinou předkládá optimistické vidění světa. Pohádkový optimismus, který prostupuje příběhem a jenž vyvrcholí šťastným koncem, kdy vše dobře dopadne, je pro duševní rozvoj malého posluchače velmi důležitý. Děti poznávají, že i když v životě zakusí mnoho bolestí a trápení, patří do něho i radost, naděje a víra, že se vše zlé v dobré obrátí.

Pohádka velmi citlivým způsobem odkrývá dětem i sféry nejintimnější. Odhaluje jim tajemství lásky a vztahu mezi dvěma lidmi, kteří se milují.

Mezi funkce pohádky patří i to, že by chtěla svým posluchačům ukázat smysl a řád světa. Chtěla by naučit děti, že být zlý, panovačný, chamtivý a lakomý se nevyplácí. Malý posluchač se během pohádky ztotožňuje s pohádkovou postavou, která bojuje proti zlu, ne proto, že by si uvědomoval, jak důležité je, aby dobro zvítězilo nad zlem, ale protože ho oslovují obdivuhodné skutky představitele. Nadšení a odhodlání pohádkových hrdinů položit život za vítězství dobra nad zlem může posloužit jako dobrý výchovný příklad při utváření osobnosti dítěte.

Předností pohádky jako literárního žánru je její srozumitelnost a jasnost. Ten, kdo se zaposlouchá do pohádkového příběhu, nemusí mít strach, že by se ztratil ve spletnosti děje. Děj pohádky by měl být napínavý, ale srozumitelně a jasně popsáný, aby malý posluchač porozuměl pohádkovému poselství. Vlastnosti jednotlivých hrdinů a postav nejsou v pohádce před dítětem ukryté, ale jsou vyslovené. Nikdo tedy nemůže pochybovat, zda představitel příběhu stojí na straně dobra či zla. Například v pohádce o Popelce je Popelčina macecha zlá, panovačná, lakomá a svoji vyvdanou dceru nemá ráda.

Pro mě nezastupitelným posláním pohádky je, že dokáže semknout jednotlivé generace. Do pohádkového příběhu se rádi zaposlouchají jak malí, tak i velcí, kteří se společně vypraví na cestu do míst, kde se odehrávají události, jež se jeví v lidském životě jako neskutečné. Během vyprávění žádný posluchač neodolá kouzlu pohádkového slova, které snad v každém dospělém člověku probudí dětskou zvědavost a touhu vydat se s hrdinou do pohádkového světa. Pohádka má až čarovnou moc, která může proměnit věci nepředstavitelné ve skutečné.¹⁴⁷

---

¹⁴⁷ Některé myšlenky obsaženy in: *Děti a svět pohádek; Úloha pohádek dříve a nyní*, s. 49-53.

Pojetí pohádky v proměnách času

Pohádka je stará jako lidstvo samotné. Snad nikdo z nás by si nedovedl představit život bez pohádky. Příběh, který v sobě ukrýval cosi pohádkového, si vyprávěli už lidé ve starověku. Každý kmen, každý národ měl své příběhy – mýty. Postupem doby, kdy mýtus ztrácel svoji magickou hodnotu a profanoval se, přežíval jeho obsah dál v různých podobách, nejčastěji ve formě pohádky.¹⁴⁸

První, kdo se zamýšlel nad literární teorií pohádky, byl Platón, který pravil, že pohádky jsou povídačky chův.¹⁴⁹ Také je třeba vyzdvihnout, že správná pohádka má jen ústní formu, kdy vypravěč při jejím přednesu zapojuje své dramatické a vypravěčské schopnosti. To znamená, že pokud posluchač slyší například pohádku o Červené Karkulce podruhé, není to ta samá pohádka, kterou slyšel poprvé, neboť vždy se v nějakých podrobnostech liší od té první. Vyprávěná pohádka má mnoho předností. Na rozdíl od televizní pohádky a čtené pohádky rozvíjí fantazii jak posluchače, tak i vypravěče. Jen vyprávěnou pohádku lze nazvat „pohádkou na dobrou noc“, kterou jsou často obdarováváni její nejmenší posluchači. Její největší předností je však to, že přispívá velkou měrou k upevnění vztahů mezi lidmi.

První zapsané a knižně upravené pohádky se objevily až koncem 18. a v průběhu 19. století. V českém prostředí mezi přední sběratele pohádek patřil Karel Jaromír Erben¹⁵⁰, Jakub Malý¹⁵¹, Božena Němcová¹⁵² a Josef Kajetán Tyl^{153, 154}.

---

¹⁴⁸ Blíže in: Hana ŠMAHELOVÁ, *Pohádka – možnosti žánru a možnosti tvorby*, Zlatý máj. O dětské literatuře a umění, Praha 1999, s. 43.

¹⁴⁹ *Marsyas*, s. 96.

¹⁵⁰ Karel Jaromír Erben (7. 11. 1811 – 21. 11. 1870) - pohádky, které sebral pro děti uspořádal do knihy s názvem *České pohádky* (1905). Sebrané pohádky narozdíl od Boženy Němcové neupravoval. Blíže in: Julius DOLANSKÝ, *Karel Jaromír Erben*, Praha 1970; Antonín GRUND, *Karel Jaromír Erben*, Praha 1935.

¹⁵¹ Jakub Malý (1811 – 1885) – žurnalista, spisovatel, politicky konzervativní – v roce 1848 vystoupil proti českému revolučnímu křídlu. Blíže in: *Přehledné dějiny literatury české*, s. 498.

¹⁵² Božena Němcová (1820 – 1862) – v lidových pohádkách, které sebrala pro děti, zvýraznila absolutní spravedlnost – dává zvítězit dobru a lásce. Blíže in: Mojmir OTRUBA, *Božena Němcová*, Praha 1962; Julius FUCHÍK, *Božena Němcová bojující*, Praha 1978; Helena SOBKOVÁ, *Božena Němcová a Zaháň*, Praha 2001; Josef

Osvícené osmnácté století nahlíželo na pohádku jako na lidovou pověru a pošetilost. Ale již v tomto období si lidé uvědomovali, že lze do ni ukrýt rozumné moralizování a laskavou didaktiku. Naopak v době romantismu byla pohádka považována za pramen vší poezie a zrcadlo lidové tvořivosti, básnivosti i starých hrdinských pověstí a mýtů. Romantikové byli přesvědčeni, že se v pohádce vyslovuje sama „duše národa“ se svou moudrostí, fantazií i prostotou, neboť věřili v nadpřirozené síly a připomínali si božstvo kmenů v českém a moravském prostoru, které je mnohými zapomenuté. Lidová pohádka se tak vedle lidové písně stala bohatstvím svébytných národních kultur.¹⁵⁵ Už v období pozdního romantismu se v pohádce zrcadlily vyhraněné společenské funkce – měla být nejen vlastenecká, ale i originální a svébytná. Později se v ní začaly odrážet i politické ambice a stávala se esteticky a společensky zaměřenou. Vedle toho se také prosazovaly snahy o moderní pohádku a zároveň si mnozí uvědomovali, že je zapotřebí pohádku vědecky zpracovat. Tohoto úkolu se zhostil Václav Tille¹⁵⁶ a Jiří Polívka^{157, 158}.

Po vyhlášení samostatné republiky hledala česká společnost novou cestu, jejíž směr určovala touha upevnit si vydobytou svobodu a samostatnost ve všech společenských oblastech. V této atmosféře plné naděje v lepší budoucnost vznikla autorská pohádka, která se jinak označovala jako „moderní pohádka“. Nová forma dětské literatury nabízela svému čtenáři více volnosti, fantazie a především dovolovala pohádkovým autorům použít

---

HANUŠ, Božena *Němcová v životě i spisech*, Praha 1889; František HALAS, *Naše paní Božena Němcová*, Praha 1984.

¹⁵³ Josef Kajetán Tyl (4. 2. 1808 – 11. 7. 1856) - autor báchorek s pohádkovým rozměrem. Blíže in: *Přehledné dějiny literatury české*, s. 424-425.

¹⁵⁴ *Ottův slovník naučný*. Ilustrovaná encyklopedie vědomostí III., Praha 1890, s. 92-93.

¹⁵⁵ *Marsyas*, s. 96.

¹⁵⁶ Václav Tille (16. 2. 1867 – 26. 6. 1937) – profesor srovnávacích literárních dějin, divadelní referent, sběratel lidové slovesnosti a spisovatel, zabýval se pohádkou po vědecké stránce – *Soupis českých pohádek* (1929 - 1934). Blíže in: Dagmar BLÜMLOVÁ, *Václav Tille*. Historik lidské duše, in: Josef BLÜML, Dagmar BLÜMLOVÁ, Bohumil JIROUŠEK a kol., *Jihočeši v české historické vědě*, České Budějovice 1999, s. 59-77.

¹⁵⁷ Jiří Polívka (6. 3. 1858 – 23. 3. 1933) – český spisovatel, slavista, filolog a folklorista; tvorba - *Drobné příspěvky literárně-historické* (1891), *Pohádkoslovné studie* (1904), *Slovanské pohádky* (1932). Srov. *Československý biografický slovník*, s. 559.

¹⁵⁸ *Dílo Jaroše-Gammy*, s. 50-51.

širokou škálu literárních prostředků. Všichni spisovatelé, výtvarní umělci, kteří si uvědomovali výjimečnost této doby, usilovali o prohloubení vztahu mladé generace k vlasti a k nově vzniklému státu skrze literaturu. To znamená, že se dětská literatura v této době stala nositelkou především výchovné funkce. Vedle tohoto poslání bylo rovněž zdůrazňováno, aby bylo čtení určené dětem zábavné a oddychové.¹⁵⁹

Touha vychovávat děti literární tvorbou se projevila u řady známých spisovatelů a výtvarných umělců. Mezi levicově orientované spisovatele, kteří měli pedagogické ambice a ztotožňovali se s myšlenkou společenské rovnosti, patřili například Marie Majerová¹⁶⁰ a Jiří Wolker¹⁶¹. Významným představitelem moderní pohádky, naopak pravicově orientovaným, byl Karel Čapek¹⁶², v jehož pohádkových příbězích nechyběla expresivita projevu a složka humoru, která učinila jeho tvorbu nesmrtelnou.

V meziválečném období se objevovaly na knižních pultech i reedice klasických pohádek vycházejících z lidové tradice (Václav Tille, Josef Štefan Kubín¹⁶³, Jindřich Šimon Baar¹⁶⁴ a jiní). Ale přední místo zaujali spisovatelé usilující o inovaci pohádky, a to jak novými motivačními prvky, tak i celkovou atmosférou reálného života prostupující celým dílem. Vedle již zmíněného Karla Čapka

---

¹⁵⁹ *Kontury české literatury*, s. 11-25.

¹⁶⁰ Marie Majerová (1. 2. 1882 – 16. 1. 1967) – autorka práce *O dětské literatuře*. Výbor ze statí a projevů (1956) Blíže in: Václav KOVÁŘÍK, *Dětský svět Marie Majerové*, Praha 1962; Jaromíra NEJEDLÁ, *Marie Majerová*, Praha 1986; Josef ŠPOT, *Marie Majerová. O životě a díle významné české spisovatelky 1882 – 1972*, Plzeň 1972.

¹⁶¹ Jiří Wolker (29. 3. 1900 – 3. 1. 1924) – autor pohádek se sociálním námětem. Pro děti napsal v letech 1921-1922 pohádky - *O knihaři a básníkovi*; *O milionáři, který ukradl slunce*; *Pohádka o listonošovi a Pohádka o Jeronym z cirkusu*. Blíže in: Jan RYSKA, *Náš Jiří Wolker*, Praha 1956; Zdena WOLKEROVÁ, *Jiří Wolker. Jeho dětství, chlapectví a život v rodině*, Praha 1934; Táž, *Jiří Wolker ve vzpomínkách své matky*, Praha 1951.

¹⁶² Karel Čapek (9. 1. 1890 – 25. 12. 1938) – pro děti napsal *Devatero pohádek a ještě jedna od Josefa Čapka* (1932), *Dášenku čili život štěněte* (1933), sestavil pro děti knihy – *Nůše pohádek I* (1918), *Nůše pohádek II* (1919) a *Nůše pohádek III* (1920). Blíže in: Václav ČERNÝ, *Karel Čapek*, Praha 1936; Otakar KRÁLÍK, *První řada v díle Karla Čapka*, Praha 1972; Boris MĚDÍLEK a kol., *Bibliografie Karla Čapka*. Soupis jeho díla, Praha 1990; Miroslav HALÍK, *Karel. Čapek. Život a dílo v datech*, Praha 1983.

¹⁶³ Josef Štefan Kubín (7. 10. 1864 – 31. 10. 1965) – zabýval se studiem lidové slovesnosti, zejména pohádek. Jeho tvorba pro děti – *Hostem u pohádky* (1924), *Čarovné kvítí* (1926), *Nová kytky pohádek* (1928), *V čarodějném kole* (1941), *Zlatodol pohádek* (1948-1952) a *Pohádek jako kvítí* (1955). Blíže in: František VŠETIČKA, *Josef Štefan Kubín*, Praha 1980.

¹⁶⁴ Jindřich Šimon Baar (7. 2. 1869 – 24. 10. 1925) – v jeho pozdější pohádkové tvorbě se odráží především studium národopisu a historie Chodska. Pro děti sebral pohádky, jež nesou název *Naše pohádky* (1921). Srov. *Československý biografický slovník*, Praha 1992, s. 19; Helena HUDÍKOVÁ, *Jindřich Šimon Baar*. Personální bibliografie, Plzeň 1975.

a Jiřího Wolкера k inovaci pohádky přistoupil vůbec jako první Jiří Mahen¹⁶⁵ (*Její pohádky* – 1914, *Dvanáct pohádek* – 1918), Eliška Jarošová¹⁶⁶, Olga Scheinpflugová¹⁶⁷ a další.¹⁶⁸

V důsledku výroku, že *pohádka svou výraznou fantazijní složkou omezuje rozumový vývoj dítěte*¹⁶⁹, který pronesl Václav Tille na začátku 20. století, propukl spor o pohádku. V průběhu 20. a 30. let probíhaly různé diskuze, jež obhajovaly či zavrhovaly poslání pohádky v dětském světě. Velmi zajímavou a především dostupnou prací je kniha Jaroslava Freye s titulem *Boj o pohádku*.¹⁷⁰ Autor v ní předložil čtenáři své zamyšlení nad pohádkou. Pracoval s dvěma metodami. S metodou psychologickou, kdy se pokusil popsat obraz dětské duše na základě pozorování 1500 pražských dětí při čtení pohádky. Druhým hlavním úkolem, který si vytyčil, byl věcný a ideový rozbor pohádek, kdy se snažil poukázat na dobré nebo špatné vlivy pohádkové četby na děti. Při práci s první metodou dospěl k závěru, že dítě při poslechu pohádky nerozvíjí jen svoji představivost, ale především se ztotožňuje s pohádkovým hrdinou tak, že přejímá jak jeho vlastnosti, tak i gesta a pohyby. Autor polemizoval ve své knize s těmi, kteří zdůrazňovali výsostné postavení pohádky v životě dítěte přispívající k rozvoji jeho fantazie, k upevňování jeho charakteru a poznávání světa dospělých. Byl přesvědčen, že všechny tyto funkce mají i jiné literární žánry jako například bajka či povídka. Ba právě naopak se domníval, že mnohé pohádkové příběhy jsou kruté, plné zla, nenávisti a mohou dětem více uškodit než přinést užitek. Pohádku podle něho četli a čtou dospělí dětem především v důsledku tradice, nikoliv pro její důležité poslání v dětském světě (výchovné, psychologické, estetické, ...).

---

¹⁶⁵ Jiří Mahen (12. 12. 1882 – 22. 5. 1939) – pro děti napsal pohádkovou komedii *Nasredin čili nedokonalá pomsta* (1928). Blíže in: *Jiří Mahen beletrista*, Brno 1979; Artuš DRTIL, *Jiří Mahen. Nárys ideový a estetický*, Praha 1910; Štěpán VLAŠÍN, *Jiří Mahen (studie s ukázkami díla)*, Praha 1972.

¹⁶⁶ Eliška JAROŠOVÁ, *Tři pohádky*, Brno 1936.

¹⁶⁷ Olga SCHEINPFLUGOVÁ, *Barevné pohádky*, Praha 1924.

¹⁶⁸ *Kontury české literatury*, s. 26-93; *Dílo Jaroše-Gammy*, s. 51-55.

¹⁶⁹ Tamtéž, s. 55.

¹⁷⁰ *Boj o pohádku*.

Nastíněním obsahu knihy Jaroslava Freye jsem se pokusila poodhalit některá stanoviska a postoje těch, kteří diskutovali o roli pohádky v životě dítěte. Je důležité vědět, že pohádka koncem 19. století a v první polovině 20. století nezaujímal jen výsostné postavení mezi literárními žánry určenými dětskému čtenáři, ale že o své postavení musela vést i svůj boj.

Pohádkový svět Leontiny Mašínové

Brána do pohádkového světa Leontiny Mašínové se poprvé otevřela v roce 1917, kdy autorka napsala svoji první práci pro děti. Její prvotinou se stala divadelní hra *Kašpárkova chalupa*, po které následovaly další – *Velešovský poklad* (1920), *Prsten* (1920) a *Mlynářova Zuzka* (1922). Psaní loutkových her se začala věnovat za války, kdy děti nejvíce strádaly. Bolest a utrpení dětí související s důsledky války (hladem, bídou a především ztrátou nejbližších) se rozhodla Leontina léčit tím, co jí bylo nejdražší a k čemu se sama utíkala ve chvílích, kdy prožívala nejtěžší okamžiky svého života - literaturou. Leontininy pohádkové příběhy, které byly na začátku její spisovatelské dráhy určené divadelnímu zpracování, přitahovaly dětské posluchače svojí nenáročností, autorčíným smyslem pro čistý poetický jazyk a zvláště jejím velikým darem - schopností porozumět dětskému světu. Pro pohádky Leontiny Mašínové se stala charakteristická i jejich výchovná funkce. Nejen jako učitelka, ale i jako spisovatelka se snažila vychovávat a formovat nejmenší. Skrze pohádkové příběhy ukazovala dětskému čtenáři společenská pravidla a lidské vlastnosti, které by si měl osvojit, či naopak kterých by se měl vyvarovat. Stejně funkce a poslání měly i další práce – leporela, drobné veršičky pro nejmenší, historické povídky určené starším dětem či knížky s autobiografickými rysy¹⁷¹ ¹⁷².

Domnívám se, že s přibývajícím tituly začaly Leontininy práce (zvláště básně) postrádat originality a svěžesti. Byly málo osobité, objevné – nestaly se nadčasovými.¹⁷³ Její tvorba pro děti představuje typické rysy dětské literatury meziválečné éry a poválečného režimu, kdy umělecký projev musel ustoupit komerční

---

¹⁷¹ Z této řady je nejzajímavější vzpomínková próza *Uletělo jaro*, která zachycuje pražské prostředí na přelomu 19. a 20. století a má tak i kulturněhistorickou cenu.

Srov. <http://www.slovníkceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=806>, dne 21. 05. 2008.

¹⁷² Viz příloha č. 5 – bibliografie Leontiny Mašínové

¹⁷³ Při procházení katalogů jednotlivých knihoven jsem mnohdy objevila jen nepatrné zlomky literární tvorby Leontiny Mašínové určené dětem.

a ideologické funkci a hlavním posláním pohádek se stala jejich účelnost.

Představiteli Leontinina pohádkového světa nebyli princové, princezny, či jiné typické pohádkové postavy, ale obyčejní lidé – často děti a především zvířátka, o kterých vyprávěla skrze své veršičky a leporela zvláště nejmenším posluchačům. Její pohádky oslovovaly především děti, které se za dobrodružstvím nemusely vypravit do nadpřirozeného světa. Malí posluchači či čtenáři tak mohli skrze Leontininy pohádkové příběhy odhalovat tajemství prostředí, jehož byli součástí, ale které bylo pro ně občas nepochopitelné a jim vzdálené.

Její pohádky si dokázaly získat srdce malého čtenáře především v období, kdy se objevovaly na knižních pultech. Děti generace našich rodičů a prarodičů oslovovala jemnost spisovatelčina projevu a především láskyplný vztah k dětskému čtenáři¹⁷⁴, který vycházel z jejího učitelského povolání.

Jak jsem již na začátku kapitoly předestřela, byla Leontina Mašínová autorkou divadelních her – loutkových představení, básniček a leporel, pohádek či povídek určených především starším dětem. Její literární tvorba pro děti je vskutku bohatá a v současné době i těžko dostupná, a proto jsem se rozhodla vybrat z každého literárního žánru jeden titul, který by mohl čtenářům této práce, více přiblížit literární dědictví spisovatelky Leontiny Mašínové.

Od svítání do šera

*Od svítání do šera*¹⁷⁵ je jediný titul spisovatelky Leontiny Mašínové, který se dočkal druhého vydání po roce 1989. Poprvé byl vydán v roce 1931 a podruhé v roce 2007 v nakladatelství Paseka k poctě malířky a ilustrátorky Marie Fischerové-Kvěchové.

---

¹⁷⁴ Jiří ČERNÝ, *Klub osamělých srdcí seržanta Pepře*, Český rozhlas 2 – Praha, dne 3. 5. 2008; Rozhovor s Karolem BÍLKEM, Kostelec nad Vltavou, dne 23. 5. 2008.

¹⁷⁵ Leontina Mašínová, *Od svítání do šera*, Praha – Litomyšl 2007².

Kniha básniček byla napsaná pro nejmenší děti. Hlavními představiteli knihy jsou holčička „Manča“ a chlapeček „Jěňa“, kteří zvou čtenáře, aby s nimi prožili jeden celý den – od svítání do šera. V následujícím odstavci volně převyprávím obsah Leontininy práce tak, aby byl zachován její literární projev. Přiblížit čtenářům děj a způsob spisovatelčina vyprávění považuji za důležité. Především proto, aby ti, kteří nemají daný titul k dispozici, měli při mém krátkém zamyšlení nad Leontininým dílem alespoň nějakou zpětnou vazbu.

Sluníčko, které ráno na okno zaťukalo, Manču a Jěňu probudilo. Poté do vaničky, do vodičky oba utíkali, aby si umytí a čistí na snídani pochutnali. Po snídani se oblékají, obouvají. Musí si popílit, venku volá kohoutek: „*Kykyryký! Kde jsou děti – í – í? Dají-li nám pochoutek?*“ Po povinnosti přijde čas zábavy – vítí kvítí, taneček, ale i cviky u potoka. Ten, kdo cvičí – „*kdo své tělo v mládi tuží, k stáru ho nic nebolí.*“ K obědu mlíčko musí Jěňa bumbat hned, pak banán, sladkou hruštičku. Až to všechno pěkně spapá, dá Manče pěknou hubičku. Po obědě, na trávníku pod tou starou třešní, odpočívá Manča i Jeník. Po odpočinku, kdy dost síly oba mají, jeden i druhý hrad staví. Pak na houpačku usadí Mančí malého Jeníka, který se při houpání až samého nebe dotýká. Jako správná holčička má kočárek i Mančička, a tak do kočáru uloží své panny a se sluníkem jako správná paní a Jeník s hůlkou jako pán – jedou do Pardubic, kde mají prý marcipán. „*Komu dáte marcipánu, velectěná paničko?*“ „*Těm svým dětem na kočárku, milý pane Růžičko!*“ „*Nedávejte všeho dětem – kdyby mlsy papaly, stonaly by, nařikaly, zoubky by jim padaly.*“ *Já jim nedám všechno snísti, něco nechám taky vám...*“ Navečer, když už slunko zašlo, je třeba jít spát – „*už je jejich hodina, kdo si rádně odpočine, den zas chutě začíná.*“

V knize *Od svítání do šera* popsala autorka za použití přerývaného rýmu dětský svět. Připomněla dětem různé radovánky a zábavy, které patří do jejich života (například skotačení na louce,

hraní si na písku, pouštění lodičky). Do své knihy uschovala i dětské přání – stát se alespoň na chvíli, během hraní, dospělými. Být pánem a paní, ve které se promění, když si vezmou klobouk a hůl. Malé čtenáře upozornila i na povinnosti a dobré vlastnosti – nakrmit zvířátka, postarat se o mladšího sourozence, nabrat síly a odpočinout si po obědě, umět se rozdělit či pomoci. Ale především by děti měli dbát podle Leontiny, aby jejich život měl určitý řád (včas vstávat; naobědvat se, když je čas oběda; a nezapomenout, že „*kdo jde brzy do postýlky, ráno čile vstává spíš*“).

S dětským světem jsou neodmyslitelně spjata i zvířátka. Děti je mají velmi rády, především nejmenší. A na to Leontina nezapomněla. Vedle hlavních představitelů se malý čtenář setkává s kohoutkem, se slepičkou, s psíkem, s kozlíkem, s ptáčky, s cvrčky a s mnoha dalšími zvířátky. Všechna zvířátka jsou k dětem kamarádká a i oni, stejně jako děti, si hrají, cvičí, skotačí, své rodiče poslouchají a brzy do postýlek uléhají. Leontina tedy své poselství, které vepsala do knihy, umocnila i příkladným životem zvířátek.

Domnívám se, že tato kniha potvrzuje Leontininu přednost – umění vystihnout a popsat krásy dětského světa. Spisovatelčiny verše jsou jednoduché, zpěvné a srozumitelné. Využila i různých básnických prostředků – přirovnání, metafory či personifikace. Leontina Mašínová napsala svoji knihu *Od svítání do šera* tak, aby zaujala především nejmenší děti, a to si myslím, že se jí podařilo.

Stříbrné kuličky

Mezi loutkové hry Leontiny Mašínové patří i představení *Stříbrné kuličky*¹⁷⁶, které je dílem již zkušené spisovatelky. Toto představení pro pět loutek napsala Leontina v roce 1934, kdy už byla autorkou pěti loutkových her určených dětem.

---

¹⁷⁶ Leontina MAŠÍNOVÁ, *Stříbrné kuličky*, Praha 1934.

Loutkové představení *Stříbrné kuličky* má tři dějství. První a třetí jednání se odehrává v selské světnici, zatímco druhé v lese. Hlavní a vůbec nejdůležitější loutkou Leontinových představení je loutka Kašpárka, jež provází děti pohádkovým světem a s nímž mohou prožít mnoho zajímavých dobrodružství. Kašpárek není jen průvodcem na výpravě za pohádkou, ale je také velmi chytrý, statečný, umí bojovat s hloupostí a se zlem - se vším, za čím je schované nějaké nebezpečí. Vedle Kašpárka se malí posluchači setkají v loutkovém představení *Stříbrné kuličky* se sedlákem Holonožkou, s jeho ženou Hátou, se sedlákem Zázvorkou a se ševcem.

V prvním dějství rozmlouvá Kašpárek s Holonožkou, který si mu stěžuje, že má tuze panovačnou ženu a že s ní není vůbec lehké žít. Kašpárek mu za královskou odměnu (dvanáct pekáčů buchet – tři tvarohové, tři makové, tři povidlové a tři s meruňkovou zavařeninou – a dvě husy i s biskupy) slibuje, že ji předělá, neboť ovládá řemeslo, kterému by se mohlo říkat lidopředělávání nebo člověkopřevrácení. Dovede totiž lidi obracet na ruby. Holonožka nechápe, a tak mu Kašpárek musí vysvětlit, že lidi neobrací jako rukavice, ale že je umí předělávat z horších na lepší. Kašpárkovo řemeslo Holonožku natolik zaujme, že si přeje, aby změnil jeho ženu Hátu. Jedinou Kašpárkovo podmínkou je, že musí Holonožka udělat vše, co mu Kašpárek poručí. Holonožka na okamžik váhá, ale nakonec souhlasí.

V druhém výstupu prvního dějství se Kašpárek setkává s Holonožkovo ženou Hátou, která je velmi rázná a na Kašpárka spouští hned bandurskou. Nelíbí se jí, že na ní Kašpárek loudí lívanečky. Také si mu stěžuje, že se musí starat o takového mužského jako je její Holonožka, který do hospody chodí, karty hraje a když prohraje, tak je zlý a mrzutý. Háta přiznává, že mu to nikdy nedaruje. Ale která by to s takovým starým pařezem vydržela. Pohotový Kašpárek jí hned nabízí, že jejího muže předělá, ale že se musí nejprve posilnit. Poté co sní lívanečky, poručí Hátě,

že až uslyší dvojí zatroubení z lesa, musí se dát po lukách k Dračím skalám.

V druhém jednání jde Holonožka lesem a ze strachu přesvědčuje sám sebe, že bude lepší, když Háta zůstane taková jaká je, než aby riskoval svůj vlastní život. Ale nakonec vydrží a setká se v hlubokém lese s Kašpárkem, který mu předá kouzelnou kuličku vytvořenou z vylité tekutiny. Tuto stříbrnou kuličku si musí Holonožka vzít do ruky a počítat do sta vždy, když panímáma spustí bandurskou. Pak Kašpárek poručí Holonožkovi, aby se vrátil domů a už netrpělivě očekává Hátu. Háta cestou, stejně jako Holonožka, prožívá strach ze tmy a z lesa. Lituje svého rozhodnutí, raději by vydržela vlastnosti svého Holonožky, než aby podstoupila nebezpečí. Ale vytrvá, setká se s Kašpárkem, který ji obdaruje stejnou kuličkou jako Holonožku.

Ve třetím a v posledním jednání vystupuje proměněná Háta i Holonožka. Oba díky kuličce mají s tím druhým větší trpělivost a jsou k sobě velmi milí. Jsou rádi, že podstoupili nebezpečí a že jejich vzájemná proměna přinesla do domu klid, pokoj a porozumění. Nakonec společně připravují Kašpárkovi jeho královskou odměnu.

Loutkové představení *Stříbrné kuličky* uvádí malé posluchače do problematiky lidských vztahů. Ukazuje jim možnost, jak řešit různé nesrovnalosti, které vznikají i mezi lidmi, již si jsou velmi blízcí – mezi manželi, sousedy, ale třeba i mezi sourozenci. Leontina Mašínová učí svým příběhem děti trpělivosti, toleranci, umět odpouštět a nejednat v afektu. Na jednoduchém, ale zajímavém příběhu vykresluje lidskou povahu, která je slabá, zranitelná a často prospěchářská. Holonožka a Háta, kteří jsou zklamaní z chování toho druhého, se setkávají s Kašpárkem, jenž jim může pomoci, ale musí nejprve podstoupit malou zkoušku. Oba zpočátku souhlasí, avšak v průběhu zkoušky začínají pochybovat. Nakonec, ale svůj strach překonají a získají informaci, jak zlepšit a upevnit jejich vzájemný vztah – změnou sebe sama. Z toho lze

vyvodit Leontinino poselství této loutkové hry - chceš-li, aby se druhý změnil, měl by ses změnit nejprve ty sám.

Loutková hra je napsána lidovým jazykem, objevuje se v ní mnoho slov v hovorové řeči (například kápní božskou, študýrovat, hybaj, speciálista). Leontinino divadelní představení nezačíná typickými pohádkovými slovy, ale přizváním posluchače k rozhovoru, který jako by už nějakou dobu pokračoval (po odhrnutí opony Kašpárek rozmlouvá s Holonožkou o tom, z jaké mouky budou zadělány lívance). Samotné téma, ale i závěr loutkové hry, která končí metaforou, naznačuje, že Leontina psala *Stříbrné kuličky* pro starší děti, jež jejímu poselství snad porozumí.

Věneček povídek

V roce 1954 vyšla Leontině kniha *Věneček povídek*¹⁷⁷ s ilustracemi Aleny Novotné¹⁷⁸. Pod tímto titulem se ukrývá jedenáct krátkých povídek, které napsala Leontina pro nejmenší. Ve svých povídkách odhaluje malým posluchačům či čtenářům nejen pravidla a zákony přírody, ale také i zásady, které patří ke každému správnému lidskému životu.

V první povídce, nazvané *Králičí maminka*, ukazuje tatínek malému Sášovi chmýří schované v rohu králičího kotce a vysvětluje mu, že se pod tímto chmýřím nalézají malí králíci. Sáša je zvědavý a ptá se tatínka, kde se vzala peřinka z chmýří. „...*,tu dostali od své maminky králice. Podívej se, jak je pod krkem poškubaná. Odtamtud si sama vyškubala chlupy a natřásla z nich svým dětem peřinku,*“¹⁷⁹ odpovídá tatínek.

V povídce *Krtek* se Alenka poprvé setkává s krtky, když pomáhá paní Valentové rozhrabávat krtiny. Alenka se od ní dozvídá, že

---

¹⁷⁷ Leontina MAŠÍNOVÁ, *Věneček povídek*, Praha 1954.

¹⁷⁸ Alena Novotná – Gutfreundová (12. 2. 1921 – 27. 1. 2003) – malířka a grafička, in: <http://www.svumanes.cz>, dne 1. 7. 2008.

¹⁷⁹ Tamtéž, s. 5-6.

krtek vypadá jako sametový váleček. Má krátké, široké nožky jako lopatky, které používá v hlíně při hledání červů a larev.

Motýl je název následující povídky. Petr volá svoji mladší sestřičku Mílu, aby se přišla podívat, jak se z kukly dere na svět motýl. Míla nechce věřit, ale Petr říká: „*Vidíš, jak má na zádech takové nějaké hadříčky? To jsou křídla. Teď je začne natřásat...*“¹⁸⁰ Také sestřičce sděluje, čím se motýl živí a že se ho teď nesmí dotýkat, aby mu nesetřela na křídlech krásné barvy.

Jestřáb je povídka, která děti seznamuje s dravcem, před nímž je třeba ukrýt slepičky s kuřátky, aby si na nich nemohl pochutnat.

V povídce *Špaček* tatínek nejprve šprýmuje s dětmi, že rosnička je jediná žába, která leze po stromech. Nejprve je nechá v omylu, pak se však zasměje a prozradí dětem, že na stromě nesedí rosnička, ale špaček, jenž umí napodobovat různé zvuky – třeba i žáby.

V povídce *Pro vodu* neseznamuje Leontina malé posluchače se žádnými zvířátky, ale s malou Vlastičkou – mamčinou pomocnicí, která chodí se džbánkem ke studni pro vodu. Když se vrátí, nalije ji do sklenice a postaví ji na stůl vedle tatínkova talíře, aby se mohl napít, až přijde domů z práce.

Povídka *Na houbách* zve děti do lesa, kam se vydává i Pepík s Ládíkem a s jejich tatínkem. V lese nachází kluci mnoho hub. Některé jsou jedovaté jako například muchomůrky, ale jiné naopak patří mezi jedlé. Pepík i mladší Ládík naplňují košík hříby, z jejichž úlovku se raduje především Ládík.

Ježek – povídka, která přivádí malé posluchače do lipové aleje v čase podzimu. Děti se radují z napadaného listí, jež má barvu zlata. Rády v něm běhají a skotačí. Některé je shrabují a nosí domů na podestlání kozám a králíkům. Zuzanku Růžičkovou, jež chce nabrat další náruč listí, však něco popíchá - je to ježek. Děti by rády viděly ježka v plné kráse, ale nedočkají se. Ježek vyčká až děti

---

¹⁸⁰ Tamtéž, s. 9.

odejdou, a pak „šup! šup!“¹⁸¹ a už je v houští, kde si vyhlédl zimní příbytek.

V povídce *Meluzina* se malí posluchači vypraví až na konec vesnice, kde bydlí rodina Konečných. Když fouká silný vítr, nemůže Standa slyšet tatínkovy kroky. Neví, zda tatínek už přichází z práce domů. Vítr, jenž zde často vane, nazývá Standova maminka meluzinou. Standa se ptá, kdo je meluzina a na svoji otázku dostává odpověď, že meluzina je maminka, která pláče, protože nemá, čím by nakrmila své děti. Mnohé hospodyně prý kdysi chodívaly do komory pro ošatku s moukou, otevíraly okna a hrsti mouky házely ven.

Povídka *Koroptvičky* seznamuje děti s podmínkami, které potřebují koroptvičky, aby přečkaly zimu. Hajný poučuje paní Štanerovou a její malé dcerky, že nestačí koroptve jen krmit, ale že je nutné i odhrabat sněh, aby mohly k hlíně a k trávě.

Poslední povídka *Otevřené ručky* učí děti nejen se umět rozdělit, ale také i dokázat přijmout obdarování.

Spisovatelka Leontina Mašínová se i v této knize zaměřila především na výchovný aspekt. Děti, které sáhnou po tomto titulu, seznamuje se zvířaty. Učí je respektovat i chránit přírodu a vše, co do ní patří. Vedle zvířátek poznávají malí čtenáři holky a kluky svého věku, již jsou stejně zvědaví a neposední - mohou se však od nich také ledasčemu přiučit.

Leontina uspořádala své povídky chronologicky. Nejprve odkryla nejmenším tajemství jara, kdy králičice vrhá malé králíčky, kdy je už možné spatřit krtka a kdy mohou být malá kuřátka ohrožována - třeba nebezpečným jestřábem. V létě, v době horkých a sluncem prozářených dnů, člověka nic nepotěší tolik jako sklenice studené čisté vody nabrané ze studnice. Když nastane čas podzimu, mnozí z nás se vypraví do lesa, aby si nasbírali a na zimu nasušili houby. Děti se v tomto období mohou, podle Leontiny, radovat

---

¹⁸¹ *Věneček povídek*, s. 19.

z barevnosti přírody a poznávat počasí, které je charakteristické pro toto roční období. Vánoční povídkou je poslední příběh, jenž se jmenuje *Otevřené ručky*.

Každá povídka Leontinina „věnce“ má svoji strukturu. V jednotlivých příbězích vystupují malé děti, které od svých rodičů, sourozenců či přátel rodiny získávají poznání, jež rozšiřuje jejich obzory. Nejmenší představitelé povídek mají vždy vedle sebe někoho blízkého, kdo jim pomůže odkrýt tajemství (meluzíny, motýlí kukly, chuchvalce králičího chmýří,...), jež jsou pro ně zatím záhadou. Leontina tak prostřednictvím těchto znalých a životem poučených lidí pomáhá malému čtenáři usnadnit cestu při prozkoumávání světa obklopující nejmenší.

Z jazykových prostředků zvolila Leontina jednoduchý a srozumitelný jazyk obohacený citově zabarvenými slovy, jež podtrhují, že spisovatelka psala knihu pro nejmenšího posluchače či čtenáře.

Leontina Mašínová, spisovatelka dětské knihy, ve světle soudobého tisku

Při prvním odemykání pohádkového světa Leontiny Mašínové jsem podotkla, že byla Leontina ve své době oblíbenou a vyhledávanou spisovatelkou. Tehdy vycházely v mnoha časopisech a v novinách recenze reagující na její tvorbu jako na velmi zdařilé práce. Někteří recenzenti v ní spatřovali následovnici Sládkovy, Kožíškovy či Raisovy poezie¹⁸². Podle nich byl její verš lehký, zpěvný a především srozumitelný. Psali o ní jako o spisovatelce, která si dokázala najít cestu k dětskému srdci. O knize *Od svítání do šera* vyšla zpráva: „...*Je to dílo velké něhy, lásky a porozumění dětem.*“¹⁸³

---

¹⁸² Srov. Úhor. Kritická revue literatury pro mládež 20, 1932, s. 249. Autorem recenze díla *U zvířátek* byl Topol; *Pedagogické rozhledy*, 38, 1928, s. 98. Recenze díla *U zvířátek*; LA PNP Staré Hradky, fond Leontina Mašínová, výstřížky – recenze k dílu *Od svítání do šera*.

¹⁸³ Tamtéž.

Většina recenzí si všímala, že Leontina je autorkou prací, jež přibližují malým čtenářům svět přírody. Vtipným a jemným způsobem se snažila přiřadit jednotlivým zvířatům lidské vlastnosti tak, aby je dětem co nejvíce přiblížila. Ale bohužel ne vždy se jí to podařilo. Recenzent díla *U zvířátek* považoval za nevhodné, že vlk vystupuje v pohádce jako lékař, který spraví lišce zlámanou nohu a dostane od ní za svoji službu slíbenou slepici. Nelíbilo se mu také, že z vlka udělala chytřejší zvíře než je liška, o které se říká, že ráda bere, ale nerada dává.¹⁸⁴ Zprávy pojednávající o díle Leontiny rovněž vyzdvihovaly, že je spisovatelkou, která přibližuje nejmenším čtenářům život dětí na venkově se všemi zábavami a radovánkami. Podle recenzentů zvolila Leontina správné téma – téma, jež je aktuální. Ve své tvorbě *pojednává o dnešních lidech a dnešním světě*.¹⁸⁵ Leontinu tak zařadili mezi spisovatele, kteří reflektovali soudobé sociální otázky.

Zprávy v novinách a v odborných časopisech oceňovaly, že Leontina nepíše pohádky strašidelné. Ba naopak vyzdvihovaly, že jsou jemné, něžné a i když se blíží obyčejnému životu, zůstávají pohádkové.¹⁸⁶ Recenzenti si také povšimli mravoučného charakteru její tvorby. Nejen jako učitelka, ale také jako spisovatelka se snažila ukazovat dětem životní hodnoty. Mohly se tedy stát i vhodným výchovným prostředkem – byly doporučovány k zakoupení do školních knihoven.¹⁸⁷

Pohádkový svět Leontiny Mašínové byl nejen pro malé čtenáře, ale i pro odbornou veřejnost první poloviny 20. století koutem, do něhož se rádi vydávali, aby společně s jejími pohádkovými hrdiny prožívali dobrodružství, jež jim byla blízká a která byla podle nich vylíčena poutavým a především oslovujícím způsobem.

---

¹⁸⁴ *Úhor* 20, s. 249.

¹⁸⁵ *Úhor*, 30, 1942, s. 14. Autorem recenze Leontininu díla *Jdou muzikanti pohádkou* byl „Kadlec“.

¹⁸⁶ Tamtéž, 20, 1932, s. 205. Autorem recenze *O zlatých ovečkách a jiné pohádky* byl Otakar Pospíšil.

¹⁸⁷ LA PNP Staré Hradky, fond Leontina Mašínová, výstřižky – recenze, anotace a zprávy vyšlé k tvorbě Leontiny Mašínové.

Závěr

Na životním příběhu učitelky a spisovatelky Leontiny Mašínové jsem čtenářům této práce chtěla přiblížit období konce 19. století a první poloviny 20. století. Dobu, která zanechala v lidských srdcích stopy bolesti a utrpení ze ztráty nejbližších vycházející z válečných let, ale i naději, již lidé pociťovali po roce 1918 a znovu v roce 1945. Život Leontiny Mašínové, do něhož patřily i kruté okamžiky, kdy se musela vyrovnávat s neočekávaným odchodem svých nejbližších, kdy musela svádět boj o záchranu vlastního života, byl prosycen láskou, nadějí a vírou. Životním posláním Leontiny se stala služba – služba nejmenším. Její rozhodnutí být nablízku dětem, vést je a vychovávat je, umocňovala i příkladná výchova Leontininých rodičů a učitelů. Leontina nabyla také přesvědčení, že chce-li se stát dobrou učitelkou, musí svému povolání obětovat vše, i právo na vlastní rodinu. Rozhodla se pro život bez nejintimnější blízkosti druhého člověka, ale ne pro život v samotě a bez lásky.

Druhou část své diplomové práce jsem věnovala učitelskému povolání Leontiny Mašínové. Škola, která formuje a předává dětem znalosti a vědomosti potřebné do života, byla neodmyslitelně spjatá s životním příběhem Leontiny. Jak by měla vypadat správná výuka a čemu by se děti měly učit - na tyto otázky hledali odpovědi přední pedagogové všech století. Jejich názory se lišili. Někteří se domnívali, že je důležité neopomíjet osobnost dítěte – dát prostor jeho intelektu, rozvíjet ho. Jiní naopak upřednostňovali výuku založenou na memorování a na přísném řádu, který musí všichni akceptovat. Myšlenky pedagogů na formu a obsah vyučování se vyvíjely a postupem doby měnily. Ale co představitele reformní pedagogiky spojovalo, bylo jejich úsilí o vysokoškolské vzdělání budoucích učitelů. Tato cesta se plně otevřela až po roce 1945.

Leontina byla učitelkou, která kladla důraz na všestranný rozvoj žáčkovy osobnosti. Svěřeným dětem předávala nejen vědomosti, ale i mravní hodnoty, jež jsou tolik důležité pro správný rozvoj osobnosti. Rovněž v nich probouzela láskyplný vztah k rodné zemi a zájem o dědictví české kultury. V Leontině jsem objevila učitelku, která dokázala navázat na odkaz významných pedagogů a i když se nezapsala do povědomí široké veřejnosti, žije dál její pedagogický odkaz v srdcích těch, jež vyučovala a vedla.

Leontina nebyla jen učitelkou, ale i spisovatelkou. Napsala mnoho děl především pro dětské čtenáře, kterým chtěla přiblížit svět dospělých, svět přírody, ale i svět dětí, kam patří hra, touha po poznání a radost z nových objevů. Uvědomovala si, že děti žijící v těžkých životních podmínkách neznají a nemohou prožít dětství bez utrpení a bolesti. Leontina chtěla tyto děti skrze svoji tvorbu alespoň na chvíli oprostít od břemene těžké reality a přenést je do světa pohádky, kde mohou nalézt útěchu a naději, že vše zlé se jednou v dobré obrátí. Do svých pohádek ukryla rovněž cestu ke šťastnému životu, kterou může nalézt každý, kdo zachovává společenská pravidla a respektuje druhého člověka.

Při studiu osobnosti Leontiny Mašínové jsem si však také uvědomila, že její pedagogický a literární odkaz současného malého čtenáře příliš neosloví. Její způsob myšlení, to jak nahlíží dětství, je vystavěn především na mravních hodnotách a křesťanství. Což je dětem dnešní doby jak cizí, tak i vzdálené. To potvrzuje i skutečnost, že posláním učitelů jednadvacátého století je především prohlubovat znalosti a vědomosti žáků. Neočekává se od nich, že budou děti mravně vychovávat a předávat jim životní hodnoty.

Názory a myšlenky Leontiny Mašínové, jež se narodila na konci devatenáctého století, nemusí současného člověka oslovit. Mohou být pro něho vzdálené či neaktuální. Ale i přesto se stala Leontina velikou osobností. Její výjimečnost potvrzuje i to, že dokázala

bojovat se svými slabostmi, uznat své chyby a usilovat o jejich odstranění. Byla dámou, která bojovala a nevzdávala se.

Seznam pramenů a literatury

Archivní prameny:

Literární archiv Památníku národního písemnictví, detašované pracoviště Staré Hrady, fond Leontina Mašínová, inv. č. 397.

Městské kulturní středisko Lázně Bělohrad, fond Leontina Mašínová.

Pedagogické muzeum J. A. Komenského v Praze (pouze návštěva muzea – nenalezen žádný potřebný fond)

Publikované prameny:

KALFUS, R. (ed.), MAŠÍNOVÁ, L., *Za oponou paměti*, Hradec Králové 1982.

Literární noviny, 1962.

PLECHÁČ, M., *Sestra Dr. L. Mašínová hledání a nalezení*, Jednota bratrská. Měsíčník úzké rady jednoty bratrské 49, 1972, č. 3, s. 32-36.

RYŠÁNKOVÁ, H., *Leontina Mašínová (personální bibliografie)*, Plzeň 1971.

Úhor. Kritická revue literatury pro mládež, 1925.

Úhor. Kritická revue literatury pro mládež, 1927.

Úhor. Kritická revue literatury pro mládež, 1932.

Úhor. Kritická revue literatury pro mládež, 1938.

Úhor. Kritická revue literatury pro mládež, 1942.

Prostudované dílo Leontiny Mašínové:

1) Poezie:

MAŠÍNOVÁ, L., *Na trávníčku*, Praha 1931.

MAŠÍNOVÁ, L., *Od svítání do šera*, Praha – Litomyšl 2007².

MAŠÍNOVÁ, L., *Z Popelčinych oříšků*, Praha 1933.

2) Próza:

MAŠÍNOVÁ, L., *Hořící sloup*, 1936.

MAŠÍNOVÁ, L., *Milíč z Kroměříže*, Praha 1926.

MAŠÍNOVÁ, L., *Mladá léta Jana Amose*, Praha 1957.

MAŠÍNOVÁ, L., *Nesmrtelný poutník*, Praha 1969.

MAŠÍNOVÁ, L., *Z dávných dob*, Praha 1969.

3) Pro děti a mládež:

MAŠÍNOVÁ, L., *Stříbrné kuličky*, Praha 1934.

MAŠÍNOVÁ, L., *Staré zkažky*, Praha 1962.

MAŠÍNOVÁ, L., *Uletělo jaro*, Praha 1925.

MAŠÍNOVÁ, L., *Věneček povídek*, Praha 1954.

MAŠÍNOVÁ, L., *Ze slovanských legend a pověstí*, Praha 1975.

Slovníky:

Akademický slovník cizích slov, Praha 1995.

Československý biografický slovník, Praha 1992.

KUDĚLKA, V., *Malý labyrint literatury*, Praha 1982.

KUNC, J., *Slovník soudobých českých spisovatelů. Krásné písemnictví v letech 1918 - 45*, Praha 1945.

Lexikon české literatury. Osobnosti, díla, instituce 3/^I M-Ř, Praha 2005.

Masarykův slovník naučný, I-VIII, Praha 1925-1933.

Ottův slovník naučný, I-XXVII, Praha 1888-1909.

Slovník českých spisovatelů od roku 1945, II. M-Ž, Praha 1998.

TOMEŠ, J. a kol., *Český biografický slovník XX. století*, Praha 1999.

VOJTÍŠEK, Z., *Encyklopedie náboženských směrů a hnutí v České republice. Náboženství, církve, sekty, duchovní společenství*, Praha 2004.

Všeobecná encyklopedie, Praha 1999.

Ostatní literatura:

BEZECNÝ, Z., *Příliš uzavřená společnost. Orličtí Schwarzenbergové a šlechtická společnost v Čechách v druhé polovině 19. a na počátku 20. století*, České Budějovice 2005.

ČAPEK, K., *Marsyas. Jak se co dělá*, Praha 1984.

ČAPKA, F., *Dějiny zemí koruny české v datech*, Praha 1999.

ČAPKOVÁ, D., *Některé základní principy pedagogického myšlení Jana Amose Komenského*, Praha 1977.

ČEPÁLEK, V. a kol., *Dějiny Plzně II. Od roku 1788 do roku 1918*, Plzeň 1967.

ČERNÁ, M., *Lázně Bělohrad. Vlastivědná čítanka*, Lázně Bělohrad 2008.

ČERNOUŠEK, M., *Děti a svět pohádek*, Praha 1990.

DVOŘÁKOVÁ, Š., *Dílo Jaroše-Gammy – odraz výchovných snah (tendencí) tvorby pro mládež ve 20. letech 20. století (se zaměřením na autorskou pohádku a dětskou knižní ilustraci)*. Diplomová práce, Historický ústav Jihočeské univerzity, České Budějovice 2000.

FREY, J., *Boj o pohádku*, Praha 1942.

- GRÜNOVÁ, M., *České vyšší dívčí vzdělání na jihu Čech v letech 1850-1914 (Čtyři příspěvky k jeho poznání)*. Diplomová práce, Pedagogická fakulta Jihočeské univerzity, České Budějovice 2006.
- HAVLÍK, R. - KOŤA, J., *Sociologie výchovy a školy*, Praha 2002.
- Československá vlastivěda IV. Dějiny*, Praha 1932.
- HOLEŠOVSKÝ, F., *Čeští ilustrátoři v současné knize pro děti a mládež*, Praha 1989.
- HRDLIČKOVÁ, A., *Alternativní pedagogické koncepce*, České Budějovice 1994.
- CHALOUPKA, O. – VORÁČEK, J., *Kontury české literatury pro děti a mládež*, Praha 1979.
- JAKŠIČOVÁ, D., „Vezmi dítě a vychovej mi je!“, *Učitelská a výchovná činnost Kongregace Školských sester de Notre Dame v Českých Budějovicích v letech 1871-1950*. Diplomová práce, Historický ústav Jihočeské univerzity, České Budějovice 2005.
- JŮVA, V. - VESELÁ, Z., *Dějiny výchovy, školy a pedagogiky*, Praha 1988.
- KÁDNER, O., *Pedagogika, školství a jejich dějiny*, Praha 1981.
- KÁDNER, O., *Vývoj a dnešní soustava školství IV*, Praha 1938.
- KOMENSKÝ, J. A., *Vševýchova*, Praha 1948.
- KREJČÍ, V., *Tradice vzdělávání a sebevzdělávání učitelstva v Československu*, Ostrava 1993.
- Lázně Bělohrad 250 let města 1722-1972*, Lázně Bělohrad 1972.
- LENDEROVÁ, M. (ed.), *Eva nejen v ráji. Žena v Čechách od středověku do 19. století*, Praha 2003.
- LENDEROVÁ, M., *K hříchu i k modlitbě. Žena v minulém století*, Praha 1999.
- LENDEROVÁ, M., *Úsilí o vyšší dívčí vzdělání v Čechách v 19. století*, in: *Z Českého ráje a Podkrkonoší*, 5. Supplementum, *Minulost, současnost a budoucnost gymnaziálního vzdělání*, Semily 2000, s. 49-60.

MARTINOVSKÝ, I. a kol., *Dějiny Plzně v datech*. Od prvních stop osídlení až po současnost, Praha 2004.

NOVÁ, N., *Příběh tří neprovdaných žen v čase tří režimů (Příspěvek k dějinám každodennosti let 1850-1950)*. Diplomová práce, Filozofická fakulta Jihočeské univerzity, České Budějovice 2007.

NOVÁK, J., V. - NOVÁK, A., *Přehledné dějiny české literatury*, Brno 1995.

NOVOTNÝ, M. a kol., *Dějiny vyššího školství a vzdělanosti na jihu Čech od středověkých počátků do současnosti*, České Budějovice 2006.

RÝDL, K., *Reformní pedagogika v Československu*, in: KOŤA, J. – RÝDL, K., Poslání učitele a reformní pedagogika v Československu, *Studia paedagogica* 7, Praha 1992, s. 19-23.

ŠAFRÁNEK, J., *Školy české*. Obraz jejich vývoje II, Praha 1919.

ŠAFRÁNEK, J., *Za českou osvětou*. Obrázky z dějin českého školství středního, Praha 1898.

SOMR, M., *Dějiny školy a pedagogiky*, České Budějovice 1979.

ŠŤASTNÝ, R., *Čeští spisovatelé deseti století*, Praha 2001.

TIGRID, P., *Kapesní průvodce inteligentní ženy po vlastním osudu*, Praha 1992.

URBAN, O., *Česká společnost 1848-1918*, Praha 1982.

VESELÁ, Z. a kol., *Aktuální problémy výchovy ve světle odkazu J. A. Komenského*, Brno 1991.

VOŠAHLÍKOVÁ, P., *Jak se žilo za časů Františka Josefa I.*, Praha 1996.

WETZEL, CH., *Lexikon der Autoren und Werke*. Geschichte der deutschen Literatur, Stuttgart 1986.

Zlatý máj. O dětské literatuře a umění, Praha 1999.

Seznam příloh

Příloha č. 1 – krása Byšiček zachycená Leontinou Mašínovou

Příloha č. 2 – personální bibliografie Leontiny Mašínové

Příloha č. 3 – fotografie malé Leontiny s bratrem Evženem

Příloha č. 4 – fotografie mladé Leontiny Mašínové

Příloha č. 5 – fotografie učitelského sboru a dívčí třídy
v Liptovském Mikuláši

Příloha č. 6 - fotografie Leontiny Mašínové v Lázních Bělohrad

Příloha č. 1

Poesie byšického hřbitůvku

tkví v jeho dojemné prostotě a v nádherné poloze na návrší, odkud je možno jedním pohledem obejmout celou bělohradskou kotlinu, i v lidových zkazkách, kterými ho fantazie našich předků obetkala.

Část její je také zakouzlena do hřbitovních nápisů. Není jich mnoho, ale jsou pěkné – ne formou, ale tím, co se z nich čte mezi řádky.

Na jednom je vděčně vzpomenuto obou rodičů:

„Matko vroucně milovaná,
Srdcím našim odebraná,
Za tvé dítek vychování
Bůh udělí smilování.

Spi zde, otče starostlivý,
Libě v hrobě svém,
Děti tobě pomník staví
V vděčném srdci svém.

Jinde je vyryto:
Váš popel, milí rodičové,
se v hrobě léty rozpadne,
však upomínka na Vás nikdy
v srdcích našich nezvadne.

Na jednom hrobě se připomíná dvojí rodinné neštěstí:

Jako za živa upřímná láska
Syna s otcem pojila,
Tak i nyní hrobu téhož páska
Otce s synem sloučila.
Na jich hrobě truchlí věrná máti,

Ji přiměla láska pomník tento dáti.

Na jiných nápisech lká rodičovský stesk:

„Zde v této chladné zemi jest uschován poklad srdce našeho.

Zde odpočívají v Pánu zesnulé dítky...

Nápis končí připomínkou, že očekávají slavného zmrtvýchvstání.

Táž naděje u víře ve shledání na věčnosti se ozývá z dalších dvou
nápisů:

Rozloučení byl těžký osud náš,
shledání jest však milou nadějí.

Zvadl květ a zhasla hvězda,
pro niž naše slzy kanou,
a ta každá slza volá:
Pepíčku, na shledanou!

Také nápis na hrobě šestnáctileté dívenky vyjadřuje nejen bol, ale
také odevzdanost do boží vůle:

Láska Tvá tak usoudila,
Bože, Otče, Pane náš,
smrt si poupě odlomila
bolest srdcí našich znáš.

Bezútěšný žal vyjadřuje nářek nad odchodem jiné mladé dívky:

V tomto chladném hrobě dřímá
Neskonalá láska má,
Anděl smrti vyrval štěstí,
Trudná jest teď duše má.

Trpkou obžalobu dali vyryt rodiče sedmileté dcery:

Dřímej sladce, drahé dítě,
již tě srdce nebolí,
kdo tvůj mladý život zničil,

sám před Bohem odpoví.

Tak jde při četbě náhrobních nápisů před očima živých pásmo
lidských osudů tady v těžkém jílu ukončených a divák cítí

s básníkem:

Nejosamělejší jsouce nejsme sami.

A článek připne se k článku řetězu.

V kladu a v zápasu, v souzvuku, zlozvuku,

milující se, nenávidíce,

přejímající a odmítající

jedno jsme /V. Dyk/

Příloha č. 2

Personální bibliografie Leontiny Mašínové

Beletrie:

1917

Kašpárkova chalupa – loutkové divadlo

1920

Velešovský poklad - loutkové divadlo; *Prsten* – loutkové divadlo

1922

Mlynářova Zuzka – loutkové divadlo;

1925

Hýta a Batul na pouti, Hýta a Batul doma - leporelo; *Nejmilejší zvířátka* - leporelo; *Uletělo jaro* – próza pro děti

1926

Milíč z Kroměříže I, II – historický román

1927

U zvířátek – veršování pro děti

1928

Obrázky a veršičky pro nejmenší dětičky; Kouzelná čapka – loutkové divadlo ve verších pro děti

1931

Na trávníčku – veršování pro nejmenší; *Od svítání do šera* – veršování pro děti; *O zlatých ovečkách a jiné pohádky* – pohádky pro děti

1933

Z Popelčiných oříšků – veršování pro nejmenší

1934

Stříbrné kuličky – loutkové divadlo; *Zvířátka a děti* – leporelo

1935

Se zvířátky do zahrádky – veršovní pro děti

1936

S poutnickou holí – próza pro mládež; *Hořící sloup* - historický román; *Za dědictvím* – próza pro mládež; *Násobilce v malé chvíli* - veršování pro děti

1937

Malá máma - leporelo; *Z tajemné studánky* - pověsti ze severovýchodních Čech pro mládež

1940

Tiší v zemi - próza pro mládež

1941

Abeceda - veršování pro děti; *Staré pověsti a legendy* – pověsti a legendy pro mládež; *Moje zvířátka I, II* – leporelo; *Jdou muzikanti pohádkou* – pohádka pro děti

1942

Z teplých pelíšků - veršování pro děti; *Děti a zvířátka* – leporelo

1947

V mrákotách i jasu – veršování pro děti; *Vrabčí písničky* – veršování pro děti

1948

Janíkův přírodopis – veršování pro děti; druhé vydání, první vydání - výtisk nezjištěn (1942?)

1949

Sluníčkem i bouří - próza pro děti, část z prózy *Uletělo jaro*

1954

Věneček povídek – povídky pro děti; *Ze starých pověstí a legend* – pověsti a legendy pro děti

1957

Mladá léta Jana Amose – historický román, první díl trilogie

1958

Do labyrintu světa – historický román, druhý díl trilogie

1961

Planoucí pochodeň – historický román, třetí díl trilogie - souborně s titulem *Nesmrtelný poutník* (1969)

1962

Staré zkazky - pověsti pro mládež

1967

Moravané – historický román, spoluautor Radim Kalfus

1969

Z dávných dob - pověsti

1972

Skřítek Hrášek – veršování pro děti

1975

Ze slovanských legend a pověstí – výběr legend a pověstí

1976

Tajemný věků hlas – výběr pověstí

1982

Za oponou paměti - memoáry, součástí i pohádky; editor Radim Kalfus

Ostatní práce:

Dějiny vzdělanosti pro odborné školy ženských povolání I, II (1925, 1926) - druhý díl přepracován - 1933

J. A. Komenský. Maminkám (1940) - převod Komenského díla Informatorium školy mateřské do nové češtiny

Umíte stonat? (1945)

Liptovské zábavky a rozprávky (1923) – uspořádala a vydala ve slovenštině

Bratrský zpěvník (1954) - spoluautor Radim Kalfus)

Příloha č. 3 – fotografie malé Leontiny s bratrem Evženem

Příloha č. 4 – fotografie mladé Leontiny Mašínové

Příloha č. 5 – fotografie učitelského sboru a dívčí třídy v Liptovském Mikuláši

Příloha č. 6 – fotografie Leontiny Mašínové v Lázních Bělohrad